

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Н. Г. КАНЬОСА

О. М. ОЛІЙНИК

**Методика виховання та розвитку дітей
раннього віку**

Навчально-методичний посібник

2019

ББК 74.580.226+74.100я73

П 78

*Рекомендовано до друку вченою радою
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
Протокол №11 від 27 грудня 2018 року*

Рецензенти:

***Бахмат Н. В.**, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.*

***Пантюк Т. І.**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.*

***Павлюк Т. О.**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т. І. Рівненського державного гуманітарного університету.*

Каньоса Н.Г., Олійник О.М. Методика виховання та розвитку дітей раннього віку : навч.-метод. посібник / авт.-упор. Н. Г. Каньоса, О. М. Олійник. Київ : Міленіум, 2019. 156 с.

ISBN 978-966-8063-81-3

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до Стандарту вищої освіти України підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти – бакалавра – з галузі знань 01 Освіта спеціальності 012 Дошкільна освіта.

У посібнику розглядаються сучасні методики виховання та розвитку дітей раннього віку, запропоновано особливості гармонізації розвитку дитини, представлено науково-теоретичну інформацію та практичні напрацювання щодо організації роботи з дітьми раннього віку в закладах дошкільної освіти, вміщено практичні заняття, загальні методичні рекомендації до них, завдання для виконання індивідуальної роботи, тестові завдання та інформацію для самопідготовки студентів.

Навчально-методичний посібник адресовано студентам, педагогам закладів дошкільної освіти, викладачам закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей.

**УДК373.2:37.091.12:005.963.5(075.8)
ББК 74.580.226+74.100я73**

© Каньоса Н. Г, Олійник О. М.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ	7
ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	17
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	17
ТЕМИ ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	19
ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	65
ПИТАННЯ ДО СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	70
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ «МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ»	74
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З КУРСУ «МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ»	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	85
Додаток 1	85
Додаток 2	97
Додаток 3	103
Додаток 4	105
Додаток 5	108
Додаток 6	111
Додаток 7	116
Додаток 8	117
Додаток 9	119
Додаток 10	121
Додаток 11	125
Додаток 12	127
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	133

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку наукових знань про раннє дитинство отримала підтвердження ідея самоцінності перших років життя дитини як фундаменту формування її особистості. Проте для того, щоб ця ідея реалізувалась у житті кожної дитини, поруч з нею мають бути відповідальні та компетентні дорослі, які дарують дитині безумовну любов, стимулюють її активність та ініціативність, знають і розуміють закономірності й особливості психічного розвитку дитини в період раннього віку та послуговуються ними для створення такого освітнього простору, який забезпечував би її активність і розкриття потенційних можливостей.

Ключові засади посібника – системний погляд на проблематику становлення індивідуальності дитини раннього віку в сім'ї та закладах дошкільної освіти, висвітлення традиційних та інноваційних надбань дошкільної педагогіки, дитячої психології та методик розвитку і виховання дітей раннього віку.

Мета посібника – привернути увагу педагогів, психологів системи дошкільної освіти до процесу розвитку та виховання дітей раннього віку, до специфіки взаємодії з найменшими дітьми в закладі дошкільної освіти і певним чином поповнити інформаційно-практичний блок знань професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

У Стандарті вищої освіти України підготовки здобувачів вищої освіти з галузі знань 01 Освіта спеціальності 012 Дошкільна освіта зазначено пріоритетність раннього дитинства, гармонізацію розвитку дитини, організацію та забезпечення життєдіяльності дітей в дошкільних навчальних закладах різного типу і сім'ї з дітьми від першого до семи років життя. З огляду на Державні освітні орієнтири особливу увагу слід звернути на підготовку фахівців дошкільної освіти з проблем організації роботи з дітьми раннього віку. Сучасні підходи до формування професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі дошкільної освіти з вирішення проблем виховання та розвитку дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти ґрунтуються на вивченні теоретико-методичних

основ психології та педагогіки раннього дитинства, формування професійних навичок щодо розвитку, навчання й виховання дітей раннього віку, розвиток здатності творчого застосування знань і вмінь у практичній педагогічній діяльності.

Дитячий садок був, є і залишається осередком психолого-педагогічної грамотності і культури спілкування з дітьми, а поширювати знання щодо виховання і розвитку малюків серед аудиторії студентів – одне з найважливіших завдань педагогів. Зазвичай, найменші діти, що відвідують дитячий садок, це малюки третього року життя. Тому діагностичний і розвивальний компонент психолого-педагогічного супроводу розвитку малюка, змістовна та організаційна сторони подано з огляду на ранній вік дітей. Психолого-педагогічний супровід розглядається як цілісне явище, діагностична і розвивальна робота подана з урахуванням специфіки вивчення психічного розвитку, сензитивних періодів і провідних ліній розвитку дитини раннього віку.

Переконані, що освітня робота з дітьми раннього віку має бути інтегрованою, що передбачає поєднання і взаємопроникнення різних видів дитячої діяльності – предметно-практичної, ігрової, музичної, театралізованої, конструкційної тощо. Лише так можна забезпечити повноту реалізації різнобічних можливостей дитини, зокрема раннього віку, сприяти формуванню цілісного сприймання нею навколишнього світу та її всебічному розвитку. Саме тому, метою навчання у закладі вищої освіти є підготовка фахівців до організації освітньої роботи, розвитку і виховання дітей раннього і дошкільного віку в ЗДО та сім'ї.

Посібник спрямований на забезпечення компетентності педагогів щодо взаємодії з дитиною раннього віку, що насамперед складається зі знань про характеристики вікового розвитку та його особливості, а також про психічні можливості малюка й умови, які забезпечують становлення маленької людини.

Варто відзначити відповідність структури посібника «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку» вимогам до організації навчального процесу у вищій школі, конкретність та адресність формулювання мети і завдань

навчального курсу. Додатки з практики роботи у дошкільному закладі: взірці конспектів занять з дітьми раннього віку, взірці документації, яку веде вихователь групи раннього віку, добірка інноваційних технологій розвитку дитини раннього віку стануть у нагоді студентам у процесі вивчення дисципліни та підготовки до проходження практики в групах раннього віку. Подані матеріали сприятимуть компетентності студентів у галузі дошкільної освіти та практичної зорієнтованості у сучасному освітньому просторі.

Навчально-методичний посібник «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку» сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, відповідає належному науково-методичному рівню, змісту фахової підготовки здобувачів вищої освіти з галузі знань 01 Освіта спеціальності 012 Дошкільна освіта.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Програма вивчення навчальної дисципліни «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку» укладена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців бакалаврського рівня вищої освіти 01 Освіта, 012 Дошкільна освіта.

Тип дисципліни: дисципліна відноситься до циклу дисциплін професійної підготовки (вибіркова).

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку» є: відомості з педагогіки та психології раннього дитинства; знання, уміння і навички, необхідні для ефективного вирішення завдань розвитку та виховання дітей раннього віку, а також для надання кваліфікованої психолого-педагогічної допомоги батькам, налагодження з ними успішної взаємодії.

Міждисциплінарні зв'язки: курс безпосередньо пов'язаний із такими навчальними дисциплінами як історія дошкільної педагогіки, дошкільна педагогіка, дидактика, теорія навчання, етнопедагогіка, дитяча і загальна психологія, психодіагностика, анатомія, фізіологія та гігієна дітей дошкільного віку, педіатрія, методики навчання та виховання дітей дошкільного віку та інші.

Програма навчальної дисципліни складається з одного змістовного модуля.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку» є формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти, що ґрунтується на вивченні теоретико-методичних основ психології та педагогіки раннього дитинства, формування у них умінь і навичок щодо розвитку, навчання й виховання дітей раннього віку, розвиток здатності творчого застосування знань і вмінь у практичній педагогічній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку» є: озброїти студентів знаннями щодо значення та особливостей розвитку дитини в пренатальний період; узагальнити, систематизувати знання анатомо-фізіологічних і психологічних характеристик дітей у різні періоди раннього віку; формувати у студентів знання, уміння та навички проведення навчально-виховної роботи з дітьми раннього віку; підготувати студентів до організації співпраці з батьками у вирішенні завдань навчання та виховання дітей раннього віку.

Заплановані результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми: знання, уміння, навички, інші компетентності, набуті у процесі вивчення дисципліни. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: психолого-педагогічні особливості розвитку дитини раннього віку; анатомо-фізіологічні та психологічні передумови формування здоров'я й розвитку в пренатальний період і в період раннього дитинства; завдання, засоби, методи і прийоми виховання та навчання дітей першого, другого та третього років життя; своєрідність навчання та виховання дітей в умовах сім'ї.

вміти: організовувати ефективний догляд за дітьми раннього віку, забезпечувати охорону та зміцнення їх здоров'я; діагностувати рівень фізичного та нервово-психічного розвитку дітей; визначати завдання та планувати навчально-виховну роботу з дітьми; відповідно до рівня розвитку, проводити навчально-виховну роботу з дітьми раннього віку; налагоджувати співпрацю з родинами щодо забезпечення розвитку та виховання дітей раннього віку, надавати консультативну допомогу батькам.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет та завдання курсу «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку». Українське народне дитинознавство. Розвиток до народження (пре-перинатальний етап)

Місце, статус дітей та проблема дитності в українській народній педагогіці. Значення дитності як однієї з центральних проблем у народній педагогіці. Значення українських народних оберегів у вихованні дітей. Суть народного дитинознавства, його основні компоненти. Дитинознавство як органічний компонент духовної культури українського народу та родинної етнопедагогіки.

Сімейні звичаї та обряди українського народу, пов'язані з вихованням дитини. Комплекс обрядовості: дородові звичаї і обряди, власне родильні, післяродові обрядові дії, що знаменують приєднання дитини до сім'ї, роду, громади. Основні мотиви всього комплексу народних звичаїв і обрядів - успішне народження, здоров'я матері і дитини, благополуччя і щастя новонародженого. Характеристика вікової періодизації дітей у народній педагогіці.

Психолого-педагогічна характеристика дітей кожного віку в українському дитинознавстві (від народження до шести років).

Пренатальний період розвитку як чинник здоров'я та соціального благополуччя дитини. Етапи пренатального розвитку. Фізіологія пренатального періоду. Вагітність – фізіологічний стан майбутньої матері. Ендогенні та екзогенні чинники здоров'я майбутньої матері та дитини: екологічні й соціальні фактори, соматичне і репродуктивне здоров'я матері, шкідливі звички, стреси, якість харчування, здоровий спосіб життя тощо. Пренатальне обстеження та заходи профілактики виникнення у майбутньої матері, захворювань і функціональних порушень стану здоров'я.

Період новонародженості. Криза новонародження. Визначення стану здоров'я дитини при народженні. Доношені та недоношені діти. Показники зрілості новонародженого. Анатомо-фізіологічні особливості новонароджених.

Адаптація новонароджених до нових умов існування. Фізіологічні стани періоду новонародженості.

Ранній вік – важливий період розвитку морфологічних структур і фізіологічних функцій організму. Особливості розвитку дітей перших трьох років. Анатомо-фізіологічні особливості дітей раннього віку: будова та функції шкіри; будова й розвиток кісткової системи; м'язова система дітей раннього віку; будова та функціонування дихальної і серцево-судинної систем; система травлення і її розвиток; будова і функціонування.

Психологічна готовність сім'ї до народження дитини. Завдання сім'ї щодо народження здорової дитини.

Поняття про пренатальну педагогіку. Концептуальні положення пренатальної педагогіки, їх фізіологічне обґрунтування.

Аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду з проблем пренатальної педагогіки.

Погляди на виховання ненародженої дитини в етнопедагогіках різних народів. Пренатальна педагогіка в культурних традиціях і звичаях українського народу.

Тема 2. Особливості педагогічної роботи у групах раннього віку

Основні механізми розвитку дошкільної освіти окреслено у Державній програмі розвитку дошкільної освіти. Для повноцінного функціонування дошкільної освіти передбачено створення належних умов:

- забезпечення конституційних прав і державних гарантій щодо доступності здобуття дошкільної освіти дітьми дошкільного віку шляхом розширення мережі закладів дошкільної освіти різних типів і форм власності;
- популяризація обов'язкової дошкільної освіти для дітей 5-річного віку через різні форми її здобуття;
- зміцнення навчально-методичної та матеріально-технічної бази дошкільних навчальних закладів;
- поліпшення якості дошкільної освіти через розроблення механізму, що

забезпечує її сталий інноваційний розвиток;

- забезпечення особистісного зростання кожної дитини з урахуванням її задатків, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних особливостей;

- збереження та зміцнення здоров'я дітей з раннього дитинства;

- модернізація системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;

- проведення наукових досліджень у галузі дошкільної освіти, спрямованих на забезпечення розвитку дитини, подальшого становлення її особистості;

- урізноманітнення форм спільної роботи з батьками.

З огляду на це, пріоритетним напрямом діяльності дошкільних навчальних закладів є спрямування освітнього процесу на реалізацію нової редакції **Базового компонента дошкільної освіти** – Державного стандарту дошкільної освіти, схваленого на колегії Міністерства від 4 травня 2012 року.

Тема 3. Розвиток і виховання дітей 1-го року життя

Характеристика фізичного і психічного розвитку дітей у різні періоди першого року життя (період новонародженості від 1 міс. до 2,5 – 3 міс, від 2,5 – 3 міс. до 5 – 6 міс., від 5–6 міс. до 9 – 10 міс., від 9–10 міс. до 12 міс.). Завдання виховання та навчання на кожному етапі, основні напрями педагогічної роботи.

Догляд за дитиною першого року життя. Облаштування приміщення для дитини. Одяг та білизна для новонародженого. Догляд за шкірою малюка, вимоги до організації купання, вмивання тощо. Особливості організації режимних процесів: сну, неспання та годування впродовж першого року життя. Забезпечення активності дитини в періоди неспання.

Перші культурно-гігієнічні навички. Формування у дітей навичок самостійної їжі. Методичні поради щодо привчання малюка до горщика.

Засоби та прийоми розвитку рухів у дітей першого року життя. Профілактика деформацій скелету'.

Засоби та прийоми розвитку зорових і слухових орієнтацій у дітей. Ігри для сенсорного розвитку дітей.

Підтримання інтересу до предметів. Навчання діям з предметами та іграшками. Маніпулювання та предметні дії.

Педагогічна робота щодо розвитку розуміння мовлення і передумов активного мовлення. Вимоги до мовлення дорослих.

Тема 4. Розвиток і виховання дітей 2-го року життя

Характеристика фізичного і психічного розвитку дітей у першому та другому півріччі другого року життя. Завдання виховання й навчання, основні напрями педагогічної роботи.

Охорона життя та зміцнення здоров'я дітей другого року життя. Методика проведення режимних процесів і загартовувальних процедур. Форми забезпечення рухової активності дітей: розвиток рухів на фізкультурних заняттях і в повсякденному житті, вибір загальнорозвивальних вправ; рухливі ігри та вправи для дітей другого року життя. Методи і прийоми виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей.

Організація предметної діяльності дітей. Педагогічні умови розвитку предметних дій і сюжетно-відображувальної гри на другому році життя.

Сенсорний розвиток дітей другого року життя. Збагачення чуттєвого досвіду дітей у повсякденному житті. Організація ігор-занять для розвитку сенсорики.

Ознайомлення з навколишнім і розвиток мовлення дітей на другому році життя. Види занять із розвитку мовлення, методика їх проведення. Зміст педагогічної роботи в повсякденному житті.

Організація роботи з ознайомлення дітей з природою; методика проведення спостережень за об'єктами природи з дітьми другого року життя. Планування занять із дітьми другого року життя.

Тема 5. Розвиток і виховання дітей 3-го року життя

Характеристика фізичного і психічного розвитку дітей третього року життя. Завдання виховання і навчання, основні напрями педагогічної роботи.

Охорона життя та зміцнення здоров'я дітей третього року життя. Методика проведення режимних процесів і загартовувальних процедур.

Форми забезпечення рухової активності дітей: розвиток рухів на фізкультурних заняттях і в повсякденному житті, вибір загальнорозвивальних вправ, гімнастика на третьому році життя; рухливі ігри та вправи. Зміст, методи і прийоми виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей.

Організація ігрової діяльності дітей третього року життя. Педагогічні умови розвитку предметних дій та сюжетної гри. Індивідуальні та спільні ігри дітей. Будівельно-конструктивні й дидактичні ігри. Особливості педагогічного керівництва самостійною дитячою грою.

Сенсорний розвиток дітей третього року життя. Організація і методика проведення ігор-занять для розвитку сенсорики. Збагачення чуттєвого досвіду дітей у повсякденному житті.

Ознайомлення з навколишнім і розвиток мовлення дітей третього року життя. Методика проведення занять із розвитку мовлення. Зміст і методика педагогічної роботи в повсякденному житті.

Організація та методика роботи з ознайомлення з природою дітей третього року життя.

Зображувальна діяльність дітей третього року життя. Методика проведення занять й особливості керівництва самостійною художньою діяльністю дітей. Моральне та трудове виховання дітей третього року життя. Планування навчально-виховної роботи з дітьми третього року життя.

Тема 6. Організація життєдіяльності дітей раннього віку в закладі дошкільної освіти

Режим і його значення в житті дітей. Найважливішою умовою повноцінного розвитку дітей раннього віку є *раціональний режим дня*, що відповідає їхнім віковим та індивідуальним особливостям. Режим – це раціональний розподіл у часі та правильна взаємопослідовність задоволення основних фізіологічних потреб організму дитини (сон, прийом їжі, активність), а також зміна видів діяльності. Активність як діяльний стан кори головного мозку підтримується подразниками зовнішнього світу.

Організація режимних моментів у групах дітей раннього віку. Виховання самостійності дітей раннього віку. Формування перших навичок культури поведінки.

Структура розвивального середовища та завдання педагога щодо його створення у групах дітей раннього віку. *Середовище* прямо чи опосередковано впливає на маленьку особистість, тому його слід облаштувати з орієнтацією на освітню багатовекторність (розвиток, виховання і навчання). Воно має відповідати санітарно-гігієнічним і педагогічним нормам щодо облаштування приміщень.

Вимоги до організації розвивального середовища у групах дітей раннього віку.

Тема 7. Проблеми адаптації дітей раннього віку

Проблема адаптації дітей раннього дошкільного віку є однією з актуальних. Психологічна адаптація визначається активністю особистості, тому є єдністю процесів засвоєння середовища – пристосування себе до середовища і середовища до себе – перетворення його. Порушення, збій адаптаційних механізмів призводить до дезадаптації.

Фізіологічною основою соціальної адаптації є перероблення раніше сформованого динамічного стереотипу, необхідного в житті дитини.

Перші стереотипи формуються дуже рано, в перші місяці життя. У дитини встановлюється послідовність у чергуванні сну, годування і неспання. Процес

адаптації перш за все пов'язаний із віком дитини. Легше пристосовуються діти у віці до 6 місяців, в яких стереотипів ще небагато, або більш старші (після 2-х років), які мають вже деякий життєвий досвід. Залежно від віку діти по-різному реагують на нові умови життя.

Тема 8. Роль гри в розвитку дитини раннього віку

У ранньому віці відбувається інтенсивний фізичний розвиток дитини, вдосконалюється координація рухової активності, зростає самостійність, урізноманітнюються ігрові вміння. Дії з предметами стають дедалі цілеспрямованішими, виникає сюжетно-відображувальна гра, а наприкінці цього віку – сюжетно-рольова гра, за допомогою якої дитина передає свій перший життєвий досвід.

На третьому році активізуються найпростіші рольові ігри, в яких діти намагаються виконувати певні ролі (мама – син (дочка), вихователь – дитина, лікар – хворий тощо).

Виникає інтерес до спільних ігрових дій з іншими дітьми, бажання перебувати поряд.

В іграх дитина починає порівнювати властивості предметів, виокремлює спільне та відмінне, враховує просторове розміщення, використовує предмети за призначенням, користується предметами-замінниками. Інтенсивно розвивається пізнавальна активність малюка, мовлення. Проте організм і психіка ще швидко втомлюються, особливо від одноманітних дій і рухів. Дитина ще не може тривалий час зберігати працездатність, зосереджуватися.

Тема 9. Співпраця закладу дошкільної освіти з батьками дітей раннього віку

Роль сім'ї у вихованні дітей. Основні чинники виховання дітей в сім'ї. Типи поведінки батьків у ставленні до дітей. Види внутрішньосімейних стосунків, їх оптимізація.

Схвалення та покарання у вихованні дитини. Особливості виховання дітей у неповній сім'ї. Психолого-педагогічна грамотність батьків: стан проблеми на сучасному етапі.

Типи дошкільних навчальних закладів для дітей раннього віку: ясла, ясла-садки, центри розвитку дитини тощо. Готовність батьків до вступу дитини раннього віку в дошкільний навчальний заклад. Психолого-педагогічні умови адаптації дитини до умов дошкільного навчального закладу.

Основні напрями співпраці дошкільного навчального закладу та сім'ї в забезпеченні догляду та розвитку дітей раннього віку. Форми організації співпраці.

Тема 10. Методики раннього розвитку дітей

Ранній розвиток дітей – популярна тема останнім часом. Батьки нарешті почали усвідомлювати, що дитину можна і потрібно розвивати не зі школи або садочка, а набагато раніше – з народження.

- Методика раннього розвитку М. Монтесорі;
- Методика раннього розвитку Глена Домана. Картки Домана;
- Методика раннього розвитку Нікітіних. Ігри Нікітіних;
- Методика раннього розвитку Зайцева. Кубики Зайцева;
- Методика раннього розвитку Сесіль Лупан.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: *іспит.*

Засоби діагностики успішності навчання: *завдання вхідного і поточного контролю, модульної контрольної роботи, іспит.*

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Головна мета практичних занять – засвоєння та закріплення найважливіших теоретичних понять курсу. Студент повинен продемонструвати наявність відповідних теоретичних знань та вміння використовувати їх на практиці. Практичні заняття з даної дисципліни проводяться після прослуханих студентами кількох лекцій та опрацьованою рекомендованою літературою, з метою систематизації отриманих знань та набуття практичних вмінь і навичок з вивченого матеріалу. У ході попередньої підготовки до кожного практичного заняття студентам слід повторити теоретичний матеріал, прослуханий на лекційних заняттях, а також опрацювати питання, які виносяться для самостійної роботи.

Практичне заняття проводиться на підставі як теоретичного матеріалу, що відбито у лекційному курсі, так і містить матеріал, що належить до самостійної навчальної роботи студента. Вивчаючи відповідну теоретичну тему курсу, слід постійно приділяти увагу практичній спрямованості теоретичного матеріалу, готувати термінологічний словник, вивчати нормативно-правову базу. Обговорюючи будь-яку теоретичну тему, особливу увагу слід приділяти аналізу різних методологічних та практичних шляхів її вирішення. Дискусійні та багатопланові теоретичні проблеми готуються студентом для обговорення на практичному занятті заздалегідь і виключно під керівництвом викладача.

Упродовж вивчення даної дисципліни студентам потрібно буде готуватись до тестового контролю отриманих знань, умінь та навичок, який проводитиметься на початку майже кожного практичного заняття (на вибір викладача). Практичне заняття передбачає як усне обговорення, так і письмові відповіді на окремі теми курсу, що залежить від змісту теоретичного матеріалу: експрес-опитування, педагогічні батли, тестові завдання, презентації конспектів занять, ігор, робота в групах, робота в парах, обмін думками тощо.

Планами практичних занять передбачене виконання студентами практичних і творчих завдань, які слід виконувати у зошитах для практичної

роботи, на окремих аркушах паперу формату А-4, на електронних носіях. При підготовці до аудиторної роботи на практичних заняттях студенти повинні дібрати теоретичний матеріал, опрацювати подані взірці необхідні для виконання творчих завдань. Оскільки планами практичних занять передбачено складання конспектів занять, свят (розваг) для дітей раннього віку, виготовлення атрибутів та наочності до заходів, слід дотримуватися вимог, які подає викладач.

Наприкінці кожного заняття проводитиметься підсумки, оцінювання відповідей і творчих робіт студентів з метою розвитку у них рефлексії. На практичних заняттях студенти закріплюють теоретичні знання та здобувають навички практичної роботи з дітьми

ТЕМИ ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Тема. Предмет і завдання курсу «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку». Розвиток до народження (пре-перинатальний етап), розвиток і виховання дітей 1-го року життя.

Мета: надання науково-методичної та практичної допомоги студентам в оволодінні психолого-педагогічними знаннями щодо розвитку дітей раннього віку, формувати вміння студентів організовувати роботу з дітьми першого року життя.

Ключові поняття теми: українське народне дитинознавство, народна педагогіка, пре-перинатальний етап, пренатального виховання, гаптономія, ранній дитячий вік, період немовляти, ігровий простір, дитяча кімната, ходьба, вимова осмислених слів, розвиток складних дій із предметами (термінологічний словник).

План

Теоретичні питання

1. Предмет і завдання курсу «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку».
2. Місце, статус дітей, проблема дітності в українській народній педагогіці.
3. Суть народного дитинознавства, його основні компоненти.
4. Сімейні звичаї й обряди, пов'язані з дитиною.
5. Народна характеристика дітей, їх вікова періодизація.
6. Основні закономірності психічного розвитку дитини 1-го року життя.
 - Розвиток гри у дитини 1-го року життя.
 - Особливості побутової діяльності у дитини немовлячого віку.
 - Особливості уваги дитини немовлячого віку.
 - Розвиток мовлення у немовлячому віці.
 - Початковий етап у сенсорно-перцептивному розвитку дитини.

- Початковий етап у розвитку пам'яті.
- Розвиток мислення у немовлячому віці.
- Зародження уяви у ранньому дитинстві.
- Особливості емоційного розвитку у немовлячому віці.
- Розвиток передумов волі у немовляти.
- Розвиток передумов самосвідомості у немовлячому віці.
- Загальна характеристика мовленнєвого розвитку у дитинстві. Розвиток мовлення в період становлення мовленнєвої діяльності дітей першого року життя. Характеристика мовленнєвого розвитку дітей 6-12 місяців. Особливості засвоєння дітьми перших слів. Методика розвитку мовлення дітей першого року життя. Методика роботи з картинкою на першому році життя.

Експрес-питання

1. Значення здоров'я та соціального добробуту майбутньої матері у пренатальний період.
2. Значення здоров'я та соціального добробуту майбутньої дитини.
3. Фактори позитивного впливу на фізичний розвиток новонародженої дитини.
4. Перші стадії раннього дитинства.
5. Ретроспективний аналіз досліджень об'єкта пренатальної педагогіки – внутрішньоутробного розвитку дитини.
6. Поняття про пренатальну педагогіку.
7. Концептуальні положення пренатальної педагогіки, її фізіологічне обґрунтування.
8. Психологічна готовність сім'ї до народження дитини.
9. Суть народного дитинознавства, його основні компоненти.
10. Сімейні звичаї й обряди, пов'язані з дитиною.
11. Характеристика вікової періодизації дітей у народній педагогіці.
12. Місце, статус дітей та проблема дітності в українській народній педагогіці.

Практичні завдання

1. На основі опрацьованого матеріалу складіть пам'ятку про основні закономірності психічного розвитку дитини 1-го року життя.
2. Опрацюйте особливості розвитку дитини від 10 днів до 1 року за програмою «Оберіг». На основі опрацьованого матеріалу складіть порівняльну таблицю вікових особливостей та основних завдань відповідно вікової періодизації до 1-го року життя.
3. Періодизація розвитку дітей на першому році життя. Завдання виховання дітей першого року життя. Режим дня дітей першого року життя та організація режимних процесів у сім'ї та дошкільному закладі.
4. Розкрийте роль дорослого у розвитку зорових і слухових реакцій дитини першого півріччя життя.
5. Складіть перелік іграшок для кожної підгрупи першого року життя та дайте методичні рекомендації щодо використання різних видів іграшок.
6. Розробіть тези консультації для батьків на тему: «Необхідність виховання з перших днів життя дитини».
7. Ознайомтеся з книгою Б.Спока «Дитина і догляд за нею». З яким принциповим положенням Б.Спока ви згодні, а з яким – ні? (Анотація презентація основних положень Б.Спока).

Практичне заняття 2

Тема. Розвиток і виховання дітей 2-го року життя.

Мета: надання науково-методичної та практичної допомоги студентам в оволодінні психолого-педагогічними знаннями щодо розвитку дітей раннього віку, формувати вміння студентів організовувати роботу з дітьми другого року життя.

Ключові поняття теми: ранній вік, біологічні та соціальні фактори розвитку дитини раннього віку; компоненти змісту фізичного розвитку дитини раннього віку; основні чинники рівня розвитку дитини; значення спадковості у вихованні та розвитку дитини.

План

Теоретичні питання

1. Основні закономірності психічного розвитку дитини другого року життя:
 - Психологічні особливості побутової діяльності дитини раннього віку.
 - Психологічні особливості трудової діяльності в ранньому дитинстві.
 - Психологічні особливості образотворчої діяльності у дитини другого року життя.
 - Розвиток уваги дитини другого року життя.
 - Особливості мовлення дитини раннього віку.
 - Загальна характеристика мовленнєвого розвитку у дитинстві. Розвиток мовлення в період становлення мовленнєвої діяльності дітей другого року життя.
 - Особливості сенсорно-перцептивного розвитку дитини раннього віку.
 - Розвиток пам'яті у ранньому дитинстві.
 - Характеристика мислення дитини раннього віку.
 - Зародження уяви у ранньому дитинстві.
 - Емоційний розвиток у ранньому дитинстві.
 - Розвиток передумов волі у дитини раннього віку.

- Розвиток самосвідомості в ранньому дитинстві.
 - Етичний розвиток у ранньому дитинстві.
 - Становлення передумов розвитку здібностей у дітей раннього віку.
2. Психофізіологічні особливості темпераменту дітей раннього віку.
 3. На основі опрацьованого матеріалу складіть тезовий конспект закономірностей психічного розвитку дитини другого року життя (підготуйтеся до педагогічного батлу).
 4. Опрацюйте особливості розвитку дитини від 1-го до 2-х років за програмою «Оберіг». На основі опрацьованого матеріалу складіть таблицю відповідно розвитку дитини другого року життя.

Практичні завдання

1. Ознайомтеся з розпорядком дня та орієнтовним розподілом ігор-занять на тиждень за програмою «Оберіг». Розкрийте можливості використання режимних процесів для формування навичок самообслуговування, розширення орієнтування у навколишньому, розвитку мовлення.
2. Проаналізуйте особливості формування у дітей потреби у спілкуванні з дорослими та однолітками. У чому і як виявляється означена потреба? Яка роль вихователя у її задоволенні.
Доберіть фольклорний матеріал для мовленнєвого та емоційного розвитку дітей 2-го року життя.
3. Запропонуйте теми ігор-занять з дітьми 2-го року життя. Складіть їх плани-конспекти.
4. Підготуйте рекомендації щодо організації рухової активності дітей другого року життя на прогулянці у різні пори року.

Практичне заняття 3

Тема. Розвиток і виховання дітей третього року життя.

Мета: надання науково-методичної та практичної допомоги студентам в оволодінні психолого-педагогічними знаннями щодо розвитку дітей раннього віку, формувати вміння студентів організовувати роботу з дітьми третього року життя.

Ключові поняття теми: криза трьох років, формування мови, автоматизація навичок ходьби, риси характеру, сенсорний розвиток, ігрова діяльність.

План

Теоретичні питання

1. Основні закономірності психічного розвитку дитини раннього віку:

- Розвиток гри у дитини до 3-х років
- Характеристика побутової діяльності дитини раннього віку.
- Елементи трудової діяльності в ранньому дитинстві.
- Зародження образотворчої діяльності у дитини до 3-х років.
- Розвиток уваги у ранньому дитинстві.

2. Загальна характеристика мовленнєвого розвитку у дитинстві. Розвиток мовлення в період становлення мовленнєвої діяльності дітей третього року життя.

3. Особливості сенсорно-перцептивного розвитку дитини раннього віку:

- Розвиток пам'яті у ранньому дитинстві.
- Характеристика мислення дитини раннього віку.
- Зародження уяви у ранньому дитинстві.
- Емоційний розвиток у ранньому дитинстві.
- Розвиток передумови волі у дитини раннього віку.
- Розвиток самосвідомості в ранньому дитинстві.
- Етичний розвиток у ранньому дитинстві.
- Становлення передумов розвитку здібностей у дітей раннього віку.

- Психофізіологічні особливості темпераменту дітей раннього віку.

4. На основі опрацьованого матеріалу складіть тезовий конспект закономірностей психічного розвитку дитини третього року життя (підготуйтеся до педагогічного батлу: 15-20 питань-відповіді).

Практичні завдання

1. Підготуйте презентацію-повідомлення на тему: «Криза трьох років, особливості поведінки дитини та мудрість дорослих щодо подолання кризи» (вимоги до презентації: науковість, логічність, змістовність, ключова термінологія до теми, поради для дорослих щодо нагального питання, творчий підхід та індивідуальність студента щодо підготовки до виступу).
2. Складіть свій психолого-педагогічний портрет (від 1-го до 3-х років) «Моя сторінка з раннього дитинства» (на основі закономірностей психічного розвитку, особливостей темпераменту, улюбленого фольклору: колискові, забавлянки). Продумайте особливості представлення: відповідність вимогам змісту, оригінальність, креативний підхід.
3. Підготуйтеся до релаксаційної вправи «Комплімент для малюка».

Інформація для самопідготовки студента

Криза трьох років

Криза трьох років – це своєрідний «рубікон» між раннім і дошкільним віком, який має подолати кожна дитина (останнім часом деякі дослідники вказують на більш ранній час її початку в 2,5 року і пов'язують цю зміну з процесом акселерації). Це один з найскладніших моментів у житті дитини раннього віку, що має неабиякий вплив на подальший її розвиток. У цей період відбуваються певний розпад і перегляд старої системи соціальних стосунків, руйнуються звичайні стосунки з дорослими та вибудовуються досі незнайомі. Як вважав Д. Б. Ельконін, криза 3-х років – це криза соціальних стосунків, а будь-яка криза стосунків є кризою виділення свого «Я».

Завершується період цілковитої залежності від батьків. Відбувається зміна позиції дитини, яка виражається у зростанні її самостійності й активності. Діти вимагають від близьких дорослих своєчасної перебудови стосунків. Якщо ж нові стосунки з дитиною не складаються, її ініціатива не заохочується, самостійність постійно обмежується батьками, у дитини виникають безпосередньо кризові явища, що позначається на взаєминах з дорослими, а іноді й з однолітками.

Ця криза вперше була розкрита в роботі Ельзи Келер «Про особистість трирічної дитини». Вона виділила 7 характеристик кризи трьох років.

1. Негативізм. Це негативна реакція, пов'язана із стосунками однієї людини з іншою. Дитина відмовляється взагалі підкоритися певним вимогам дорослих. Головний мотив дії – зробити навпаки, прямо протилежне тому, що йому запропонували.

2. Вередливість. Це реакція на своє власне рішення. Вередливість полягає в тому, що дитина наполягає на своїй вимозі, на своєму рішенні. Тут відбувається прояв особистості й висувається вимога, щоб на цю особистість зважали. Впертість не слід плутати з наполегливістю, завдяки якій дитина досягає бажаного. Вперта дитина наполягає на тому, чого їй не так вельми хочеться, або й зовсім не хочеться, або давно розхотілося.

3. Гонорливість. Близька до негативізму та вередливості, але має свої особливості. Це протест проти порядків, які існують вдома. Вона спрямована не проти конкретного дорослого, а проти системи стосунків, що склалися в сім'ї, норм виховання. Дитина наполягає на своїх бажаннях і невдоволена всім, що їй пропонують і роблять інші. «Та ну!» – найбільш поширена реакція в таких випадках. Враховуючи, що гонорливість – це риса, яка властива українській ментальності, то слід особливо бути уважним до дитини.

4. Свавілья. Прагнення до емансипації від дорослого. Яскраво проявляється тенденція до самостійності: дитина хоче робити й вирішувати все сама. У принципі, це позитивне явище, але під час кризи гіпертрофована тенденція до самостійності призводить до свавілья, вона часто неадекватна можливостям дитини і спричиняє додаткові конфлікти з дорослими.

5.Знецінювання. Це характеристика всіх наступних перехідних періодів. Йде знецінення старих правил поведінки. Дитина може почати сваритися, кинути або поламати улюблену іграшку тощо.

6.Протест-бунт. Він проявляється в частих суперечках з батьками. «Вся поведінка дитини набуває рис протесту, нібито дитина перебуває у стані війни з довкіллям, у постійному конфлікті з ними», – писав Л.С.Виготський.

7.Деспотизм. У сім'ї з однією дитиною може з'явитися деспотизм. Дитина жорстоко проявляє свою владу над дорослими, що оточують її, диктує, що вона їстиме, а що – ні, може мама йти додому чи ні тощо. Якщо в сім'ї кілька дітей, замість деспотизму можуть виникнути ревнощі: та сама тенденція до влади тут виступає як джерело ревнощів, нестерпного ставлення до інших дітей, які не мають майже ніяких прав у сім'ї з погляду маленького деспота.

Криза трьох років – це значна зміна взаємин, які існували дотепер між дитиною і дорослим. Наприкінці раннього віку виникає тенденція до самостійної діяльності, яка знаменує собою те, що дорослі більше не є закритим для дитини предметом і способом дій з нею, а нібито вперше розкриваються перед нею, виступають як носії зразків дій і стосунків у навколишньому світі.

Феномен «Я сам» означає не тільки виникнення зовні помітної самостійності, а й водночас відокремлення дитини від дорослого. У результаті такого відокремлення дорослі нібито вперше виникають у світі дитячого життя. Світ дитячого життя зі світу, обмеженого предметами, перетворюється у світ дорослих людей. Тенденція жити спільним життям з дорослим проходить через все дитинство; дитина, відділяючись від дорослого, встановлює з ним більш глибокі стосунки, наголошував Д. Б. Ельконін. Проходячи таку складну перебудову, дитина може набувати певних відхилень у своїй поведінці, тому слід знати про них і вчасно реагувати на ці зміни. Раннє виявлення негараздів та їх подолання у діях дитини допоможе збереженню її психічного та фізичного здоров'я.

Характерні особливості раннього віку (від 1-го до 3-х років):

- освоєння предметних (орудійних) дій шляхом повторення, наслідування;
- зміна ставлення до дорослого (дорослий – зразок наслідування);
- усвідомлення себе і прагнення реалізувати власне «я»;
- потреба активної участі у житті дорослих;
- криза трьох років.

Симптоми кризи трьох років (за Л. В. Виготським):

- **Негативізм** – такі прояви у поведінці дитини, коли вона не хоче чогось робити лише через те, що це запропоновано дорослим; це реакція не на саму дію, а на дорослого.
- **Непокірність** – прояви поведінки, які на відміну від негативізму особистісні, спрямовані проти норм поведінки, що нав'язують дитині.
- **Впертість** – реакція, коли дитина наполягає на чомусь не тому, що їй цього хочеться, а тому, що вона вимагає цього.
- **Самовілля** – прагнення до самостійності, виражене в реакції «Я сам».

Основні педагогічні правила виховання дітей раннього віку:

1. Принцип єдності оздоровчої і виховної роботи.
2. Єдність підходу до виховання дитини з боку оточуючих її людей.
3. Індивідуальне звертання до дітей.
4. Врахування вікових та індивідуальних особливостей і можливостей дітей.
5. Виховання позитивного ставлення до пропозицій і доручень дорослих.
6. Шкідливість частих заборон, тривалих пасивних очікувань.
7. Своєчасне формування навичок самостійності та їх ускладнення.
8. Психологічна підготовка дитини до виконання вимог дорослого.
9. Поведінка дорослого – зразок для наслідування.

Практичне заняття 4

Тема. Організація життєдіяльності дітей раннього віку в дошкільному навчальному закладі.

Мета: надання науково-методичної та практичної допомоги студентам в оволодінні психолого-педагогічними знаннями щодо розвитку дітей раннього віку, формувати вміння студентів організовувати роботу з дітьми третього року життя.

Ключові поняття теми: психічні процеси, закономірності психічного розвитку, особистість, новоутворення, наслідування, відчуття, сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення, мовлення, почуття, емоції, воля, спілкування.

План

Теоретичні питання

1. Сучасні програми навчання, виховання та розвитку дітей раннього віку.
2. Організація та проведення режимних процесів в групі раннього віку (методичні рекомендації): ранкові зустрічі, ранкова гімнастика, ранковий туалет, прийом їжі, заняття, одягання на прогулянку, прогулянка, сон, гімнастика після денного сну, II половина дня, самостійна рухова діяльність, вечірня прогулянка, рухливі ігри, індивідуальна робота з фізичного виховання, загартовуючі процедури.
3. Особливості організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку.
4. Зміст і методика проведення занять з дітьми другого та третього року життя.
5. Самостійна діяльність дітей у дошкільному закладі.
6. Особливості організації пісочно-ігрового середовища та ігор в ньому дітей раннього віку
7. Організована діяльність дошкільників.

8. Особливості розвитку і виховання дітей раннього віку:
- Забезпечення фізичного здоров'я дітей раннього віку
 - Сприяння пізнавальному розвитку дітей раннього віку.
 - Соціально-емоційний розвиток дітей раннього віку
 - Художньо-естетичне виховання дітей раннього віку як чинник гармонійного розвитку.
9. Організація розвивального середовища та розвивальних занять.

Практичні завдання

1. На основі опрацьованих програм складіть таблицю за зразком:

Назва програми, автори, рік видання	Структура програми	Стислий зміст щодо особливостей розвитку та навчання <u>дітей раннього віку</u>
«Соняшник»: Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей раннього віку		
«Оберіг»: Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років		
«Я у Світі»: Програма розвитку дитини дошкільного віку у 2-х частинах		
«Дитина»: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років		
«Українське дошкілля»: Програма розвитку дитини дошкільного віку		

2. Складіть шпаргалку для студента з питання «Організація та проведення режимних процесів в групі раннього віку» та «Особливості організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку». *Див. додаток 1, 2.*
3. Робота в групах! Опрацюйте конспект, підготуйте зразки наочності та дидактичних ігор та підготуйтеся до проведення заняття в аудиторії. (Конспектом користуватися під час проведення заняття не дозволяється!)

Інформація для самопідготовки студента

Специфіка проведення ігор-занять з дітьми третього року життя

Фізична культура. З фізичної культури з дітьми слід проводити щоденну ранкову гімнастику тривалістю 4-5 хвилин. Привчати їх виконувати 3-4 загально розвивальні вправи, імітаційного характеру, стимулювати наслідування дій дорослого, дотримуватись повторення вправ – (4-5) разів, стрибків – (8-10) разів. Забезпечити комфортні та безпечні умови для активної сумісної рухової діяльності дітей на щоденних заняттях з фізичної культури, тривалістю 15-20 хвилин та ігрових вправах і рухливих іграх під час прогулянок, тривалістю 30-35 хвилин.

Залучати дітей до самостійної рухової діяльності, обов'язково здійснювати регулювання їх рухової активності, змінюючи види рухової діяльності. Діти цього віку ще потребують індивідуальної форми розучування рухових дій, тривалість індивідуальних занять до 5-7 хвилин. Поступово їх слід залучати до занять фізичними вправами підгрупами (6-8 дітей). Заняття з фізичної культури носить ігровий характер, важливо забезпечити позитивно-емоційну атмосферу, стимулювати зусилля дітей, радіти їхнім досягненням. Необхідно щодня на прогулянці з дітьми проводити рухливі ігри

Розвиток мовлення. Ігри-заняття з розвитку мовлення на третьому році життя проводять двічі на тиждень у першу і другу половину дня. Тривалість занять 7-10 хвилин. З дітьми цього віку проводять здебільшого індивідуально-групові заняття, на яких присутні 6-8 дітей. Заняття з усією групою можна проводити тільки тоді, коли діти не будуть заважати один одному. Це показ театралізованих вистав (ляльковий, тіньовий, ігровий театр) та інших розваг.

На третьому році життя проводять такі види занять:

- розглядання тематичних предметних картинок (тварин, птахи, посуд, овочі, фрукти), бесіда про них (назва колір, форма, звуконаслідування тощо);
- розглядання сюжетних картинок зі знайомим і доступним сюжетом: «Діти на прогулянці», «Кішка з кошенятами», «Собака з цуценятами»;

- бесіди - розповіді (про те, що діти робили на прогулянці, за чим спостерігати);
- читання невеликих оповідань (наприклад, К. Д. Ушинського «Лялька», «Корова» та ін.);
- розповідання казок («Дід та баба», «Ріпка» та ін.);
- заняття на розвиток звукової культури мовлення: звуконаслідування, розвиток мовленнєвого апарата, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, сили голосу тощо;
- читання і розігрування коротких віршів, забавлянок, українських народних пісень;
- показ інсценівок нескладних ігрових сюжетів;
- настільно-друковані ігри: «Лото», «Доміно», «Парні картинки», «Розрізні картинки»;
- дидактичні ігри з лялькою та образними іграшками (ведмедик, зайчик, лисичка та ін.);
- показ різних видів театру (ляльковий, тіньовий, іграшок і та ін.).

Практичне заняття 5

Тема. Проблеми адаптації дітей раннього віку.

Мета: ознайомити студентів з широким спектром індивідуальних реакцій, які залежать від психофізіологічних та індивідуальних особливостей дитини, сімейних стосунків та низки життєвих обставин що впливають на перебіг адаптації дітей раннього віку.

Ключові поняття теми: вища нервова діяльність фізіологічних механізмів, безумовні рефлекси, умовні рефлекси, умовно рефлексорні реакції процесів, збудження і гальмування нервової системи, адаптація.

План

Теоретичні питання

1. Поняття про адаптацію. Біологічна та соціальна адаптація.
2. Чинники характеру і тривалості звикання дітей до нових умов.
3. Класифікація адаптації.
4. Етапи адаптації. Показники завершення адаптаційного періоду.
5. Адаптація дитини раннього віку до умов дошкільного навчального закладу.
6. Особливості адаптації дітей раннього віку:
 - фактори ризику;
 - супровід новоприбулих дітей;
 - ступені адаптації;
 - причини важкої адаптації;
 - умови успішної адаптації;
 - як допомогти дитині адаптуватися до ЗДО;
 - умови забезпечення успішної адаптації;
 - емоційний портрет новоприбулої дитини;
 - вплив персоналу ЗДО та батьків дитини на перебіг адаптації;
 - профілактично-корекційна та розвивальна робота з новоприбулими дітьми;
 - сходишки профілактично-корекційної та розвивальної роботи з дітьми.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферативне повідомлення на 1-2 сторінки щодо питання розвитку вищих функцій мозку та психічної діяльності дітей одного з дослідників: І. М. Сеченова, І. П. Павлова, Н. М. Щелованова, Н. М. Аксаріної, Н. І. Касаткіна та інших.
2. Складіть таблицю «Прийоми, що забезпечують адаптацію дітей до нових умов життя» за такими розділами:
 - Загальні медичні рекомендації;
 - Загальні психолого-педагогічні рекомендації;
 - Робота з дітьми третього року життя.
3. Визначте засоби створення комфортних умов входження дитини раннього віку в групу дошкільного закладу.
4. Запропонуйте способи ранкового залучення до групи дітей, які не відпускають мам, намагаються залишитися з ними, відмовляються іти в групу.
5. Складіть рекомендації вихователю для ефективної взаємодії з дитиною раннього віку, яка вперше буде відвідувати дошкільний заклад.
6. Проаналізуйте різні варіанти адаптаційних листів та запропонуйте оптимальний на ваш розсуд.
7. Складіть анотацію та підберіть 8-10 влучних цитат з одної із запропонованих книг щодо виховання дітей раннього віку:
 - Христина Гросс-Ло «Батьки без кордонів»
 - Юлія Гіппенрейтер «Спілкуватися із дитиною. Як?»
 - Дональд Вудс Віннікотт «Розмова з батьками»
 - Мадлен Дені «Зробити щасливими наших дітей»
 - Дебра Хаффнер «Від пелюшок до перших побачень»
 - Росс Кемпбелл «Як насправді любити дітей»
 - Джон Грей «Діти з небес»
 - Масару Ібука «Після трьох уже пізно»
 - Найджел Латта «Перш ніж ваша дитина зведе вас із розуму»

Інформація для самопідготовки студента

Адаптація – встановлення найбільш правильних співвідношень (біологічних та соціальних) між організмом і зовнішнім середовищем (Н. М. Аксаріна). Заснована на формуванні динамічного стереотипу поведінки.

Біологічна адаптація – перебудова фізіологічних систем організму, що забезпечує доцільне пристосування до нових умов життя. Здійснюється на основі вроджених механізмів.

Соціальна адаптація – здатність передбачити і заздалегідь підготуватися до змін середовища, що дає можливість швидко і без суттєвих порушень пристосуватися до нових умов, так само як впливати на них відповідно до своїх потреб. Ця висока адаптивна здатність людини не вродженою, вона розвивається як наслідок зв'язків людини із середовищем, що постійно розширюються.

Ступені адаптації:

легкий – поведінка дитини нормалізується (протягом 10-15 днів) – фізіологічна, природна адаптація;

середній – (протягом 15-30 днів) – дитина худне, хворіє, але не важко, без ускладнень;

важкий – (триває від 2 місяців і більше) – патологічна адаптація.

Чинники біологічного та соціального характеру, що впливають на характер і тривалість адаптації дитини:

- обтяжена спадковість (психічні захворювання, алкоголізм батьків);
- патологія пологів;
- перенесені гострі захворювання;
- неправильна організація режиму дня вдома (сон, неспання);
- житлово-побутові умови (чистота повітря, освітленість приміщення, опалення);
- склад сім'ї.

Найбільш критичний вік для адаптації – від 9-10 місяців до 1 року 6 місяців і від 3 до 3,5 років.

Полегшення адаптації досягається:

- 1) максимальним наближенням режиму дня дитини до режиму дня дошкільного закладу;
- 2) привчанням її до активної участі в режимних процесах;
- 3) широким використанням комплексу загартовуючих процедур;
- 4) збільшенням рухової активності, необхідної для підвищення працездатності дитячого організму.

**Пам'ятка щодо забезпечення сприятливої адаптації дитини
до умов дошкільного закладу**

- Приймаючи новачка, спочатку назвіться самі;
- Розмовляти з дитиною треба на рівні її очей;
- Поцікавтеся, як звать дитину вдома. Індивідуалізовані звернення допомагають налагодити стосунки – немає кращої музики для людини, ніж її ім'я!;
- Розпитайте маму, що вміє малюк робити самостійно, але не забувайте і про певне «застрягання» в розвитку у стресових ситуаціях;
- Поцікавтеся у батьків про індивідуальні особливості малюка (як любить засинати, що любить їсти або що категорично не їсть і обов'язково, які продукти харчування викликають алергію);
- Упродовж перших 3-5 тижнів перебування у дитячому садку варто зберігати «домашні» звички дитини;
- У групі новачків обов'язковим є називання наступних подій-переходів від одного режимного процесу до іншого;
- Основне завдання вихователя – заслужити довіру малюка.

Дотримання правил прийому новачків педагогами всіх категорій дозволить встановити довірливі стосунки з дитиною і її сім'єю та зберегти здоров'я малюка у цей період, що є головним завданням і окремого педагога і дошкільної установи

загалом. Оскільки навіть такий складний період, як входження малюка у нову ситуацію життєдіяльності, не має негативно позначатися на його розвитку.

Причини негативних реакцій у дитини на дитячий садок

- Коли батьків немає поряд, дитина не лише відчуває дискомфортно, а й небезпечно. А безпека – це базова потреба людини після втамування спраги й голоду.
- Спричинити дискомфорт у дитини можуть і побутові умови. Удома в неї інші правила, звички, їжа тощо. Медичній сестрі, практичному психологу, вихователю варто заздалегідь дізнатися про ці особливості.
- Навіть попри зрілий вік і досвід виховання інших дітей, не всі батьки обізнані з особливостями дитячої психології. Тож часто під час адаптації дитини поводяться неправильно і в такий спосіб загострюють проблему.
- Довгий час на пострадянському просторі медичним працівникам не були доступні знання про психосоматичні захворювання. Через це нині вони іноді не можуть відрізнити їхні симптоми від інших захворювань. Тож до знайомства з «новачками» у групах проконсультуйтеся із практичним психологом і дізнайтеся особливості проблематики.

«Зчитуємо» симптоми психосоматичних захворювань у дитини:

- нежить – розлука з матір'ю, прохання допомогти, отримання сліз;
- астма – обурення;
- ангіна – уникнення грубості;
- захворювання очей – побоювання теперішнього;
- бронхіт – суперечки, крики, замикання в собі;
- зубний біль – нерішучість;
- нервозність – страх, занепокоєння;
- захворювання шлунково-кишкового тракту – побоювання нового, небажання пізнавати нове;

- кольки – дратівливість, нетерплячість, незадоволення оточенням;
- заїкання – невпевненість, недостатнє самовираження;
- гризіння нігтів – розгубленість, самопоїдання, конфлікт із батьками.

ВЗІРЕЦЬ АДАПТАЦІЙНОГО ЛИСТА

П.І. _____

Дата	Апетит			Сон		Активність				Вид адаптації			Додаток
	Сніданок	Обід	Полуденок	Засинання	Сон	Настрій	Гра	Контакт з дітьми	Контакт з дорослими	Сприятливий	Середньо сприйнятливий	Не сприйнятливий	

Практичне заняття 6

Тема. Роль гри в розвитку дитини раннього віку.

Мета: ознайомити студентів із педагогічним керівництвом ігровою діяльністю дітей раннього віку, значенням формування сенсорної культури дітей, змістом і методами сенсорного виховання дітей раннього віку.

Ключові поняття теми: педагогічне керівництво ігровою діяльністю дітей дошкільного віку, взаємодія педагога з дітьми, методика організації і розвитку структурних компонентів творчої гри дітей різного віку, взаємодія між граючими дітьми, реальні і ігрові стосунки, соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку, сенсорний розвиток, сенсорика, сенсорні еталони, сенсорна культура, сенсорне виховання, ігрова діяльність, гра.

План

Теоретичні питання

1. Гра та іграшка в житті дитини раннього віку. Особливості гри в ранньому віці.
2. Педагогічні умови оволодіння предметними діями та розвитку гри.
3. Сутність комплексного методу керівництва грою дітей раннього віку. Організація ігрової діяльності.
4. Іграшки для дітей раннього віку. Виховні функції іграшки та вплив на розвиток дитини. Види іграшок.
5. Особливості організації пісочно-ігрового середовища та ігор в ньому дітей раннього віку.
6. Санітарно-гігієнічні та психолого-педагогічні вимоги до вибору і зберігання іграшок. Вимоги до обладнання ігрових куточків.
7. Розвивальне значення предметно-ігрового середовища, його характеристика. Принципи організації та вимоги до облаштування предметно-ігрового середовища для дітей раннього віку.
8. Розвиток гри у дитини до 3-х років. Підготуйте пам'ятку для педагога щодо особливостей ігрової діяльності у дитини до 3-х років.

Практичні завдання

1. Опрацюйте програму розвитку та виховання дитини раннього віку «Оберіг» в розділі Дитина раннього віку (від 2 до 3 років), сенсорно-пізнавальний розвиток (тезовий конспект).
2. Підготуйте перелік ігор для дітей третього року життя та підготуйтеся до проведення однієї гри за програмою.
3. Розгляньте питання специфіки проведення ігор-занять з дітьми третього року життя. (тезовий конспект). *Див додаток 6.*
4. Підготуйте інтерактивну консультацію для батьків та педагогів «Сила та цінність гри у ранньому віці» (науковість, історичний аспект розвитку гри, цікаві педагогічні факти, поради, пам'ятки щодо організації ігрової діяльності.)

Інформація для самопідготовки студента

Сенсорика – система сприйняття навколишнього світу.

Сенсорні еталони – загальноприйняті зразки зовнішніх якостей предметів, створені людством у процесі суспільно-історичного розвитку.

Сенсорні еталони:

- **кольору** – хроматичні (забарвлені) кольори спектра (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий) та ахроматичні (білий, чорний), їх відтінки. Спочатку слід формувати уявлення про білий і чорний, далі про хроматичні кольори (із блакитним знайомлять трохи пізніше);
- **форми** – геометричні фігури;
- **величини** – метрична система мір. У процесі сенсорного виховання, на відміну від математичної підготовки, можна не використовувати метричну систему, а встановлювати розміри предмета залежно від місця, яке він займає в ряду однорідних (великий, маленький, найбільший).

Сенсорна культура – результат засвоєння уявлень про якості й відношення предметів або сенсорних еталонів.

Сенсорний розвиток – розвиток відчуттів і сприймань, формування уявлень про зовнішні властивості предметів: форму, колір, розмір, положення у просторі тощо.

Сенсорне виховання – система педагогічних впливів, спрямованих на формування уявлень про властивості предметів, способів чуттєвого пізнання, вдосконалення відчуттів і сприймань.

До **головних завдань сенсорного виховання** належать:

- формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій;
- формування системи сенсорних еталонів;
- розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності

Періоди засвоєння еталонів у дошкільному віці:

- 1) перед еталонний період (від народження до початку 3-го року життя); дитина відображає окремі особливості предметів, здебільшого суттєві, важливі для безпосереднього використання;
- 2) період предметних еталонів (до 5-ти років); образи якостей предметів дитина зіставляє з певними предметами;
- 3) набуття якостями предметів еталонного значення (від 5-ти років і далі); дитина співвідносить якості предметів із загальноприйнятими еталонами: вода холодна, стільниця прямокутна, електролампочка скляна тощо.

Методи сенсорного виховання:

- Наочні (показ, наслідування, спільні дії. зорово-перцептивне обстеження предметів тощо);
- Практичні (предметні дії. практичне примірювання. Накладання, дидактичні вправи);
- Словесні (пояснення, розучування утішок, віршів).

Практичне заняття 7

Тема. Особливості організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку. Методика розвитку мовлення, методика формування елементарних математичних уявлень дітей раннього віку.

Мета: закріпити знання студентів з питання методики розвитку мовлення дитини раннього віку, поглибити знання щодо формування елементарних математичних уявлень дітей раннього віку

Ключові поняття теми: елементарні математичні уявлення, розмір, форма, орієнтування в просторі, словник, активне мовлення, діалогічне мовлення.

План

Теоретичні питання

1. Формування у дітей раннього віку (другий-третій роки життя) початкових математичних уявлень. Сприйняття і відтворення множин. Раннє запозичення дітьми слів-числівників з мови дорослих.
2. Особливості формування елементарних математичних уявлень у дітей другого року життя. Формування знань про розмір. Ознайомлення з формою предметів. Ігри та вправи з формування в дітей початкових уявлень про кількість. Орієнтування в просторі.
3. Формування елементарних математичних уявлень у дітей третього року життя. Ігри та вправи на сприймання розмірів предметів. Сприймання форм предметів. Формування знань про кількість. Ігри та вправи на орієнтування в просторі. Орієнтування в часі.
4. Розвиток мовлення дітей другого року життя. Характеристика мовлення дітей другого року життя. Розвиток словника та активного мовлення дітей. Особливості засвоєння дитиною звуків рідної мови. Формування граматичної правильності мовлення дітей.

5. Розвиток діалогічного мовлення дітей на другому році життя. Розвиток описового мовлення дітей. Методика розвитку мовлення дітей другого року життя.
6. Розвиток мовлення дітей третього року життя. Характеристика розвитку мовлення дітей. Методика розвитку мовлення дітей третього року життя.
7. Методика роботи з картинками в першій молодшій групі. Методика використання художніх творів у роботі з дітьми третього року життя. Робота з розвитку мовлення в повсякденному житті.

Практичні завдання

1. Складіть термінологічний словник відповідно двох опрацьованих методик.
2. Проаналізуйте зміст дидактичних ігор, що організують з дітьми раннього віку, продемонструйте особливості їх проведення на занятті та в індивідуальній роботі.
3. Запропонуйте рекомендації для батьків, які стосуються організації математичних ігор з дітьми раннього віку вдома.
4. Підберіть вірш для дітей раннього віку, складіть конспект заняття, використовуючи його. *(Художню літературу підбираємо відповідно програми, наочність до заняття відповідно віку, зразок заняття див. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика, с. 278.)*

Інформація для самопідготовки студента

Формування елементарних математичних уявлень

Сенсорний розвиток (розвиток відчуттів і сприймання, формування уявлення про предмети і явища) є основою розумового розвитку дитини. Діти другого – третього років життя вчаться розрізняти колір, форму, величину як характерні ознаки предметів; здобувають уявлення про відношення між двома предметами за розміром, різні способи їх обстеження: групування за кольором і

формою, послідовне обстеження і опис форми, здійснення складніших окомірних дій.

Усі пізнавальні процеси, які інтенсивно розвиваються у ранньому віці (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява), тісно пов'язані з руховою активністю дитини, її прагненням діставати, хапати, обмацувати, діяти. Важливим чинником формування інтелекту дитини є розвиток дрібної моторики. Реакції мовлення дітей теж безпосередньо залежать від тренуваності пальців. Таке тренування слід розпочинати з немовлячого віку. У народній педагогіці створено дитячі ігри, забавлянки («Пальчик, пальчик...», «Сорока-ворона», «Кую-кую чобіток»), які не тільки розважають, а й сприяють розвитку, оздоровленню: допомагають зняти напруженість, усувають розумову втому, поліпшують настрій; навчають правильної вимови багатьох звуків, а отже, розвивають мовлення дитини. З метою розвитку дрібної моторики рук потрібно використовувати вправи пальчикової гімнастики (наприклад, під час читання віршів), а також пальчиковий театр.

Інтелектуальна сфера дитини раннього віку формується не тільки за цілеспрямованого керівництва дорослих, а й під час вільної, самостійної практичної діяльності. Дорослі повинні пропонувати дитині види діяльності, які відповідають її вмінням, виявляти «зону найближчого розвитку», створювати умови для оволодіння більш складними діями. Процес мислення передбачає не тільки готові способи дії та відпрацьовані схеми, а й побудову нових у межах можливостей дитини. Одним із основних шляхів розвитку пізнавальної мотивації і розумової активності є *дитяче експериментування*, яке полягає в управлінні явищем і спрямоване на виявлення прихованих від безпосереднього споглядання властивостей і зв'язків предметів. Воно поєднує наочно-дійове і наочно-образне мислення. Ознайомлення з формою, величиною, кольором, масою предметів, їх розміщенням у просторі, динамічними властивостями відбувається найчастіше у процесі спільного спостереження за об'єктами природи, рукотворними предметами, людьми та їхньою працею. Дорослий пропонує дитині вдивитися, доторкнутися до предмета, що сприяє виникненню

поряд з наочно-дійовим мисленням елементів наочно-образного, *мовленнєвого мислення* – розуміння й позначення словом назв, властивостей, якостей об'єктів довкілля.

Процес сенсорного виховання у дошкільному віці поділяють на етапи:

1) Підготовчий етап (перші три роки життя).

На першому році життя головний зміст сенсорного виховання полягає у забезпеченні дитині різноманітних зовнішніх вражень. З розвитком хапальних рухів слід допомогти пристосувати їх до форми, розмірів і місцезнаходження предмета. Поступово для дитини ці якості набувають певного значення (маленьке береться однією рукою, велике – двома).

На другому і третьому роках життя дитину необхідно ознайомити з властивостями предметів: формами, кольорами, розмірами та ін. Дії з предметами слід організовувати так, щоб для досягнення результату доводилося зіставляти предмети за формою, розміром, установлювати їх схожість або відмінність. Виконуючи продуктивні дії, дитина на 3-му році життя вже знає, що форма, розмір, колір – постійні ознаки предметів, як користуватися цими предметами.

2) Систематичне засвоєння дитиною сенсорної культури.

Після трьох років слід переходити до систематичного ознайомлення із сенсорними еталонами та способами їх використання. Уявлення про розмір ускладнюються у процесі переходу від порівняння двох-трьох предметів до багатьох, що утворюють ряд величин, які зменшуються або збільшуються.

Пізніше дітей ознайомлюють з відтінками кольору, варіантами геометричних фігур, відношеннями за розміром, що виникають між елементами ряду, який складається з більшої кількості предметів. Одночасно їм розкривають способи обстеження предметів: групування за кольором і формою на основі зразків-еталонів, послідовний огляд і опис форми, виконання дій окоміру. І, нарешті, слід розвивати аналітичне сприймання – вміння орієнтуватись у поєднанні кольорів, виділяти окремі виміри величин, розрізняти форму предметів.

Мовленнєвий розвиток дитини

Раннє дитинство є сензитивним періодом для оволодіння мовою. Цей процес починається у всіх дітей однаково і долає одні й ті самі стадії. На першому році життя домінують кілька напрямів, які є підготовчим етапом до виникнення окремого осмисленого слова і власне мовлення: розвиток м'язів артикуляційного апарату (сили, гнучкості, пружності), що забезпечує чітку вимову кожного окремого звуку, а пізніше – смислового звукокомплексу (слова); формування слухової уваги, яка допомагає дитині оволодіти здатністю слухати, вслухатися і чути, розрізняти шумові звуки і людське мовлення; розвиток розуміння інтонаційного забарвлення мовлення дорослого, яке в поєднанні з розумінням мімічних і рухових проявів сприяє смислому розумінню дитиною мовлення дорослого; диференціювання звуків; розвиток розуміння мовлення; формування звуконаслідування, збагачення активного лексичного запасу. Ці напрями забезпечують повноцінний мовленнєвий простір малюка. У програмах розвитку та виховання дитини раннього віку визначено умови, за яких такий простір набуває статусу розвивального: стимулювання голосових реакцій; використання всіх природних умов життя (спілкування з дорослими та іншими дітьми, спільні спостереження, годування, перевдягання, різноманітні враження); забезпечення різних музичних та шумових звуків, які викликають позитивні емоції дитини (музика, шум дощу, шелест листя, плюскіт води, щебет пташок, звук дзвіночка тощо); підтримання, повторювання, трансформування дитячих голосових реакцій з наданням їм смислових наповнень; забезпечення демонстрації предмета, дії з кількарізним їх називанням; дотримання незмінності, чіткості та правильності у називанні предметів, явищ, людей.

З 11 місяців починається перехід від до фонемного до фонемного мовлення, який триває ще на другому, третьому і навіть четвертому році життя. Після інтонаційного оформлення голосових реакцій дитини починається процес становлення фонематичного слуху, який здебільшого завершується до двох років. Дитина вже може розрізняти слова, відмінні одне від одного лише однією фонемою.

Фонематичний слух розвивається при сприйнятті дитиною почутої мови і приговорюванні слів відповідно до зразка. Він пов'язаний із формуванням у дітей інтересу до почутого мовлення і наявністю уваги до вимовлених звуків.

Приблизно до 18–20 місяців у дитини розвивається лише розуміння мовлення за незначного збільшення активного словника. Формування мовлення відбувається подібно до розвитку предметних дій. Слово в ранньому віці є для дитини знаряддям, яке вона використовує значно частіше, ніж будь-яке інше.

У півторарічному віці дитина починає виявляти власну активність у мовленнєвому спілкуванні і сама запитує назви предметів. Спочатку вона використовує мову міміки, жестів і пантоміміки, потім до жесту додаються запитання, виражені словами. У цей час діти навчаються комбінувати слова, об'єднуючи їх у невеликі дво-трислівні фрази, а згодом і речення. Друга половина другого року життя характеризується переходом до активного самостійного мовлення, спрямованого на управління поведінкою людей, які оточують дитину, і на оволодіння власною поведінкою.

Після опанування словесних позначень навколишніх предметів дитина засвоює імена дорослих людей, назви іграшок, частин тіла і обличчя. За нормального розвитку до двох років дитина розуміє значення практично всіх слів, що позначають оточення. Цьому сприяє постійне і різноманітне спілкування дорослих із нею.

У три роки дитина починає уважно прислуховуватися до того, що говорять дорослі між собою. їй особливо подобається слухати розповіді, казки, вірші. Це дуже важливий момент у мовленнєвому розвитку, який свідчить про те, що вона вже здатна пізнавати дійсність не лише безпосередньо через органи відчуттів, а й у її ідеальному, понятійному відображенні – мові.

До півторарічного віку дитина в середньому засвоює від 30-40 до 100 слів і вживає їх рідко. Далі відбувається різкий стрибок у розвитку мовлення. До кінця другого року життя діти знають уже приблизно 300, а до трирічного віку – 1200–1500 слів. Більшість дворічок мають чітке уявлення про призначення предметів домашнього вжитку і особистої гігієни, правильно їх використовують.

Ознайомлюючись із новими предметами, вони насамперед намагаються визначити їхні функції, ставлячи дорослим запитання «Як це називається?». У відповідь на це дорослому слід не лише назвати предмет, а й показати дитині, як ним правильно користуватися.

На другому році життя відбувається розвиток слухової уваги і розуміння мовлення, активне його формування, що передбачає поліпшення звукової культури мовлення, збагачення лексикону, розвиток комунікативних здібностей дитини. Успішний мовленнєвий розвиток дитини раннього віку залежить не тільки від грамотно організованих ігор, ігор-занять, а й значною мірою від загальної та мовленнєвої культури дорослих.

Практичне заняття 8

Тема. Особливості організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку. Методика образотворчої діяльності та художнього розвитку дітей раннього віку. Фізичне виховання дітей раннього віку.

Мета: закріпити знання студентів з питання методики образотворчої діяльності та художнього розвитку дітей раннього віку, поглибити знання щодо фізичного виховання дітей раннього віку.

Ключові поняття теми: образотворчі здібності, образотворча діяльність, художньо-естетичний розвиток, фізичний розвиток, фізичне виховання.

План

Теоретичні питання

1. Періодизація розвитку образотворчих здібностей в переддошкільному і дошкільному віці.
2. Дозображувальний та зображувальний період у розвитку здібностей. Образотворчість і художньо-естетичний розвиток особистості в ранньому дитинстві.
3. Методика образотворчої діяльності і художнього розвитку дитини на другому і третьому роках життя.
4. Художній розвиток дитини у пренатальний та немовлячий періоди. Образотворчість і художній розвиток дитини на другому і третьому роках життя.
5. Завдання фізичного виховання дітей дошкільного віку. Вікові особливості фізичного розвитку дітей раннього віку.
6. Фізичне виховання дітей першого року життя. Фізичне виховання дітей другого року життя.
7. Завдання фізичного виховання дітей раннього віку в освітніх програмах.
8. Методика проведення занять з фізичної культури з дітьми раннього віку.
9. Система формування рухових навичок дітей Глена Домана.
10. Фізичний розвиток дитини за методикою Сесіль Лупан.

Практичні завдання

1. На основі опрацьованих програм складіть таблицю за зразком щодо фізичного розвитку дітей раннього віку та художнього розвитку дітей раннього віку.

Назва програми, автори, рік видання	Освітня лінія та її складові	Вікові можливості. Освітні завдання та стислий зміст вимог програми	Показники компетентності
«Оберіг»: Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років			
«Українське дошкілля»: Програма розвитку дитини дошкільного віку			

2. Опрацюйте схему аналізу фізкультурного заняття. На основі опрацьованого матеріалу складіть свою аналітичну інформацію щодо проведення фізкультурного заняття. На основі поданого зразка (*Загородня Л.П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник, с.242-243*) розробіть конспект заняття з фізкультури для дітей раннього віку. Підготуйтеся до презентації заняття.
3. Розробіть рекомендації для батьків щодо організації образотворчої діяльності дитини раннього віку в сім'ї.
4. Запропонуйте систему вправ для спільного малювання педагога чи батьків з дитиною (домальовування малюнків).

Інформація для самопідготовки студента

Забезпечення фізичного здоров'я дітей раннього віку. Надзвичайно важливою для дітей раннього віку є турбота про їхнє фізичне здоров'я: загартовування організму, зміцнення імунітету, налаштування на позитивний

настрій, запобігання перевтомі, виховання культурних і гігієнічних навичок тощо. Цьому сприяють правильне харчування, свіже повітря, водні процедури, глибокий і тривалий сон. Сон є відпочинком для нервової системи, а харчування, обливання, повітряні ванни забезпечують правильний фізичний розвиток (за умови позитивного ставлення дитини до цього).

Необхідно постійно дбати про правильний розвиток тіла дитини і нормальне функціонування її органів дихання, кровообігу, травлення тощо. Надзвичайно важливо також підтримувати стан оптимальної збудливості нервових клітин кори головного мозку, що є основним показником нормального функціонування організму. Суворе дотримання режиму, тобто правильне чергування сну і неспання, зміна різних видів діяльності – основні умови, що забезпечують зрівноважену, бадьору поведінку дитини і запобігають перевтомі.

Важливою умовою всебічного розвитку дитини є рухова активність: навколишній світ вона пізнає через рух, знаходить у ньому вихід своїй невичерпній енергії, фантазії. Рух створює умови для інтелекту, стимулює мовну та емоційну активність, вчить спілкуванню тощо. Тому не менше 60% часу дитина має перебувати в русі. Програми виховання передбачають різноманітну рухову активність: проведення щоденної ранкової гімнастики (4-5 хв.), фізкультурних занять (10-12 хв.), ігрових вправ та рухливих ігор (під час прогулянок – 20–35 хв., ранкового прийому – 15-20 хв.; після сніданку – 10-15 хв.).

Обов'язковим складником роботи щодо забезпечення фізичного здоров'я дітей раннього віку є загально розвивальні вправи. Більшість із них передбачає використання предметів (м'ячів, прапорців, хустинок, стрічки та ін.) і має імітаційний характер. Вони сприяють виробленню правильної постави і вимагають активної участі великих м'язових груп. Загальнорозвивальні вправи виконують із різних вихідних положень: стоячи, сидячи, лежачи. У комплексі використовують три – чотири вправи: для плечового поясу, ніг, тулуба, стрибки. Повторюють їх три – шість разів. Необхідні також коригувальні вправи, що сприяють формуванню правильної постави. У доборі вправ слід керуватися

правилом: не впливати на одну і ту саму групу м'язів кількома вправами підряд, що спричинює втому, а розподілити навантаження і вправляти всі м'язи.

Сприяють фізичному здоров'ю дітей рухливі ігри та ігрові вправи. Оскільки діти раннього віку швидко стомлюються, тому правила ігор мають передбачати зміну рухів, їх чергування з короткочасним відпочинком.

Для дітей раннього віку рекомендують такі рухливі ігри та ігрові вправи:

- ігри з ходьбою, бігом, рівновагою: «Лови метелика», «Паровоз», «Пройди по доріжці», «Птахи махають крилами», «Переступи палицю», «В гості до ляльок», «Доженіть мене», «Біжіть до мене», «Літаки», «Сонечко і дощик», «Птахи в гніздечках», «Горобці і автомобіль», «Жуки», «Жили у бабусі», «Через струмок», «Хто тихіше», «Пузири», «Дожени м'яча»;
- ігри з повзанням та лазінням: «Курочка-чубарочка», «Мавпочки», «Будь обережний», «Підповзи під ворота»;
- ігри з киданням та ловінням м'яча: «Цілься краще», «М'яч у колі», «Прокоти м'яч», «Передай м'яч», «Злови м'яч», «Скоти з гірки»;
- ігри зі стрибками: «Мій веселий дзвінкий м'яч», «Зайчик біленький сидить», «Пташки літають»;
- ігри на орієнтування в просторі: «Де подзвонили», «Знайди прапорець», «Дзвіночок».

У дошкільних навчальних закладах для зміцнення здоров'я рекомендовано застосовувати різноманітні сучасні загартовувальні процедури: пальчикову гімнастику, масаж вологою серветкою обличчя та шиї, самомасаж різних частин тіла, хвилинки-здоровинки, гімнастику пробудження, вітамінотерапію, контрастне тупцювання, фітотерапію, полоскання горла настоєм часнику, часникові медальйони, дихальну гімнастику, корекцію постави та профілактику плоскостопості, точковий масаж, психогімнастику, медитаційні вправи та ігри, тупцювання в сольовому розчині, ходьбу по «доріжках здоров'я».

Художньо-естетичне виховання дітей раннього віку як чинник гармонійного розвитку. Формування у дітей почуття прекрасного потрібно починати якомога раніше. Ранні враження від краси в навколишньому світі,

музиці, творах зображувального мистецтва збагачують емоційну сферу особливими переживаннями, стають основою естетичного світосприйняття, сприяють формуванню моральних орієнтирів. Важливе значення має і участь малюка у різних видах художньо-естетичної діяльності. При цьому в нього загострюється здатність сприймати та емоційно відгукуватися на красу у природі, людських взаєминах, світі речей. Діти вчаться помічати своєрідність, унікальність предметів і явищ, усвідомлювати і виражати свої почуття. У процесі художньої діяльності вони мають широкі можливості для самовираження, розкриття і вдосконалення своїх творчих здібностей. Заняття зображувальною діяльністю, музикою, танцями сприяють розвитку зорового, слухового, рухового аналізаторів та їх координації, спонукають малюка освоювати нові складні дії, отримувати нові знання, фантазувати, бути уважним.

У сфері художньо-естетичного розвитку дітей педагогічну роботу здійснюють за такими напрямками: розвиток естетичного ставлення до довкілля; залучення до зображувальних видів діяльності; музичний розвиток; залучення до театралізованої діяльності.

У процесі виховання естетичного ставлення дітей до довкілля особливу увагу слід приділити інтер'єру приміщення, в якому перебувають діти. Групові кімнати, сходи, коридори мають бути оформлені дитячими малюнками, виробами, репродукціями картин, експозиціями творів народної творчості, які слід періодично змінювати.

Важливо навчити дітей звертати увагу на красу природи в усіх її виявах (дерева і квіти, крижані візерунки, веселка тощо). Доречно заздалегідь добирати відповідні цим явищам вірші чи уривки з них, записи музичних фрагментів, картинки, які сприятимуть емоційному відгуку дитини на довкілля, закріплять її враження. Під час прогулянки потрібно спонукати дітей гратися з різноманітним природним матеріалом: листям, травою, снігом, піском, камінчиками, водою; пропонувати порівнювати спостережувані явища, користуючись художніми образами, наприклад: «листочки шурхотять, наче шепочуться»; «камінчик холодний, немов жабеня». Малюки вчаться відчувати незвичність того, що

відбувається у природі. Такі спостереження сприяють накопиченню художніх вражень, створюють основу для розвитку естетичної діяльності.

Якщо життя дитини цікаве, насичене яскравими враженнями, у неї виникає бажання розповісти про це в малюнку, пісні або танці. Залучення дитини до художньої діяльності починається з пізнавальних і предметно-практичних дій з різноманітними матеріалами: папером, олівцями, глиною, фарбами, брязкальцями, дзвіночками. При цьому вона робить для себе «відкриття»: дізнається, що фарба залишає слід на папері, деякі іграшки і предмети «звучать». Спочатку у дитини виникає інтерес до матеріалу (наприклад, малюк може катати олівці, стукати ними, м'яти і рвати папір). Поступово з допомогою дорослого формується інтерес до дій із ним, а потім і до результату дій – образу предмета, явища, втіленого у барвах, лініях, звуках. Дорослий має вести дитину від маніпулятивних дій із художнім матеріалом до використання його за призначенням, допомагаючи їй освоювати різні засоби виразності, за допомогою яких можна передавати емоційні враження від дійсності. Таку роботу слід організовувати ненав'язливо, весело, в ігровій діяльності.

В іграх слід розвивати здатність малюка помічати, впізнавати зображення знайомих предметів, явищ; уміння емоційно відгукуватися не лише на зміст образу (наприклад, дитина радіє, «упізнавши» пташку чи зайчика), а й на художню форму: голосну або тиху, швидку чи повільну музику, яскравий колір, блискучу поверхню глини, камінця тощо. Необхідно створювати умови для порівняння особливостей матеріалу або вжитих засобів виразності. На заняттях та під час ігор доцільно комплексно використовувати різні види художньої діяльності: наприклад, малювати під музику або декламацію віршів; ліпити персонажів казок, а потім обігрувати їх.

Залучаючи малюка до музичного розвитку, важливо пам'ятати, що емоційний відгук на образи, створені звуковими фарбами, – це основа майбутньої музикальності. Для цього слід співати дітям пісні, прослуховувати разом з ними дитячі пісеньки, фрагменти класичних музичних творів, народної музики і пісенного фольклору як у виконанні педагога, так і в аудіозаписі. При

прослуховуванні музики вихователь має спонукати дітей рухатися відповідно до характеру музики: пританцьовувати, притупувати, плескати в долоні, кружляти, підспівувати; передати мімікою, рухами настрої, допомагати назвати його.

Музичному розвитку сприяє участь дітей у святах, які організують разом із батьками і старшими дітьми. Малюки можуть не тільки слухати і дивитися, як співають і танцюють дорослі та старші, а й самі брати участь у виступах і спільних заходах (хороводах, танцях, іграх).

Освоювати світ людських почуттів і комунікативні навички допомагає дітям залучення до театралізованої діяльності, що виховує здатність до співпереживання. З першими театралізованими діями малюки ознайомлюються у процесі ігор-забав, хороводів, при прослуховуванні виразного читання віршів і казок дорослими. Наприклад, на прогулянці можна запропонувати їм зобразити, як стрибає зайчик, шелестять листочки, летить літак тощо.

Дорослі можуть також інсценувати знайомі дітям казки, вірші й у повсякденному житті. Для цього використовують різні театри (бі-ба-бо, тіньовий, пальчиковий, настільний, театр на фланелеграфі), а також звичайні іграшки. Бажано залучати дітей до посильної участі в інсценівках, обговорювати з ними побачене. Для цього найкраще використовувати знайомі дітям казки: «Ріпка», «Колобок», «Курочка-ряба» та ін. Дітям раннього віку складно виголошувати текст ролі повністю, але вони можуть вимовляти деякі фрази, зображати жестами дії персонажів («тягнути» ріпку показувати, як мишка махнула хвостиком, тощо). У процесі таких ігор-інсценівок, діючи разом із дорослими і наслідуючи їх, діти вчаться розуміти мову міміки і жестів, удосконалюють своє мовлення, в якому емоційне забарвлення, інтонація стають важливими складниками. Спільне переживання дітьми почуття, прагнення показати, що відчуває персонаж, допомагають їм освоювати азбуку взаємин. Співпереживання персонажам інсценівок розвиває емпатію, уявлення про позитивні і негативні людські якості.

Педагогу, який працює з дітьми раннього віку, важливо пам'ятати, що діти сприймають світ інакше, ніж дорослі. Вони не бачать того, що бачить

дорослий, і навпаки, завважають те, чого дорослі не помічають. Світ дитинства казковий і фантастичний, сповнений яскравих барв і гострих емоцій. У дитини, яка живе і розвивається в нормальних умовах, цей світ здебільшого добрий, красивий, позитивний. Взаємини з навколишнім світом будуються на засадах довіри, анімізму (оживлення), антропоморфізму (олюднення) та анімізму (одухотворення). Сучасні діти потребують свободи, самостійності, уваги і поваги – як умов розвитку, а також свободи вибору – як джерела саморозвитку. У цьому полягає феномен дитячого соціуму.

На думку М. Ібуки, головним є розвиток в дитині її безмежних потенційних можливостей для того, щоб у її житті і в світі стало більше радості. У своїй книжці «Після трьох уже пізно» він дає низку порад щодо раннього розвитку:

- дитячий садок – вже пізно;
- головне – середовище, а не гени;
- кожна дитина може добре вчитися – усе залежить від методу навчання;
- ранній розвиток не ставить за мету виховання геніїв;
- структура мозку формується до трьох років;
- навіть п'ятимісячний малюк може оцінити Баха;
- мозок дитини здатний вмістити безмежний обсяг інформації;
- кімната, позбавлена стимулів, шкідлива для малюка;
- враження раннього дитинства визначають подальший спосіб мислення і дій дитини;
- дитяча уява і фантазії розвивають творчі здібності;
- оточуйте дитину найкращим, що маєте;
- дайте дитині олівці якомога раніше;
- стандартний папір для малювання – стандартна дитина;
- ліплення, вирізування візерунків з паперу і складання паперових фігур розвиває творчі задатки дитини;
- тренуйте ліву руку так само, як і праву;
- вчіться у дитини.

Практичне заняття 9

Тема. Методики раннього розвитку дітей.

Мета: розкрити концептуальні засади використання інноваційних технологій раннього розвитку дитини, актуалізувати знання студентів з проблематики використання інтегрованого підходу до організації освітнього процесу з дітьми раннього віку.

Ключові поняття теми: методики раннього розвитку дітей; інтегрований підхід, інформаційно-комп'ютерні технології.

План

Теоретичні питання

1. Інтегрований підхід до організації освітнього процесу з дітьми раннього віку.
2. Інформаційно-комп'ютерних технології у роботі з дітьми раннього віку.

Див. додаток 7.

3. Методики раннього розвитку дітей:
 - методика навчання та розвитку М. Монтесорі;
 - методика навчання та розвитку Миколи Зайцева;
 - методика навчання та розвитку Глена Домана;
 - методика навчання та розвитку Нікітіних;
 - методика навчання та розвитку Масару Ібуки;
 - методика навчання та розвитку Сесіль Лупан;
 - методика навчання та розвитку Олени Данилової;
 - методика навчання та розвитку дітей за Вальдорфською педагогікою;
 - методика музичного виховання дітей Карла Орфа;
 - методика Шинічі Сузукі;
 - методика Джеккі Сілберг;
 - методика Леоніда Береславського;
 - методика Золтана Д'єнєша.

Практичні завдання

1. Опрацювати статті та підготувати тезові конспекти:

- Леус І. Створюємо мультимедійні презентації // Вихователь-методист дошкільного закладу, №8, 2012. С. 17-23.
- Панченко А., Корендо Р. Використовуємо інтегрований підхід до організації освітнього процесу з дітьми раннього віку // Вихователь-методист дошкільного закладу №1, 2016. С. 19-26.
- Садова Н. Створюємо мультимедійну презентацію: крок за кроком // Вихователь-методист дошкільного закладу №7, 2013. С. 14-25.

2. Створити картотеку інноваційних технологій раннього розвитку дітей дошкільного віку за алгоритмом:

- назва технології;
- автор технології (стисла історична та біографічна довідка);
- суть технології;
- доцільність впровадження в практику роботи з дітьми раннього віку, практичне використання (елементи);
- ключові слова та їх значення;
- використана література.

Інформація для самопідготовки студента

Інтеграція (від лат. *Integer* – повний, цілісний, непорушний) – процес або дія, що має своїм результатом цілісність; об'єднання, з'єднання, відновлення єдності.

Освітнє середовище – форма організації освітнього процесу, ключовою характеристикою якої є об'єднання та взаємопроникнення знань різних галузей та різних видів діяльності, що дає можливість забезпечити системність знань дітей.

Інтегрований освітній процес – найменша одиниця реалізації принципу інтеграції в освітньому процесі, у якій інтегруються зміст і дії, елементи різних видів діяльності.

Інтегроване заняття – спеціально організована взаємодія педагогів і вихованців, спрямована на розв'язання освітніх завдань на основі інтеграції змісту освіти та видів діяльності дітей.

Інтегроване завдання – система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні.

Інтегроване заняття: поняття, особливості змісту та структури. Опанування дітьми будь-якої інформації є продуктивним та результативним лише тоді, коли педагог уміло та доцільно застосовує дослідницьку, пізнавально-пошукову діяльність у довірчій, евристичній й мультисенсорній методиці, прийомі ейдетики та мнемотехніки, моделювання, трансформування, перевтілення, творчі завдання тощо. Саме педагогічно обґрунтоване використання сучасних та традиційних методів забезпечує умови для формування у дітей цілісної картини світу – а це є важливою ціллю дошкільної освіти. Тож нині особливо актуальними є питання інтеграції в освітньому процесі.

Тема-образ – стрижень інтегрованого заняття. Стрижневим в інтегрованому занятті є ключове поняття (тема-образ), що розкривається через різні види діяльності, засоби пізнання. Кожний вид роботи на занятті має бути спрямованим на розкриття теми-образу. Отже, тема-образ – одиничне або узагальнене поняття, яке розкривається у змісті заняття (або про яке в дітей має формуватися цілісне уявлення) через різні види та форми роботи з дітьми.

Зміст інтегрованого заняття. Змістом інтегрованого заняття може бути як одиничне, так і узагальнене поняття. Одиничні поняття – це назви окремих тварин, рослин, предметів побуту тощо. Натомість до складу узагальнених понять входить певна система об'єктів. Наприклад: *жива природа* – тваринний і рослинний світ, природні явища, охорона, користь і шкода; *магазин* – товари, продавці, покупці, ціна, гроші; *будівництво* – робітники, машини, обладнання; *музей* – експонати, екскурсія, працівники, правила поведінки.

Завдання педагогів у роботі з дітьми раннього віку. Навчання дітей раннього віку має загально розвивальний характер. Тож завданням педагогів є

допомогти малюкам усвідомити системність та цілісність навколишнього світу через формування їхніх уявлень про людську сутність, тваринний, рослинний і предметний світ. Головне – навчити дитину різних способів пізнання навколишнього світу, зокрема:

- спостерігати та обстежувати ;
- досліджувати й експериментувати на основі доступного для розуміння матеріалу, роблячи власні відкриття;
- розв'язувати домірні віку проблемні ситуації;
- спілкуватися з дорослими й однолітками.

Організація життєдіяльності дітей на засадах інтеграції. На практиці ми переконалися, що освітня робота з дітьми раннього віку має бути інтегрованою, що передбачає **поєднання і взаємопроникнення** різних видів дитячої діяльності – предметно-практичної, ігрової, музичної, театралізованої, конструкційної тощо. Лише так можна забезпечити повноту реалізації різнобічних можливостей дитини, сприяти формуванню цілісного сприймання нею навколишнього світу та її всебічному розвитку. Застосування інтегрованого підходу свідчить про позитивні результати, як-от:

- скорочується період адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного закладу;
- підвищується рівень фізичного і психічного розвитку дитини;
- удосконалюються пізнавальні здібності малюків.

Тож ми вирішили застосувати цей позитивний досвід і під час роботи з дітьми раннього віку, які вже відвідують дошкільний заклад.

Мультимедійні технології – це технології конвертування всіх видів інформації у цифровий формат, інтеграції інформації в один документ і відтворення його на комп'ютері

Мультимедійна презентація – набір кольорових слайдів, оформлених засобами інформаційних технологій та призначених для розкриття певної теми.

Практичне заняття 10

Тема. Співпраця дошкільного навчального закладу з батьками дітей раннього віку.

Мета: розширити та систематизувати знання студентів з проблематики організації роботи з родинами вихованців у групах раннього віку.

Ключові поняття теми: трудове виховання в сім'ї; інтелектуальний розвиток дитини в сім'ї; особливості мовленнєвого розвитку дітей в сім'ї; державні документи про охорону та права дітей; сучасні дослідження та проблеми щодо виховання дітей у сім'ях.

План

Теоретичні питання

1. Сучасні підходи до співпраці ЗДО з батьками.
2. Основні засади співпраці дошкільного навчального закладу з батьками дітей раннього віку.
3. Колективні форми співпраці: батьківські збори, лекторії, дні відкритих дверей.
4. Індивідуальні форми роботи: бесіди, консультації.
5. Планування співпраці з батьками дітей раннього віку.

Практичні завдання

1. Складіть таблицю-пам'ятку для педагогів за критеріями:

Питання	Стисла психолого-педагогічна відповідь	Практичні поради з даного питання	Інтернет-джерела, які можна використати як додаткову інформацію до питання. (адреса і коротенький зміст)
Роль сім'ї у вихованні дітей.			

Основні чинники виховання дітей в сім'ї.			
Типи поведінки батьків у ставленні до дітей.			
Види внутрішньосімейних стосунків, їх оптимізація.			

2. Розробіть консультацію для педагогів на тему: «Психолого-педагогічна грамотність батьків: стан проблеми на сучасному етапі».
3. Продумайте поради для сучасних молодих батьків: Схвалення та покарання у вихованні дитини.

Інформація для самопідготовки студента

Форми взаємодії з батьками

Індивідуальні: бесіда, індивідуальна консультація, «телефон довіри», телефонний дзвінок, анкетування, опитування, вивчення досвіду сімейного виховання, патронаж, консультативний пункт, відвідування дітей вдома, скринька пропозицій, індивідуальні зошити, неформальний лист, залучення батьків до життя дитячого садка (організаційно-господарська допомога вихователю, виготовлення іграшок, посібників, допомога у проведенні екскурсій, походів тощо).

Колективні: батьківські збори, засідання батьківського комітету, засідання «круглого столу», родинний міст, дискусія, групова консультація, тематична лекція, семінар-практикум, заняття-тренінг, конференція, день відкритих дверей, день довіри, день добрих справ, клуб «Школа батьківства», клуб взаємодопомоги, клуб спілкування, родинний клуб, година відвертої розмови, школа молодих батьків, гурток, зустріч із спеціалістами, зустріч з цікавими людьми, вечір запитань і відповідей, створення групи батьків-порадників, презентація

кращих ідей родинного виховання, родинне свято, розвага, спортивне змагання, спільний відпочинок у вихідний день, спільні дозвілля, виставка спільних робіт батьків і дітей.

Наочні: інтернет-сайт ЗДО, інформаційний або тематичний стенд, кошик, буклет, прес-реліз, інформаційний лист, реклама, пам'ятка, папка-пересувка, ширма, дошка оголошень, фотовиставка, виставка художніх виробів, груповий куточок для батьків, родинна газета, бібліотечка для батьків, «порадники», вітання.

Забезпечення принципу інтерактивності в роботі з батьками.

У вихованні дитини дошкільного віку найактивнішу участь приймають два великі і вагомі соціальні інститути: родина та дошкільний заклад. Саме тому, необхідно, щоби між ними панували взаєморозуміння, взаємна підтримка, прагнення до досягнення спільної мети – всебічного розвитку дитини.

Забезпечити тісний контакт родини та дошкільного закладу у вихованні дошкільнят покликані інтерактивні методи та прийоми. Вони є альтернативою для звичних, транслуючих і передавальних форм роботи з батьками.

Визначення поняття «інтерактивний» – здатний взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютер), або ким-небудь (людиною). З латині *inter* перекладається як *взаємний, між; actio – дія*. Таким чином, інтерактивність – одна з характеристик діалогових форм роботи.

Інтерактивна взаємодія сприяє інтелектуальній активності суб'єктів спілкування, навчання, створенню умов для конкуренції (суперництва) та для кооперації їх зусиль; окрім того, діє як психологічний феномен, як заразливість, тому кожна висловлена партнером думка здатна мимоволі викликати власну реакцію з даного питання. Використання інтерактивних форм має включати дії, які допомагають учасникам активізувати оціночне і критичне мислення, попрактикуватись на реальних задачах і у випрацюванні вирішень, набути навички, необхідні для подальшої ефективної роботи з аналогічних проблем.

Організація роботи з батьками за принципом інтерактивності передбачає розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, спільного вирішення загальних, але значимих для кожного з батьків проблем. Інтерактив виключає домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншою. В ході діалогового спілкування у батьків з'являється можливість розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин та відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь в дискусіях, спілкуватися між собою.

Правила налагодження позитивного спілкування з батьками вихованців

1. **Виявляти щирий інтерес до проблем** батьків вихованців, особистий підхід до проблеми сімейного виховання. Інтерес до проблеми батьків можна виявляти уважним слуханням, постановкою додаткових запитань, співпереживанням.
2. **Доброзичливість, оптимістичність, привітність** у стосунках з батьками.
3. **Залучати батьків** до оцінювання успіхів та інтересів дитини, прогнозування перспектив її розвитку.
4. **Демонструвати єдність**. Це може бути єдність інтересів, завдань, поглядів. Особливо позитивно, коли батьки теж зацікавлені у допомозі, бачать у вихователів союзника, налаштовані на співпрацю. У будь-якому випадку краще виявляти спільність позитивних рис і намірів, ніж різницю, несхожість позицій, критикувати.
5. **Говорити мовою партнера**. Мова має бути зрозумілою батькам, а не нагадувати цитати з педагогічної конференції чи педради.
6. **Виявляти повагу до батьків**. Це означає підкреслення їхньої значущості, оскільки одна із найважливіших потреб людини – потреба у повазі та визнанні. Можна виражати як вербальними, так і невербальними засобами.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теоретичні питання

1. Предмет та завдання курсу «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку».
2. Місце, статус дітей, проблема дітності в українській народній педагогіці.
3. Суть народного дитинознавства, його основні компоненти. Сімейні звичаї й обряди, пов'язані з дитиною.
4. Народна характеристика дітей, їх вікова періодизація.
5. Розкрийте основні закономірності психічного розвитку дитини 1-го року життя.
6. Періодизація розвитку дітей на першому році життя. Завдання виховання дітей першого року життя.
7. Криза першого року, шляхи запобігання.
8. Організація ігрової діяльності дітей першого року життя.
9. Значення спілкування з дорослим для дитини першого року життя.
10. Розкрийте основні закономірності психічного розвитку дитини другого року життя. Завдання виховання дітей другого року життя.
11. Зміст і методика проведення занять з дітьми другого року життя, організація їхньої самостійної діяльності.
12. Психофізичний розвиток дітей третього року життя. Явище «кризи трьох років» та засоби запобігання її негативним наслідкам.
13. Режим і його значення в житті дітей. Організація режимних моментів у групах дітей раннього віку. Виховання самостійності дітей раннього віку.
14. Формування перших навичок культури поведінки.
15. Поняття про адаптацію. Біологічна та соціальна адаптація. Чинники характеру і тривалості звикання дітей до нових умов.
16. Класифікація адаптації. Етапи адаптації. Показники завершення адаптаційного періоду. Адаптація дитини раннього віку до умов дошкільного навчального закладу.

17. Гра та іграшка в житті дитини раннього віку. Особливості гри в ранньому віці.
18. Педагогічні умови оволодіння предметними діями та розвитку гри.
19. Сутність комплексного методу керівництва грою дітей раннього віку. Організація ігрової діяльності.
20. Іграшки для дітей раннього віку. Виховні функції іграшки та вплив на розвиток дитини. Види іграшок.
21. Санітарно-гігієнічні та психолого-педагогічні вимоги до вибору і зберігання іграшок. Вимоги до обладнання ігрових куточків.
22. Розвивальне значення предметно-ігрового середовища, його характеристика. Принципи організації та вимоги до облаштування предметно-ігрового середовища для дітей раннього віку.
23. Методика проведення рухливих ігор
24. Добір і використання іграшок для дітей раннього віку
25. Сучасні програми навчання, виховання та розвитку дітей раннього віку.
26. Організація та проведення режимних моментів в групі раннього віку.
27. Особливості організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку.
28. Зміст і методика проведення занять з дітьми другого та третього року життя.
29. Методик образотворчої діяльності і художнього розвитку дитини на другому і третьому роках життя.
30. Періодизація розвитку образотворчих здібностей в переддошкільному і дошкільному віці. Образотворчість і художньо-естетичний розвиток особистості в ранньому дитинстві. Художній розвиток дитини у пренатальний та немовлячий періоди.
31. Образотворчість і художній розвиток дитини на другому і третьому роках життя. Ігри з кольорами та відтінками. Тренування пальчиків.
32. Аплікація і колаж. Конструювання з паперу. Для ліплення. Ігри з різними матеріалами.
33. Ознайомлення з композицією. Архітектурна діяльність. Ознайомлення з

мистецтвом. Книжки з мистецтва.

34. Методика формування у дітей раннього віку (другий-третій роки життя) початкових математичних уявлень. Формування у дітей раннього віку (другий-третій роки життя) початкових математичних уявлень. Сприйняття і відтворення множин. Раннє запозичення дітьми слів-числівників з мови дорослих.
35. Особливості формування елементарних математичних уявлень у дітей другого року життя. Формування знань про розмір. Ознайомлення з формою предметів. Ігри та вправи з формування в дітей початкових уявлень про кількість. Орієнтування в просторі.
36. Формування елементарних математичних уявлень у дітей третього року життя. Ігри та вправи на сприймання розмірів предметів. Сприймання форм предметів. Формування знань про кількість. Ігри та вправи на орієнтування в просторі. Орієнтування в часі.
37. Фізичне виховання дітей раннього віку. Вікові особливості фізичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку
38. Фізичне виховання дітей раннього віку. Фізичне виховання дітей другого року життя.
39. Становлення і розвиток мовлення дітей раннього віку. Перший рік життя.
40. Становлення і розвиток мовлення дітей другого року життя.
41. Становлення і розвиток мовлення дітей третього року життя.
42. Сучасні підходи до співпраці ЗДО з батьками. Основні засади співпраці дошкільного навчального закладу з батьками дітей раннього віку.
43. Колективні форми співпраці: батьківські збори, лекторії, дні відкритих дверей.
44. Індивідуальні форми роботи: бесіди, консультації. Планування співпраці з батьками дітей раннього віку.
45. Охарактеризуйте особливості інноваційної технології М. Монтесорі щодо розвитку дітей раннього віку.
46. Охарактеризуйте особливості інноваційної технології М. Зайцева щодо

розвитку дітей раннього віку.

47. Охарактеризуйте особливості інноваційної технології Глена Домана щодо розвитку дітей раннього віку.
48. Охарактеризуйте особливості інноваційної технології Нікітіних щодо розвитку дітей раннього віку.
49. Охарактеризуйте особливості інноваційної технології Масару Ібуки щодо розвитку дітей раннього віку.
50. Охарактеризуйте особливості інноваційної технології Сесіль Лупан щодо розвитку дітей раннього віку.

Практичні завдання

1. Запропонуйте пам'ятку про основні закономірності психічного розвитку дитини 1-го року життя.
2. Розробіть тези консультації для батьків з питання необхідності виховання з перших днів життя дитини.
3. Складіть таблицю «Прийоми, що забезпечують адаптацію дітей до нових умов життя» за такими розділами:
4. Загальні медичні та педагогічні рекомендації;
5. Робота з дітьми другого року життя;
6. Робота з дітьми третього року життя;
7. Визначте засоби створення комфортних умов входження дитини в групу дошкільного закладу: другого року життя, третього року життя.
8. Запропонуйте способи ранкового залучення до групи дітей, які не відпускають мам, намагаються залишитися з ними, відмовляються іти в групу.
9. Підготуйте пам'ятку для педагога щодо особливостей ігрової діяльності у дитини до 3-х років.
10. Складіть шпаргалку для студента з питання «Організація та проведення режимних моментів в групі раннього віку»
11. Підберіть фольклорний матеріал для мовленнєвого та емоційного розвитку

дітей 2-го року життя.

12. Запропонуйте теми ігор-занять з дітьми 3-го року життя. Складіть їх плани-конспекти.
13. Підготуйте рекомендації щодо організації рухової активності дітей другого року життя на прогулянці у різні пори року.
14. Розробіть консультацію для педагогів на тему: «Психолого-педагогічна грамотність батьків: стан проблеми на сучасному етапі».
15. Продумайте поради для сучасних молодих батьків: Схвалення та покарання у вихованні дитини.
16. Розробіть конспект заняття з фізкультури для дітей раннього віку.
17. Запропонуйте систему вправ для спільного малювання педагога чи батьків з дитиною (домальовування малюнків).
18. Складіть конспект ігор-занять з дітьми третього року життя.
19. Підготуйте інтерактивну консультацію для батьків та педагогів «Сила та цінність гри у ранньому віці» (науковість, історичний аспект розвитку гри, цікаві педагогічні факти, поради, пам'ятки щодо організації ігрової діяльності.)
20. Визначте засоби створення комфортних умов входження дитини в групу дошкільного закладу: другого року життя, третього року життя.
21. Запропонуйте способи ранкового залучення до групи дітей, які не відпускають мам, намагаються залишитися з ними, відмовляються іти в групу.

ПИТАННЯ ДО СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теоретичні питання

1. Предмет та завдання курсу «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку».
2. Місце, статус дітей, проблема дітності в українській народній педагогіці.
3. Суть народного дитинознавства, його основні компоненти. Сімейні звичаї й обряди, пов'язані з дитиною.
4. Народна характеристика дітей, їх вікова періодизація.
5. Розкрийте основні закономірності психічного розвитку дитини 1-го року життя.
6. Періодизація розвитку дітей на першому році життя. Завдання виховання дітей першого року життя.
7. Криза першого року, шляхи запобігання.
8. Організація ігрової діяльності дітей першого року життя.
9. Значення спілкування з дорослим для дитини першого року життя.
10. Розкрийте основні закономірності психічного розвитку дитини другого року життя. Завдання виховання дітей другого року життя.
11. Зміст і методика проведення занять з дітьми другого року життя, організація їхньої самостійної діяльності.
12. Психофізичний розвиток дітей третього року життя. Явище «кризи трьох років» та засоби запобігання її негативним наслідкам.
13. Режим і його значення в житті дітей. Організація режимних моментів у групах дітей раннього віку. Виховання самостійності дітей раннього віку.
14. Формування перших навичок культури поведінки.
15. Поняття про адаптацію. Біологічна та соціальна адаптація. Чинники характеру і тривалості звикання дітей до нових умов.
16. Класифікація адаптації. Етапи адаптації. Показники завершення адаптаційного періоду. Адаптація дитини раннього віку до умов дошкільного навчального закладу.

17. Гра та іграшка в житті дитини раннього віку. Особливості гри в ранньому віці.
18. Педагогічні умови оволодіння предметними діями та розвитку гри.
19. Сутність комплексного методу керівництва грою дітей раннього віку. Організація ігрової діяльності.
20. Іграшки для дітей раннього віку. Виховні функції іграшки та вплив на розвиток дитини. Види іграшок.
21. Санітарно-гігієнічні та психолого-педагогічні вимоги до вибору і зберігання іграшок. Вимоги до обладнання ігрових куточків.
22. Розвивальне значення предметно-ігрового середовища, його характеристика. Принципи організації та вимоги до облаштування предметно-ігрового середовища для дітей раннього віку.
23. Методика проведення рухливих ігор.
24. Добирання і використання іграшок для дітей раннього віку.
25. Сучасні програми навчання, виховання та розвитку дітей раннього віку.
26. Організація та проведення режимних моментів в групі раннього віку.
27. Особливості організації навчально-виховного процесу в групах раннього віку.
28. Зміст і методика проведення занять з дітьми другого та третього року життя.
29. Методик образотворчої діяльності і художнього розвитку дитини на другому і третьому роках життя.
30. Періодизація розвитку образотворчих здібностей у переддошкільному і дошкільному віці. Образотворчість і художньо-естетичний розвиток особистості в ранньому дитинстві. Художній розвиток дитини у пренатальний та немовлячий періоди.
31. Образотворчість і художній розвиток дитини на другому і третьому роках життя. Ігри з кольорами та відтінками. Тренування пальчиків.
32. Аплікація і колаж. Конструювання з паперу. Для ліплення. Ігри з різними матеріалами.

33. Ознайомлення з композицією. Архітектурна діяльність. Ознайомлення з мистецтвом. Книжки з мистецтва.
34. Методика формування у дітей раннього віку (другий-третій роки життя) початкових математичних уявлень. Формування у дітей раннього віку (другий-третій роки життя) початкових математичних уявлень. Сприйняття і відтворення множин. Раннє запозичення дітьми слів-числівників з мови дорослих.
35. Особливості формування елементарних математичних уявлень у дітей другого року життя. Формування знань про розмір. Ознайомлення з формою предметів. Ігри та вправи з формування в дітей початкових уявлень про кількість. Орієнтування в просторі.
36. Формування елементарних математичних уявлень у дітей третього року життя. Ігри та вправи на сприймання розмірів предметів. Сприймання форм предметів. Формування знань про кількість. Ігри та вправи на орієнтування в просторі. Орієнтування в часі.
37. Фізичне виховання дітей раннього віку. Вікові особливості фізичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку
38. Фізичне виховання дітей раннього віку. Фізичне виховання дітей другого року життя.
39. Становлення і розвиток мовлення дітей раннього віку. Перший рік життя.
40. Становлення і розвиток мовлення дітей другого року життя.
41. Становлення і розвиток мовлення дітей третього року життя.
42. Сучасні підходи до співпраці ЗДО з батьками. Основні засади співпраці дошкільного навчального закладу з батьками дітей раннього віку.
43. Колективні форми співпраці: батьківські збори, лекторії, дні відкритих дверей.
44. Індивідуальні форми роботи: бесіди, консультації. Планування співпраці з батьками дітей раннього віку.

Практичні завдання

1. Запропонуйте пам'ятку про основні закономірності психічного розвитку дитини 1-го року життя.
2. Розробіть тези консультації для батьків з питання необхідність виховання з перших днів життя дитини.
3. Складіть таблицю «Прийоми, що забезпечують адаптацію дітей до нових умов життя» за такими розділами:
4. Загальні медичні та педагогічні рекомендації;
5. Робота з дітьми другого року життя;
6. Робота з дітьми третього року життя;
7. Визначте засоби створення комфортних умов входження дитини в групу дошкільного закладу: другого року життя, третього року життя.
8. Запропонуйте способи ранкового залучення до групи дітей, які не відпускають мам, намагаються залишитися з ними, відмовляються іти в групу.
9. Підготуйте пам'ятку для педагога щодо особливостей ігрової діяльності у дитини до 3-х років.
10. Складіть шпаргалку для студента з питання «Організація та проведення режимних моментів в групі раннього віку»
11. Підберіть фольклорний матеріал для мовленнєвого та емоційного розвитку дітей 2-го року життя.
12. Запропонуйте теми ігор-занять з дітьми 3-го року життя. Складіть їх плани-конспекти.
13. Підготуйте рекомендації щодо організації рухової активності дітей другого року життя на прогулянці у різні пори року.
14. Розробіть консультацію для педагогів на тему: «Психолого-педагогічна грамотність батьків: стан проблеми на сучасному етапі».
15. Продумайте поради для сучасних молодих батьків: Схвалення та покарання у вихованні дитини.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ «МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ»

І рівень

1. Народне дитинознавство – це:
 - а) це сума психолого-педагогічних знань про дітей, набутих у процесі навчально-виховної практики народу.
 - б) це сума психолого-педагогічних знань про дітей, набутих у процесі навчально-виховної практики науковців.
 - в) це сума психолого-педагогічних знань про дітей, набутих у процесі навчально-виховної практики педагогів.
 - г) це сума психолого-педагогічних знань про дітей, набутих у процесі навчально-виховної практики вихователів.
2. Пренатальна педагогіка – це:
 - а) наука про виховання новонародженої дитини.
 - б) наука про виховання ще ненародженої дитини.
 - в) наука про виховання дитини дошкільного віку.
 - г) наука про виховання дитини до 1 року.
3. Ранній дитячий вік (від одного до трьох років) – період істотних змін в анатоμο-фізіологічному, психічному розвитку, спілкуванні з дорослими.
 - а) від народження до 3 місяців.
 - б) від 3 місяців до 1 року.
 - в) від 1 до 3 років.
 - г) від 3 до 6 років.
4. Стадія сензитивності (особливої чутливості) дитини до мовних впливів настає:
 - а) від народження до 3 місяців.
 - б) від 3 місяців до 1 року.
 - в) від 1 до 3 років.
 - г) від 3 до 6 років.

5. Коли виникає «криза трьох років».
- а) наприкінці першого року життя.
 - б) на початку другого року життя.
 - в) наприкінці другого року життя.
 - г) наприкінці третього року життя.
6. Що має велике значення для реалізації вихователями індивідуального підходу в роботі з дітьми раннього віку:
- а) контакт з родиною.
 - б) контакт з вихователями.
 - в) контроль дитини.
 - г) співпраця з дошкільним навчальним закладом.
7. Складний процес пристосування організму, що відбувається на різних рівнях – фізіологічному, соціальному, психологічному це:
- а) фізіологічна адаптація.
 - б) психічна адаптація.
 - в) соціальна адаптація.
 - г) адаптація.
8. Здатність передбачити і заздалегідь підготуватися до змін зовнішнього середовища, що дає можливість швидко і без суттєвих порушень пристосуватися до нових умов, так само як впливати на них відповідно до своїх потреб це:
- а) фізіологічна адаптація.
 - б) психічна адаптація.
 - в) соціальна адаптація.
 - г) адаптація.
9. Найбільш критичний вік для адаптації молодших дошкільників за думками психологів це :
- а) від 10 місяців до 1.5 року.
 - б) від 3 до 3.5 років.

- в) від 1.5 до 3 років.
- г) варіанти а і б.

10. На скільки періодів науковці поділяють перший рік життя дитини?

- а) 3.
- б) 4.
- в) 2.
- г) 6.

11. Чим зумовлена криза першого року життя дитини?

- а) суперечністю між інтенсивним фізичним і психічним розвитком немовляти, зміною положення його тіла, появою мовлення, ходіння, дій з предметами....
- б) суперечністю між інтенсивним фізичним і психічним розвитком немовляти, спілкуванням з однолітками, появою елементарних навичок самостійної їди, ходіння, дій з предметами....
- в) суперечністю між інтенсивним фізичним і психічним розвитком немовляти, зміною положення його тіла, появою елементарних навичок самообслуговування, ходіння, дій з предметами....
- г) суперечністю між інтенсивним фізичним і психічним розвитком немовляти, зміною положення його тіла, появою елементарних навичок самостійної їди, ходіння, дій з предметами....

12. Процеси пам'яті дитини до 2 років мають:

- а) довільний характер.
- б) мимовільний характер.
- в) усвідомлений характер.
- г) вибіркового характеру.

13. Іграшки для дітей 2 років слід вибирати за такими критеріями:

- а) іграшки з дрібними деталями.
- б) м'які іграшки великого розміру.
- в) суттєво відрізняються за однією з ознак, але схожі за іншими.
- г) іграшки, що схожі за однією ознакою.

14. Здатність до узагальнення починає формуватися:
- а) на першому році життя.
 - б) на другому році життя.
 - в) на третьому році життя.
 - г) наприкінці дошкільного віку.
15. Словниковий запас дитини до трьох років налічує:
- а) 1000 слів.
 - б) 1500-1800 слів.
 - в) понад 2000 слів.
 - г) 1200-1500 слів.
16. Наприкінці третього року життя у дітей виникає нова форма мислення:
- а) репродуктивне і творче.
 - б) наочне-образне, що співіснує з наочно-дієвим.
 - в) абстрактне.
 - г) словесно-логічне.
17. Про потребу переведення дитини на новий режим може свідчити її поведінка (оберіть не вірну відповідь):
- а) дитина перестає спати вдень; довго засипає, швидко прокидається; засипає перед прийомом їжі або під час годування.
 - б) у дитини немає апетиту.
 - в) відсутність мотивації.
 - г) негативно ставиться до пропозицій дорослого; неадекватно відповідає на них.
18. Організація самостійної гри дітей у групах раннього віку планується за такими розділами (оберіть не вірну відповідь):
- а) зміна ігрового матеріалу.
 - б) навчальні ігри (спільні ігри вихователя з окремими дітьми і невеликою підгрупою).
 - в) прийоми, що активізують самостійну гру.
 - г) проведення навчальних занять.

19. Педагогічні технології М.О. Зайцева використовують для:

- а) навчання читання з двох років.
- б) виховання та оздоровлення дітей в родині.
- в) навчання дітей математики.
- г) формування у дітей енциклопедичних знань.

20. Методика Глена Домана використовується для:

- а) навчання читання з двох років.
- б) виховання та оздоровлення дітей в родині.
- в) навчання дітей математики.
- г) формування у дітей енциклопедичних знань.

Рівень II

1. Виокремлюючи *складові розвивального середовища* у групах дітей раннього віку необхідно наголосити, що воно в першу чергу має відповідати віковим особливостям дітей та визначатися взаємозв'язком:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

2. Для успішного співробітництва педагогів із батьками малюків

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

3. Організація предметно-розвивального середовища для дітей раннього віку.

Можна обладнати такі осередки:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____;
- е) _____;
- ж) _____.

4. Перерахуйте методики раннього розвитку дітей:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____;
- д) _____;
- е) _____;
- ж) _____;

5. Для повноцінного розвитку і виховання дітей раннього віку дошкільним навчальним закладам у співпраці із сім'ями вихованців необхідно забезпечити такі *педагогічні умови*:

- а) _____;
- б) _____;
- в) _____;
- г) _____.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З КУРСУ «МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ»

Критерії оцінювання семестрового екзамену з навчальної дисципліни «Методика виховання та розвитку дітей раннього віку» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Кожен варіант екзаменаційного білету складається з двох рівнів.

Оцінювання виконаної тестової рівневої екзаменаційної роботи здійснюється за такими критеріями:

Перше питання

Тести:

1. I рівень – за кожну правильну відповідь по 1 б.(всього 20 балів)
2. II рівень – за кожну правильну та повну відповідь по 2 б (всього 10 балів).

Друге питання

3. За правильну та повну відповідь 10 балів.

Максимальний бал – 40 балів.

Мінімальний бал – 24 бала.

Критерії оцінювання другого питання.

5 балів	Студент глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал, вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його висловлює, відповідає, пов'язуючи теорію з практикою, може сформулювати взаємозв'язки між поняттями, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує рішення задачі. Відповідь на питання побудована логічно.
4 бала	Студент знає тільки основний матеріал, але не засвоїв його деталей, допускає у відповідях неточності. Відповідь характеризується недостатньою повнотою, але правильністю без надання допомоги викладача. Студент володіє обсягом знань та

	<p>умінь, які є необхідними для розкриття питання. У відповіді простежується логічна непослідовність</p>
3 і нижче	<p>Студент має значні пропуски в знаннях, не знає значної частки програмного матеріалу, не може сформулювати взаємозв'язку між поняттями, що вивчаються в курсі, не має уявлення про більшість основних понять дисципліни, допускає істотні помилки. Відповідь характеризується неповнотою і проводиться за допомогою консультації викладача. Значну частину матеріалу студент наводить на репродуктивному рівні, зазнає труднощів під час надання визначень ключовим поняттям теми, недосконало володіє сучасними досягненнями педагогічної науки. Під час відповіді спостерігається порушення логічності та точності.</p>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України : наук. кер. : А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник / за ред. А.М. Богуш. Н.В. Гавриш : Видавничий дім «Слово», 2011. 704 с.
3. Вікова та педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долниська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Просвіта, 2001.
4. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
5. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
6. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту : О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець ; наук. кер. програмою : О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; авт. кол. : [Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 492 с.
7. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
8. Загородня Л.П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2015. 275 с.
9. Калуська Л.В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку «Соняшник» : комплексна програма. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 88 с.

10. Методики Н. Зайцева. Учебник для родителей, воспитателей, учителей : учеб. пособие. 6-е изд. Санкт-Петербург, 2007.
11. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту : О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець ; наук. кер. програмою : О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна ; авт. кол. : Е. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богінч, Н. І. Богданець-Білокаленко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 400 с.
12. Методичні рекомендації до програми розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко» / під ред. О. Л. Кононко. Київ : Кобза, 2004. 188 с.
13. Організація роботи з дітьми раннього віку / уклад. Л.А. Швайка, Г.В. Гаркуша; іл. Н.В. Кридченко. Харків : Основа, 2009. 223 с.
14. Павелків Р. В. Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
15. Панченко А., Корендо Р. Використовуємо інтегрований підхід до організації освітнього процесу з дітьми раннього віку // Вихователь-методист дошкільного закладу. №1, 2016.
16. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
17. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : практикум : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів, спеціальність «Дошкільне виховання» / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська. Київ : Академвидав, 2006. 456 с..
18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 263 с.
19. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч.1. Від народження до трьох років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-

Україна», 2014. 204 с.

20. Програма розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко» / наук. кер. О. Л. Кононко. Київ, 2004. 192 с.
21. Програма розвитку та виховання дитини раннього віку «Оберіг» / наук. кер. А.М. Богуш. Тернопіль, 2014. 157 с.
22. Садова Н. «Створюємо мультимедійну презентацію : крок за кроком» // Вихователь-методист дошкільного закладу, №7, 2013.
23. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А.. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / за заг. ред. Г.В.Сухорукової. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
24. Фіцула М.М. Дошкільна педагогіка. Тернопіль, 2000.
25. Щербакова К.Й. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників.

INTERNET – ресурси

- <http://mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/programy.html>
- <http://pedlib.ru/> педагогічна бібліотека
- http://pidruchniki.com/14361112/psihologiya/vidi_igrovoyi_diyalnosti_doshkilnika_rol_psihichnomu_rozvitku
- http://pidruchniki.com/13970224/psihologiya/zagalna_harakteristika_igrovoyi_diyalnosti_doshkilnika
- <http://slovník.com.ua/?grupa=11> педагогічна енциклопедія
- http://pidruchniki.com/18271207/psihologiya/dityacha_psihologiya
- http://pidruchniki.com/19900326/psihologiya/produktivni_vidi_diyalnosti_doshkilnika#552
- <http://www.horting.org.ua/node/1594>
- <http://medbib.in.ua/detskaya-psihologiya.html>
- http://ldnz6-posmyshka.ucoz.ru/baza/bazovij_komponent_doshkilnoji_osviti_ukrajini-nova.pdf_

ДОДАТКИ

Додаток 1

Методичні рекомендації з питання організації та проведення режимних моментів в групі раннього віку

Педагоги, які працюють з дітьми третього року життя, мають широко використовувати режимні процеси у реалізації завдань виховання. А саме: формування самостійності, навичок охайності, підтримки позитивного емоційного стану, розвитку естетичних почуттів, мовлення дітей. Розглянемо *основні режимні моменти* у житті групи та дії вихователя, який прагне до особистісно орієнтованого підходу у роботі з малятами.

Ранкова зустріч дітей. Вранці вихователь зустрічає кожну дитину, спілкується з нею, виявляючи свою приязнь, адже малюки дуже чутливі до тону вихователя, його слів. До восьми годин діти самостійно граються. *Ігри вранці* мають неабияке значення для підтримання, а іноді й для створення у дитини спокійного, але разом з тим діяльного й радісного настрою. У цьому полягає одне з найважливіших завдань ранкового періоду. Тому необхідно розташовувати іграшки так, щоб вони привертали увагу дітей, спонукали до дій з ними; збагачували ще невеликий наявний досвід дій з цими іграшками (ляльки й автомобілі, будівельний матеріал, сенсорні іграшки тощо). Ці іграшки розташовують в ігрових куточках: ляльок можна посадити у візочок, машину, на стільчик. Поряд можна розмістити кухонний та чайний посуд, плиту, предмети для прання та прасування. Навіть на початку року такі іграшки об'єднують дітей, хоча і не потребують узгодженості дій.

Найчастіше малюкам пропонують уже знайомі іграшки та ігри. Вихователь стежить за тим, щоб кожна дитина знайшла собі гру. Іноді вранці, коли в групі мало дітей, можна принести нову іграшку чи гру, показати малюкам, дати для гри. Пізніше її краще тимчасово прибрати. З огляду на те, що вихователь вранці значною мірою зайнятий прийомом дітей, прибираються іграшки та посібники, які потребують постійного нагляду з боку дорослого (мозаїка, розрізні картинки).

Добре організовує малюків у ранковий час *будівельний матеріал*, розташований на кількох столах. З цією метою, вихователем перед приходом дітей може бути споруджена нескладна будівля з будівельного матеріалу, яка нашоухує малюків на певну гру: місток, по якому можна провести мотрійок; ворота, через які діти провозять свої машини; парканчик, за яким знаходяться тварини.

З дидактичних іграшок вранці дітям дають у вільне користування вже знайомі їм іграшки (по можливості добирають такі, що не створюють надмірного шуму): машини, візки. Ігри з ними спонукають малюків до енергійних дій, викликають задоволення. Особливо під час ранкового прийому доцільно використовувати найпростіші мовленнєві ігри-розваги, наприклад, ігри з долоньками, пальчиками. Забава, гра-потішка покращують настрій малюків, тому що вони прості, зрозумілі, динамічні.

Вранці окремих дітей можна залучати до виконання певних посильних доручень, трудових дій: разом з дорослим поливання кімнатних рослин, участь у підготовці до сніданку тощо.

Ранкова гімнастика. Ранкова гімнастика – обов'язкова складова організації життєдіяльності дітей у дошкільному навчальному закладі. Вона сприяє поглибленню дихання, посиленню кровообігу, обміну речовин, розвитку різних груп м'язів, правильній поставі, розгальмовуванню нервової системи після сну, викликає позитивні емоції.

Головна вимога до гімнастики у літній період – проведення її на свіжому повітрі, а взимку – у добре провітреному приміщенні. Для підвищення опірності організму до несприятливих кліматичних умов одяг під час виконання вправ має бути легким.

Добираючи вправи для ранкової гімнастики, необхідно виходити з того, що вони повинні всебічно впливати на організм дитини. При цьому слід керуватися наступними вимогами:

- вправи повинні бути простими й доступними для дітей, відповідати будові й функціям їхнього рухового апарата, не вимагати великої затрати нервової і м'язової енергії;
- вправи мають бути різноманітними за видами рухів і охоплювати різні групи великих м'язів (плечового пояса, спини, живота, ніг). Рухи для зміцнення дрібних м'язів (кисті рук, пальців) окремо не виконують, оскільки фізіологічний ефект їх незначний, а пропонують з вправами, що охоплюють великі, м'язові групи;
- дітям пропонують вправи, в яких вони імітують рухи тварин, птахів, машин тощо, що значно зацікавлює малюків, викликає у них емоційне піднесення;
- для урізноманітнення ранкової гімнастики корисно впроваджувати вправи з предметами: брязкальцями, прапорцями, стрічками, кубиками тощо, які сприяють правильному й цілеспрямованому виконанню рухів, а також підвищують інтерес до вправ.

Для організованого проведення ранкової гімнастики вихователь шикує дітей в коло. Під час показу слід користуватися «дзеркальним» способом.

Ранковий туалет. Незадовго до початку сніданку, орієнтовно за 15 хвилин, дітей починають умивати. Перехід від гри до цієї необхідної гігієнічної процедури важливо організувати так, щоб перерва в грі не була несподіваною, а також, щоб не було очікування, яке втомлює малюків. Умивання, як і інші побутові процеси, здійснюють згідно з принципом поступовості.

Помічник вихователя або няня-санітарка, приготувавши столи до сніданку, пропонує вмитися трьом-чотирьом дітям, вибираючи тих, хто у даний час не дуже захоплений грою, а також тих, хто їсть повільніше від інших. Вихователь у цей час розсаджує за столи дітей, які вже вмилися, спостерігає за тим, як діти починають їсти, і поступово направляє в умивальну кімнату тих, хто ще продовжує гратися.

Діти цього віку поступово привчаються самостійно мити руки з милом, вмиватися, насухо витиратися. Допомагаючи дітям, вихователь або його

помічник засукують малюкам рукави, регулюють струмінь води, заохочують акуратність і діловитість, іноді кваплять охочих похлюпатися. Хоча діти входять до умивальної кімнати невеличкими групами, все-таки потрібно привчати їх терпляче чекати, поки вмиваються ті, хто прийшов раніше, і не відштовхувати інших. Тих малюків, кому за спостереженням вихователя або няні це необхідно, перед вмиванням направляють до туалету.

Щоб діти навчилися швидко знаходити свій рушник і користуватися тільки ним, варто дібрати яскраві, зрозумілі картинки, роздивитися з малюками кожному з них, порозмовляти про них. Так дитина легко запам'ятовує предмет, зображений на картинці, і привчається правильно його називати. Малюк, який щойно старанно вмився, під впливом схвалення дорослих сам відчуває задоволення. Вихователю необхідно супроводжувати свої дії та дії дітей словесними роз'ясненнями, називанням предметів, показом, запитаннями, використовувати малі жанри фольклору.

Прийом їжі. У два роки більшість дітей вже мають навички самостійного приймання їжі, хоча їдять поволі, недостатньо акуратно, тому що їхні рухи ще нечіткі. Повсякденні вправи, заохочення дорослих до самостійності дають добрі результати: малюки до трьох років навчаються їсти швидше, впевненіше, охайніше, хоча більшість дітей все ще тримають ложку в кулачку, оскільки так їм легше. Однак у групі завжди є діти менш самостійні, їм треба допомагати і навіть догодувати. Складніше привчити до приймання їжі, яка входить до раціону дошкільного закладу, тих дітей, яких удома тривалий час годували рідкою, дрібно розмеленою їжею – рідкими кашами, бульйонами. Вони не вміють як слід жувати і тому доволі часто відмовляються від незвичної їжі.

Привчати дітей до самостійного приймання їжі слід поступово, не викликаючи негативних емоцій, використовуючи всі можливості для заохочення будь-яких, навіть незначних, досягнень. Позитивно впливає на апетит малюків естетично оформлений стіл, самі страви, акуратно розставлений посуд. За умови, коли діти їдять на скатертинах, складніше підтримувати чистоту, тому краще не поспішати з їх уведенням. Не слід бути занадто вимогливими до маленьких дітей.

Якщо хтось ненавмисно розіллє суп, розкришить хліб тощо, не варто його сварити за це. Домагаючись того, щоб кожен з'їдав свою порцію їжі, треба уважно стежити за загальним станом малюків: можливо, дитина не цілком здорова, перевтомилася, не звикла до цієї страви, чимось засмучена. У таких випадках наполягати не слід – це навіть шкідливо.

За стіл діти сідають поступово, у міру того, як закінчують гру і вмиваються. За 10-15 хвилин до початку прийому їжі слід забезпечити спокійні ігри, які не втомлювали б малюків. Діти сідають за сервірований стіл. Вихователь називає страви, які стоять перед дітьми, викликає до них позитивне ставлення. Наприклад: «Сьогодні дуже смачна гречана каша», «Подивіться, які рум'яні пиріжки у нас на обід».

У групі дітей третього року життя необхідно використовувати серветки з тканини, які закладаються за комір плаття, сорочки або зав'язуються. Серветка запобігає забрудненню одягу дитини і привчає її до охайності. Ложку для першої страви рекомендують десертну, тарілку стійкої форми – напівпорційну. Хліб слід нарізати невеликими тонкими скибками та привчати малюків брати їх із хлібниці.

Після закінчення їжі вихователь привчає дітей спокійно встати із-за столу, подякувати, підсунути свій стільчик. Не варто вимагати, щоб малюки сиділи за столом, очікуючи, поки всі закінчать їсти. Вони можуть починати гратися або переходити до інших справ.

Заняття. З дітьми третього року життя проводять заняття переважно у ранкові години (комплексні, комбіновані або інтегровані) в ігровій формі.

Фізкультурні та музичні заняття проводять з усією групою дітей, інші заняття – підгрупами та індивідуально. Тривалість фронтального заняття – до 10 хв., підгрупового – 8-10 хв., індивідуального – 5-7 хв.

На заняттях у дітей формують елементарне орієнтування в доквіллі, розвивають мислення, а також вправляють у доступних їм формах образотворчої та конструктивної діяльності, удосконалюють музичне сприймання, розвивають навички співів, удосконалюють основні рухи.

Для проведення занять малюків об'єднують у дві підгрупи по 6-8 дітей. У кожену підгрупу підбирають дітей, які мають приблизно однаковий рівень розвитку з певного виду діяльності. Заняття проводять по чергово з двома підгрупами. Під час заняття вихователя з підгрупою дітей, решта грається під доглядом помічника вихователя. Ті, хто закінчив займатися, готуються до прогулянки.

Для успішного проведення занять необхідно додержуватися санітарно-гігієнічних умов. У добре освітленій і спокійній частині групової кімнати бажано виділити постійне місце для занять. Столи (тоді, коли зміст заняття потребує організації дітей за столом), зсувають і розставляють так, щоб діти були ближче до вихователя і він міг добре всіх бачити та співпрацювати з ними. Вихователі слід заздалегідь подбати про те, щоб усі демонстраційні посібники і матеріали були розташовані зручно для нього та дітей.

На певній відстані від місця для занять розміщують іграшки та різноманітні посібники для самостійної гри дітей: ігрові куточки, столики для книжок, будівельний матеріал тощо. Усе це розставляють таким чином, щоб діти, які займаються, не бачили тих, хто грається, а малюкам, які граються, не треба було б пересуватися попереду, хто займається. Деякі іграшки, що створюють шум, на період занять прибирають.

Якщо заняття проводять на майданчику, то спочатку одягають дітей першої підгрупи, а під час занять з ними – тих малюків, які займатимуться пізніше. У літній період, якщо дозволяють умови, всі заняття дітей проходять на свіжому повітрі.

Одягання на прогулянку. Перебування дітей на свіжому повітрі передбачене режимом дня необхідне для їхнього здоров'я і розвитку, для розв'язання різноманітних виховних та навчальних завдань.

Одягання на прогулянку, особливо в зимовий час, найбільш складний для дітей і дорослих процес, тому його слід чітко організувати.

Дітей готують до прогулянки, поділивши на дві підгрупи. Перед одяганням їх направляють до туалету. Першій групі допомагають одягатися вихователь та

його помічник; вихователь одночасно наглядає за тими дітьми, які ще граються в кімнаті. Допомогати одягати малюків на прогулянку можуть вільні працівники дошкільного закладу й старші діти. Але необхідно керувати їхньою допомогою, стежачи, аби вона не перейшла в зайву опіку, яка позбавляє дітей самостійності. Одягання на прогулянку має відбуватися в певній послідовності. Найбільш вживаною і перевіреною на практиці є така: діти підходять до своїх шаф, виймають штанці та взуття і сідають на лави (за можливістю неподалік від місця, де є їхній одяг). Одягнувшись самостійно або з допомогою дорослих, дитина виймає з шафи головний убір, светр, які їй надягає дорослий. Після цього залишається одягти верхній одяг з рукавичками, пов'язати шарфи. Протягом року дітей привчають одягтися дедалі самостійніше.

Спілкування дітей у процесі одягання створює природні умови для виховання в них культурних навичок: ввічливо звернутися з проханням, подякувати, проходити спокійно, не поспішаючи й не штовхаючись. Одягнені діти виходять на прогулянку з вихователем або його помічником (за домовленістю), потім одягається решта малюків. Повертаються діти з прогулянки та роздягаються теж підгрупами. Вихователь піклується, щоб ті, хто вийшов раніше, поверталися в групу першими.

Прогулянка. На прогулянці планують цілеспрямовані спостереження за довкіллям (за поведінкою тварин та діями дітей і дорослих), рухливі та дидактичні ігри, цільові прогулянки територією ЗДО.

Під час прогулянок особливо важливо регулювати діяльність кожної дитини: декого більше залучати до рухливих ігор, інших утримувати від надмірного збудження, комусь допомогти гратися разом, а комусь – окремо, не заважаючи одні одним.

На прогулянці, оберігаючи здоров'я дітей і продовжуючи роботу з виховання культурно-гігієнічних навичок, вихователь уважно стежить за зовнішнім виглядом дітей, помічає та усуває недоліки в одязі: підв'язує шарф або шапку, якщо вони розв'язалися, одягає рукавички тим, хто їх зняв тощо.

Сон. Денний сон для маленьких дітей є відпочинком, значення якого важко переоцінити. Укладання, як і годування дітей, проходить послідовно. Ті малюки, які закінчили обідати, під наглядом вихователя або його помічника заходять до туалетної кімнати, користуються горщиком, миють руки і йдуть у спальню. Час користування горщиком визначається дитиною індивідуально, але контролюється дорослим. Не слід вважати цю процедуру колективною.

Роздягаються діти перед сном за допомогою дорослих. Необхідно створити спокійну та довірливу атмосферу. Під час роздягання перед сном та одягання після сну важливо із самого початку року привчати малюків до порядку і послідовності. Спочатку дитині допомагають зняти плаття або сорочку, потім взуття, штанці, колготки, гольфи, шкарпетки.

Окремі діти, у яких вже сформовані навички самообслуговування, можуть самостійно зняти одяг і навіть повісити його на стільчик або акуратно скласти. Вони є прикладом для ініціативного наслідування іншим малятам групи, яких вихователь схвалює за найменші досягнення. Дитина, яка з тих чи інших причин погано володіє навичками одягання й роздягання, або втомлена, в поганому настрої, потребує допомоги дорослого. У цих випадках вихователь або його помічник може роздягнути або одягнути малюка. Але дитину не слід залишати пасивною, варто залучити до виконання окремих дій.

Діти раннього віку зазвичай засинають швидко, проте більш збудливі можуть довго крутитися. Біля такого малюка потрібно посидіти, погладити по голівці, сказати кілька заспокійливих слів, заспівати лагідну пісеньку. Не можна залишати дітей у спальні самих, навіть якщо всі діти сплять. Діти прокидаються не всі разом, піднімати їх слід теж поступово: хто одягнувся, йде гратися. Під час готування до сну й одягання після нього необхідно викликати активність дитини, виховувати її самостійність, привчати до дотримання встановлених правил поведінки. У цей час дорослі спілкуються з дітьми на побутові теми, звертаються до малюків із запитаннями, із простими дорученнями, відповідають на їхні запитання, що сприяє зближенню з вихованцями, розвитку їхнього мовлення, мислення, уявлень про навколишній світ.

Гімнастика після денного сну. Комплекс вправ гігієнічної гімнастики проводиться щоденно після денного сну. До нього входять загальнорозвиваючі вправи, які виконувалися вранці, а також вправи з профілактики порушень постави та плоскостопості. Тривалість та дозування вправ такі, як і в ранковій гімнастиці.

Загартувальні процедури – система заходів, спрямованих на підвищення опірності організму дітей, розвитку у них здатності швидко й без шкоди для здоров'я пристосовуватися до змінних умов навколишнього середовища. У дошкільних навчальних закладах застосовуються два види загартувальних заходів: *повсякденні та спеціальні*. До *повсякденних* належать: відповідний температурний режим, застосування широкої аерації, використання прохолодної води для миття рук, обличчя, полоскання рота, горла. *Спеціальні* загартувальні процедури – повітряні й сонячні ванни, різноманітні водні процедури (наприклад: сухе та вологе обтирання тіла махровою рукавичкою, обливання ніг, тіла), сон при відкритих фрамугах тощо. При використанні водних процедур температура води поступово знижується відповідно до встановлених норм. Проводяться й інші загартувальні (ходьба босоніж по росяній траві, глині, камінцях, вологому піску тощо) та спеціальні лікувально-профілактичні процедури (фітотерапія, ароматерапія, лікувальна фізкультура, масаж, фізіотерапевтичні процедури тощо), які включаються до системи оздоровлення за призначенням лікаря та згодою батьків з урахуванням індивідуальних показників стану здоров'я і самопочуття дітей.

II половина дня. «Розтормошити» малюків від сну допоможе гімнастика пробудження. У питаннях загартування малюків в кожному дошкільному закладі існує «свій» комплекс процедур загартування, погоджений з медичним персоналом.

Друга половина дня – найбільш ефективний час для ігрової діяльності малят. Вихователь та його помічник допомагають малюкам, які щойно прокинулися, одяглися і пропонують погратися. Необхідно звернути увагу окремих дітей на іграшки, які є в групі. Це стосується сором'язливих малюків та

тих, хто нещодавно прийшов до групи. Після сну вони бувають в'ялими, не знають, чим зайнятися. На час вставання доцільно запрошувати вихованців старших груп (кілька дітей). Вони допоможуть одягнутися малюкам, потім пограються з ними, проявляючи власну ініціативу або виконуючи «завдання» вихователя.

У другій половині дня вихователь додає до іграшок, що є в групі ті, з якими діти не вміють самостійно гратися. Діти із задоволенням спостерігають за діями вихователя з новою іграшкою та навчаються гратися з нею. Вихователь організовує настільно-дидактичні ігри зі знайомим змістом, рухливі ігри, сюжетні ігри, створює умови для самостійної художньої та конструктивної діяльності малюків, проводить ігри-інсценівки. Слід пам'ятати: у процесі ігрової діяльності закріплюються вміння та уявлення дітей, розв'язуються широкі виховні завдання, пов'язані з розвитком незалежності, ініціативності, допитливості малят.

Вихователь схвалює самостійні рухливі ігри дітей з візками, машинами, їхні активні рухи і, разом з тим, стежить, щоб вони не перевтомлювалися, не перебували довго в одній позі. Потрібно стимулювати до активних дій тих дітей, які багато часу проводять на килимі в ігровому куточку, граючись з ляльками, іграшками-тваринками. Вихователь звертає увагу на те, щоб усі малюки були зайняті грою.

Вечірня прогулянка. Не треба планувати великий обсяг роботи на цей режимний момент, краще обмежитися індивідуальною роботою. За малюками приходять батьки, вихователь розповідає про самопочуття дитини, про те, як вона гралася протягом дня, чим займалася, які в неї взаємини з іншими дітьми.

Рухливі ігри. Щоденний розподіл рухливих ігор між режимними моментами:

- під час ранкового прийому одна-дві гри малої і середньої рухливості;
- на прогулянках дві-три гри малої, середньої та високої рухливості;
- ввечері одна-дві гри середньої та малої рухливості.

Усього протягом дня проводиться не менше п'яти рухливих ігор, а влітку – шести.

До режиму дня рухливі ігри слід включати щодня, навіть у ті дні, коли проводяться музичні заняття чи заняття з фізкультури. В такі дні можна запланувати ігри невеликої рухливості або перенести їх на другу половину дня. У ті дні, коли зміст занять зв'язаний з розумовим напруженням дітей, рекомендується проводити ігри з більшою рухливістю. На прогулянці гру можна проводити в різний час. Навчання рухливої гри здійснюється, як правило, на заняттях з фізичної культури, а закріплення – на прогулянках.

Тривалість гри для дітей першої молодшої групи становить у середньому 5-7 хвилин з повторенням кожної з них 3-4 рази.

Рухливі ігри включаються до різних форм роботи з дітьми (занять, свят, розваг тощо) після їх попереднього розучування.

Для дітей раннього віку підбирають рухливі ігри з нескладним змістом, оскільки життєвий досвід дітей до 3 років порівняно невеликий. Мислять вони конкретно, тому змістом ігор для них є прості дії з наслідуванням дій вихователя, а пізніше – образів, які малюки безпосередньо сприйматимуть у житті або про які дістануть уявлення з картинки, казки, оповідання. Наприклад: горобчики злітають на доріжку; автомобіль їде – горобчики відлітають додому; кіт спить – мишки вибігають з нірок; кіт прокидається – мишки ховаються в нірки.

Пояснення сюжетних рухливих ігор дітям раннього віку здійснюється у вигляді короткого образного оповідання, що допомагає викликати у дитини яскраві уявлення про ті персонажі, яких вона буде зображати. Пояснення як правило співпадає за часом з початком та розгортанням самої гри.

Крім наслідування образів, до змісту ігор входять конкретні завдання з рухами, спрямованими до вихователя або до якогось предмета. Наприклад: діти наздоганяють вихователя, біжать до прапорця, шукають захованого ведмежатка, ловлять паперову бджілку, яку вихователь тримає на рівні піднятих рук дитини, ідуть одне за одним «рівненькою доріжкою» тощо.

У цих іграх дітей найбільше цікавить конкретно сам рух: біг, ходьба, підстрибування та ін. З цієї самої причини з малюками не проводять тих ігор, в яких є ловіння. Адже вихованців групи раннього віку самий результат – бути спійманим, утекти від того, хто ловить, – ще мало цікавить.

Не варто проводити ігор зі стрибками у довжину, висоту, метанням, лазінням, оскільки діти до таких рухів ще не підготовлені.

Багато ігор мають римований текст. Малюки з великою охотою виконують рухи в ритм із словами, що їх спочатку проказує вихователь, а потім поступово розучують і промовляють самі. Рухлива гра сюжетного характеру, яка проводиться з музичним супроводом, викликає у дітей більшу зацікавленість і проходить значно жвавіше. Музика піднімає настрій дитини, вимагає її рухатися енергійніше, красиво, відповідно до характеру і форми музичного твору. Правила в іграх для дітей такого віку прості й нечисленні, вони тільки підказують малюкам, що треба робити в тій чи іншій грі. У багатьох іграх є правила, які підказують учасникам сигнали на початок рухів, дій (наприклад, у грі «Миші і кіт» за правилом миші можуть вибігати лише тоді, коли кіт засне). Ігор, в яких є обмежений або заборонений рух, не використовують.

Особливості організації пісочно-ігрового середовища та ігор дітей раннього віку

Ігри з піском і водою використовують з розвивальною, навчальною і корекційною метою. У підготовці пісочно-водного середовища необхідно пам'ятати про безпеку і комфортні умови для дітей під час ігор.

Пісочниця. Для результативної роботи з дітьми пісочниця має бути відповідно обладнана. Для занять з підгрупою (6-8 дітей) використовують дерев'яний ящик розміром 90x70x10 см. Дно та борти пісочного ящика, як правило, зафарбовують у блакитний, синій колір – це символізує небо та воду, або зелений колір, який є символом дерев і трави. Для індивідуальних занять можна використовувати декілька пластмасових таць менших розмірів.

Для ігор дітей раннього віку недоцільно відводити великі пісочниці, оскільки малята не створюють великих сюжетних будівель, об'єднуючи їх загальним змістом, їх дії частіше носять процесуальний характер, споруди ще недосконалі і прості. Тому зручними вважаються невеликі переносні пісочниці на ніжках (1,2 м x 1,1 м, висота 50-60 см). Бажано, щоб на ділянці було дві-три таких пісочниці.

Пісок має бути жовтого або світло-коричневого кольору (для певних ігрових вправ – різного кольору), сертифікований. Перед використанням його просіюють, промивають, прожарюють. Використовується пісок сухим або мокрим. Піском заповнюють третину ящика. Мокрий пісок після закінчення роботи просушують, вирівнюють та збризкують водою. В умовах кімнати потрібно самостійно очищати пісок один раз на 2–3 місяці. Для цього його промивають, висушують на сонці та досипають новий.

Набір матеріалів для гри у піску (зберігається поруч на полицках або у коробках):

- традиційний – лопатки, совочки, граблі, широкі щітки, сита, воронки, лійки, відерця, різнокольорові форми, пасочки різного об'єму та конфігурації;

- нетрадиційний – прозорі та непрозорі пластикові пляшки, баночки, коробочки, невеликі контейнери з кришками, ополоники, різні ложки, воронки, чашки, стаканчики, футляри від шоколадних кіндер-сюрпризів, друшляк, вінчик для збивання,
- комплекти мініатюрних іграшок висотою до 5-8 см (ляльки, тварини, машинки), іграшки із «кіндер-сюрпризів»;
- природний матеріал – камінці, черепашки, мушлі, пробки, шишки, горіхи, палички, дощечки тощо;
- допоміжний – набори іграшкового посуду, меблі, різноманітні будівлі, пластикові або дерев'яні геометричні фігури, великі гудзики тощо;

Поряд із пісочницею, безпосередньо під час гри, слід розмістити посудини з водою.

Вихователь має чітко знати, чи є в дитини алергія на пісок, шкірні захворювання, порізи на руках тощо.

Види ігор з піском:

- маніпулятивні ігри на поверхні піску (сухого або мокрого) – діти заповнюють піском формочки, малюють на його поверхні, роблять відбитки, гірки;
- ігри з проникненням у товщу піску (занурення рук у пісок) – діти риють тунелі, ямки, ховають і знаходять предмети у піску;
- організація на піску сюжетів і композицій;
- будівництво з мокрого піску.

Особливості організації осередку гри з водою:

- краще, якщо вода буде теплою і кип'яченою. Це не викличе «тактильного дискомфорту» у дітей, дасть приємні відчуття і забезпечить безпеку для здоров'я в тому випадку, якщо вона якось потрапить до рота малюка;
- воду слід часто (кожні два дні) змінювати для того, щоб запобігти розмноженню бактерій. А якщо діти граються із водою не частіше ніж двічі на тиждень, то краще щоразу наповнювати місткість свіжою водою. Тим більше з цим не виникне проблем, якщо ви використовуєте для ігор із водою не спеціальний стіл, а будь-яку іншу ємність;

- ємність доцільно заповнювати водою до рівня не нижче ніж 7-10 см для того, щоб малюкам було зручно наповнювати водою пляшки, опускаючи їх на дно, зачерпувати воду, і щоб була можливість урізноманітнити ігрові дії дітей;
- добре мати для дітей фартушки, нарукавники, що виготовлені з клейонки, щоб діти не боялися забризкатися, не почувалися скуто. Також необхідно поблизу тримати сухі ганчірочки, серветки, якими можна скористатися за потреби;
- матеріали повинні бути розміщені таким чином, щоб ними було легко скористатися і дорослому, і дітям. Їх можна зберігати в пластикових контейнерах з отворами, тазах, на підносах, на полицях поряд із «центром води». А після завершення ігор із водою слід розкласти всі мокрі предмети на рушнику для просушування;
- ігри з водою зручніше організувати в тому місці, де підлогу легко вимити і протерти.

Набір матеріалів для гри з водою:

- традиційний – відерця, сита, сачки, вудочки, совки, лійки;
- нетрадиційний – стаканчики з-під йогуртів, пляшки з кришками, дірочками на дні, баночки, мірні стаканчики, форми різних розмірів, різні пластикові контейнери, черпаки, ложечки та інші предмети, якими можна зачерпувати воду, друшляки, ситечка для заварювання чаю, виймання яєць з гарячої води, лійки виготовлені з пластикових пляшок, гумові й поролонові губки, порожнисті трубочки, пульверизатори, маленькі махрові та пресовані рушники;
- набір пластмасових та гумових іграшок (кораблики, човни, качечки, рибки та ін.);
- природний матеріал; предмети з різних матеріалів (дерева, пластмаси, пробки, металу) різної ваги, форми, розміру, фактури.

Ігри з водою і піском проводяться систематично упродовж дня (в усіх вікових групах):

- в період адаптації дітей до умов дошкільного закладу та нового колективу;
- безпосередньо під час освітньої діяльності;
- під час ранкового прийому;
- в другу половину дня;
- на прогулянці в теплий період року.

Допоміжні засоби в іграх з піском та водою:

- спеціально підібрана музика;
- усна народна творчість;
- вірші дитячих поетів;
- присутність ігрового персонажа.

Загальні рекомендації щодо ігор з піском та водою:

- ігри слід проводити з невеликою групою дітей (дві-три дитини), особливу увагу приділяючи тому, хто бере участь уперше;
- під час проведення перших адаптаційних ігор не обов'язково дотримуватися точної інструкції;
- слід уважно стежити за реакцією дитини під час ігор (негативні реакції, втому тощо);
- спочатку дорослий має показати дитині способи дій, потім малюк виконує дії разом із дорослим «рука в руці», а далі – дитина виконує дії самостійно;
- для початку та кінця ігор варто започаткувати особливий ритуал;
- із правилами, заборонами дорослий знайомить дітей через іграшку-посередника; що молодші діти, то коротші правила.

Правила поводження з піском:

- «Пісочку не подобається, коли його викидають далеко за його домівку-пісочницю» (Не можна викидати пісок з пісочниці);
- «Піщинки дуже не люблять, коли їх беруть до рота або кидаються ними в інших дітей» (Не можна брати пісок до рота і кидатися ним в інших людей);

- «Пісок не любить, коли руйнують його башточки (гірки, гаражі тощо)» (Не можна руйнувати те, що побудували у піску інші діти.);
- «Піщинкам не подобається, коли поруч з ними в пісочниці з'являються сторонні не потрібні предмети» (Не можна кидати у пісочницю сторонні предмети, сміття);
- «Пісочок любить, коли у дітей чисті ручки і носики» (Пограв із піском – помий ручки і покажи чисті долоньки).

Правила поводження з водою:

- «Водичці не подобається, коли її крапельки залишають басейн (мисочку, тацю) без дозволу (Не можна навмисно виливати воду на підлогу);
- «Крапельки не люблять, коли ними бризкаються на інших людей» (Не можна бризкати водою на інших дітей);
- «Водичка хоче завжди бути чистою та прозорою» (Не можна кидати у воду не потрібні предмети, сміття);
- «Усі іграшки люблять, коли їх повертають після гри на місце» (Після гри необхідно допомогти вихователю прибрати іграшки на свої місця).

Роботу в пісочниці та водному осередку з малюками можна проводити двома способами: «спонтанна» гра (вихователь спостерігає); гра та спілкування в режимі «наставник-дитина».

Після того, як дорослий підготує обладнання для ігор, створить атмосферу доброзичливості, він виконує роль уважного глядача.

Позиція дорослого – це «активна присутність», а не керівництво процесом. (спочатку навчити дітей різним маніпуляціям та діям з піском та водою). «Активна присутність» – це принести іграшки і воду, знайти потрібний матеріал тощо. Ігри дітей з піском ніколи не інтерпретуються і не обговорюються. Простір як для творчості дорослих, так і для творчості дітей – необмежений.

Маніпуляції з піском. Малюків вчать згрібати пісок в невеликі купки за допомогою совків і лопаток, утрамбовувати їх, викопувати в піску ямки, накладати пісок в невеликі низькі формочки і майструвати пиріжки, пряники, торти та інші частування для ляльок. Можна навчити їх будувати будку для

собаки. Дорослий згрібає пісок у купу, ущільнює її і робить у ній поглиблення совком у її заснування, пропонує малюкові помістити в неї собачку.

Можна навчити дітей проводити в піску доріжку, просуваючи дощечку, що лежала плазом, і злегка придавлюючи її до піску. Після цього разом з малюками вихователь робить на доріжці купини і ямки, і споруда обігрується. Малюків вчать прийому формовки, показують, як набирати повну форму, ущільнювати в ній пісок, перекидати її, де необхідно по ній постукати, як піднімати, не пошкодивши пасочку. Так діти формують торти, вежі, будиночки. Можна навчити дітей будувати гірки. Для цього насипається купа піску, втрамбується і за допомогою дощечки прокладаються спуски у гірки (аналогічно будівництву доріжки). Після цього можна будувати лавочку, ворота, стіл, стілець, міст. Щоб побудувати парканчики, треба згрібати пісок з двох сторін руками, ущільнюючи його, поступово добудовуючи споруду в довжину у напрямку до себе.

Методичні рекомендації з питання прийому новачка у дошкільний заклад

Майже в кожній родині, де є маленька дитина, виникають питання, з якого віку віддавати дитину в дитячий садок і наскільки комфортно їй там буде. Якщо дитина погоджується ненадовго відпустити маму від себе, це одна з ознак того, що дитина зможе відвідувати дитячий садок. Щоб допомогти вашій дитині безболісно ввійти в життя дитячого садку й успішно адаптуватися, допоможуть наступні поради:

- Найважливіше – це підготувати дитину до спілкування з іншими дітьми й дорослими. У цьому вам допоможуть рідні й близькі, які можуть доглядати певний час за вашою дитиною, коли ви не надовго відлучаєтеся. Вона в майбутньому легко зможе переносити розлуку з вами.
- Якнайчастіше відвідуйте парки, дитячі майданчики, привчайте до гри в пісочницях, ходіть на дні народження друзів, новорічні свята, де є її однолітки.
- Про майбутнє відправлення до дитячого садочку говоріть з дитиною, як про радісну подію. Бажано в присутності дитини не висловлювати своїх власних побоювань. Розповідайте дитині, що таке дитячий садок, навіщо туди ходять діти.
- Поговоріть з дитиною про можливі труднощі, до кого вона може звернутися по допомогу. Наприклад: *«Якщо ти захочеш пити, підійди до виховательки та скажи: «Я хочу пити», і вихователь наллє тобі води»*.
- Намагайтеся розвивати та заохочувати дитячу самостійність. Домашній режим краще заздалегідь узгодити з режимом садочку.
- Прийдіть заздалегідь у дитячий садок і познайомтеся з обстановкою, з дітьми, з вихователями... Краще це зробити, коли діти гуляють на вулиці або грають у груповій кімнаті. Розкажіть вихователям про індивідуальні особливості вашої дитини, що їй подобається, що ні, які в неї вміння та навички, що поки не робить самостійно. Бажано разом з вихователем визначити, які методи заохочення й покарання прийнятні для вашої дитини.

- Розробіть разом з дитиною нескладну систему прощальних знаків уваги і їй буде простіше відпустити вас. Дайте дитині в дитячий садок улюблену іграшку, нехай іграшка ходить разом з нею щодня і знайомиться там з іншими дітьми. Розпитуйте, що з іграшкою відбувалося в дитячому садку, хто з нею дружив, чи не було їй сумно. Таким чином, ви дізнаєтеся, як дитині вдається звикнути до дитячого садку.
- Пограйте з дитиною та з домашніми іграшками в дитячий садок. Нехай іграшка знайде собі друзів і через неї спробуйте вирішити проблеми, що виникають у дитини, орієнтуйте гру на позитивні результати.

Пам'ятайте, що на звикання дитини до дитячого садка може знадобитися до півроку. Розраховуйте свої сили і можливості та плани. Краще, якщо на цей період у родини буде можливість підлаштуватися до особливостей адаптації вашого малюка.

Практичні поради щодо полегшення перебігу адаптаційного періоду дитини раннього віку

Щоб зняти напруження дитини в період адаптації до дитячого садка, необхідно переключати її увагу на діяльність, яка приносить задоволення. У дошкільному віці – це, перш за все, гра. «Мова» ігор зрозуміла і доступна будь-якій дитині. Вона отримує можливість виражати свої емоції, переживання, спілкуватися з однолітками, ознайомлюватися з нормами і правилами життя, отримує внутрішню свободу (гратися з ким хочу, де хочу, скільки хочу, чим хочу).

Ігри адаптаційного змісту

«Колючий їжачок»

Мета: розвивати дрібну моторику і координацію рухів дітей; стимулювати мовленнєву активність.

Обладнання: масажний м'яч для кожного учасника.

Хід гри:

На вашій долоні з'являється незвичайна кулька. Разом ви уважно розглядаєте її. Виявляється, що вона схожа на їжачка. Акуратно кладете кульку на долоню дитини, прокочуєте «їжачка» по кожному пальчику, починаючи з великого пальця провідної руки, і трохи довше затримуєтеся на подушечці кожного пальчика. Погладжування слід виконувати в напрямі від периферії до центра. Дії супроводжуйте віршами:

Дай долонечку, моє сонечко,
Я погладжу тебе по долонечці.
Ходить-бродить вздовж доріжок
Весь в колючках їжачок,
Ягідки шука й грибочки
Для маленьких діточок.

Самомасаж кисті розвиває мускулатуру пальців рук, рефлекторно стимулює відповідні зони кори головного мозку, дає змогу нормалізувати стан нервової системи, має не лише заспокійливий, а й загальнооздоровчий ефект. Вплив на кисті рук, своєю чергою, впливає на стан мозку, а відповідно – і на загальний стан організму.

«Що нам підкажуть пальчики»

Мета: розвивати тактильне сприймання дітей, спостережливість; збагачувати сенсорний досвід; стимулювати пізнавальну активність.

Обладнання: природні матеріали різної фактури – каштан, горіх, шишка, дерев'яний ребристий олівець, гладенький камінчик.

Хід гри:

Запропонуйте дитині розглянути предмети у коробочці, доторкнутися до них, обрати той, який найбільше сподобався, допомогти його описати: твердий, важкий, гладенький тощо. Потім запропонуйте дитині заплющити очі, простягнути долоню, відгадати, який предмет лежить на ній. Якщо в дитячому віці не вдосконалювати рухи і не збагачувати сенсорний досвід (те, що ми відчуваємо і сприймаємо через органи чуття), то в дорослому віці людина не володітиме достатньою пластичністю розуму, щоб уміти легко пристосовуватися до різних обставин.

«Легка пір'їнка»

Мета: розвивати діафрагмальний тип дихання у дітей; стабілізувати психоемоційний стан.

Обладнання: пір'їна, прозора коробка, кольоровий шнурок.

Хід гри:

Розташуйте у кошику дві різнокольорові пір'їни, з'єднані ниткою, а у прозорій коробці – кольорову шнурівку. Повісьте ниточку з пір'ям на шнурівку, зробіть глибокий вдих і повільний довгий видих так, щоб наші пір'їни колихалися у повітрі. Вдих і видих відіграють психофізіологічну роль. Вдих збуджує, мобілізує, посилює м'язове напруження; видих заспокоює, розсіює негативні емоції, сприяє розслабленню м'язів. Заспокійливий ефект досягається

завдяки збільшенню часу видиху по відношенню до часу вдиху і черевного (діафрагмального) типу дихання.

«Метелики на весняному лузі»

Мета: вчити регулювати у дітей процеси збудження й гальмування, знижувати рівень тривожності, розвивати пластику рухів.

Обладнання: кольорові хустки з легкої напівпрозорої тканини.

Хід гри:

– Пограємося у схованки? Але не у прості – у прозорі. Схованки дають змогу впоратися зі страхом темряви і замкненого простору, з почуттям самотності (це почуття часом відчуває кожна дитина, а під час гри вона має певний час перебувати наодинці, до того ж, у таємному місці). Отже, зав'язавши прозорий шарф на очі, дитина бачить усе навколо, але при цьому – вона сховалася. Радість руху буде ще яскравішою, якщо хустки перетворяться на крила метеликів:

Ми – метелики яскраві –

На листочках посідали. *(діти сидять навпочіпки)*

Вітер дмухнув – полетіли. *(встають, бігають по кімнаті, змахуючи руками вгору – вниз)*

І на землю тихо сіли. *(сідають навпочіпки, завмирають)*

Вітер знову налетів,

З нами гратись захотів.

Високо він нас підняв. *(встають, піднімають руки догори)*

Все кружляв нас і кружляв.

Сонце крильця освітило –

І на землю опустило. *(кружляють по кімнаті, потім зупиняються і сідають навпочіпки)*

Через деякий час слід запропонувати дітям потягнутися і відчути, як у них «розправляються крила» під час потягування.

Авторські казки, що сприяють полегшенню адаптації дітей раннього віку

Світлана Білоус, Наталія Лябік

Універсальним засобом розв'язання складних ситуацій є авторська казка. Застосування казок є особливо зручним для вихователів груп раннього віку. Адже вигадкування авторської казки – універсальний прийом для розв'язання будь-якої складної ситуації. Вихователь, розповідаючи дітям казку, має змогу не лише передати їм нові способи й алгоритми розв'язання проблемних ситуацій, а й розвивати такі особистісні якості, як: активність, самостійність, емоційність, творчість. Для цього часто слухання казки педагог поєднує із творчими іграми чи образотворчою діяльністю.

Майстерне використання педагогами авторських казок є ефективним засобом для полегшення адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного закладу. Закладений у казках повчальний зміст сприяє формуванню внутрішнього спокою дітей, емоційного комфорту та зближенню їх із новим соціальним оточенням.

Нове знайомство

Жив собі зайчик, звали його Пухнастик. Мав він довгі вушка та маленький хвостик. Зайчик швидко бігав та високо стрибав. А ще дуже любив своїх маму й тата. Любив із ними гратися, будувати башточки, ліпити гостинці своїм іграшкам. Зайчик дуже любив гратися на лісовій галявині з іншими звірятками: лисенятком, ведмедиком, їжачком та сіреньким вовчиком. А от братика чи сестрички в нього не було. Засумував Пухнастик.

– Не сумуй, мій любий! – сказала мама синові.

– Є у нашому лісі чарівний будиночок, де зранку звірята зустрічаються і разом грають у веселі ігри, малюють яскраві малюнки, співають та танцюють.

Стало Пухнастику цікаво.

– Я теж хочу ходити до лісового садочка та гратися разом з іншими звірятами. Але мені трохи страшно, – там не буде тебе.

– Але там буде Мудра Сова. Вона знає багато казок та віршиків, тож тобі ніколи буде сумувати. А ввечері ти нам із татом розкажеш, що цікавого дізнався та в яку гру грав із новими друзями.

– Уранці зайчика розбудив Сонячний Промінчик та подарував йому гарний настрій. Зайчик, узявши маму за руку, із задоволенням пішов знайомитися з новими друзями до лісового садочка.

«Каприза»

Жило-було маленьке Мишенятко Пік. Усе йому було не так. Любило мишеня пищати, тупотіти ніжками та кричати: «Не хочу! Не буду!».

Одного разу прокинувся Пік та й бачить: сидить біля нього інше мишенятко – не маленьке, а велике, не сумне, а веселе. Сидить та весело пищить: «Пі-пі-пі».

Здивувалося Мишенятко та й питає: «А чому це ти сидиш та пищиш?». А мишеня йому відповідає: «Усі звать мене Каприза, я – твій найкращий друг. Давай разом вередувати, ото веселощі будуть навкруги!». Стали мишенята дружити, разом жити.

Збереться Пік з іншими мишенятами їсти, а Каприза йому на вушко пищить: «Не буду я слухняним, і їсти я не хочу!». Мишенятко Пік ніжками тупотить та повторює: «Не буду я слухняним і їсти я не хочу!». Збереться Пік із друзями погуляти, а Каприза йому на вушко знову пищить: «Не хочу одягатись, і не буду я взуватись!». Пік ніжками тупотить та повторює: «Не хочу одягатись, і не буду я взуватись!». Пригощають Піка шматочком сиру, а Каприза тут як тут – давай пищати на вушко.

Набридло Піку Капризу слухати: «Ох ти і вередливий, Капризо, дай мені спокій. Не хочу з тобою дружити, хочу слухняним бути!». Каприза злякався, перетворився на метелика та й полетів іншого друга шукати.

«Мильні бульбашки»

Маленьке Каченятко полюбляло купатись і завжди примовляло: «Я – жовтеньке Каченятко. Найбільше я люблю хлюпатись у водичці. Голівку

опускаю, дзьобика вмиваю, крильцями махаю – водиченьку струшую, лапками «хлюп-хлюп» – рясочку шукаю». Але у Каченятка не виходило відчиститися від брудного листячка та пилу, бо воно не дружило з Милом.

– Подивися на мене, – звернулося Мило до Каченятка, – яке я рожеве, гладеньке, запашне та ще й чарівне!

– Як це чарівне? Ти вмієш чаклувати?

Мило усміхнулось і подарувало малюку багато різнобарвних мильних бульбашок, з якими було приємно бавитись. Граючись, Каченятко не помітило, як Мило допомогло йому стати чистеньким. Зраділо Каченятко і запропонувало запашному Милу бути вірними друзями.

«Я сам!»

Одного разу маленьке Ведмежатко Михайлик разом з мамою збиралися у гості до бабусі.

– Давай допоможу тобі одягтися, Михайлику! Бабуся нас уже зачекалася.

– Я сам, – відповів Михайлик, натягуючи штанці на голову.

Михайлик дуже старався, йому хотілося показати мамі, що він уже дорослий і все вміє. Та зазирнувши у дзеркальце, він побачив кумедне, дивакувате ведмежа. Від того, що він не справився самотійно, Михайлику хотілося плакати.

Мама тихенько підійшла до синочка, приголубила і запевнила:

– Усе в тебе вийде, мій любий, варто лише підрости

Специфіка проведення ігор-занять з дітьми третього року життя

Фізичний розвиток. Щодня з дітьми третього року життя проводять ранкову гімнастику тривалістю 4-5 хв. Її мета – привчати малят виконувати 3-4 загальнорозвивальні вправи імітаційного характеру, стимулювати наслідування дій дорослого, дотримуватися повторення вправ (4-5 разів), стрибків (8-10 разів). Забезпечити комфортні та безпечні умови для активної спільної рухової діяльності дітей на заняттях з фізичної культури (2 рази на тиждень), тривалістю до 15 хв. та під час ігрових вправ і рухливих ігор, прогулянок.

Залучати дітей до самостійної рухової діяльності, обов'язково здійснювати регулювання їхньої рухової активності, змінюючи види рухової діяльності. Діти цього віку ще потребують індивідуальної форми розучування рухових дій, тривалість індивідуальних занять до 5-7 хв. Поступово їх треба залучати до занять фізичними вправами підгрупами (6-8 дітей). Заняття з фізичної культури має ігровий характер, важливо забезпечити позитивно-емоційну атмосферу, стимулювати зусилля дітей, радіти їхнім досягненням. Необхідно щодня на прогулянці з дітьми проводити рухливі ігри.

Сенсорно-пізнавальний розвиток. З дітьми третього року життя проводять індивідуальні, індивідуально-підгрупові (до 3 дітей), підгрупові (до 8 дітей) ігри - заняття з розвитку сенсорики і предметної діяльності (у т. ч. конструювання).

Підгрупові ігри-заняття означеного спрямування проводять один раз на тиждень у першу чи другу половину дня. Тривалість заняття 10-15 хв. Ці заняття здебільшого включають кілька ігор на вирішення конкретних завдань, кожна з яких триває 3-4 хв. Під час занять необхідно вміти гнучко варіювати тривалість ігор, залежно від ситуації, можливостей дітей та їхньої поведінки; поєднувати спокійні ігри з більш активними. Дорослий забезпечує поступовий перехід від предметного сприймання і пізнання об'єкта до його сенсорного обстеження.

Під час проведення ігор-занять діти дізнаються про назву предмета, його будову, призначення, колір, форму, розмір обстежують його доступними способами (гладять, мацають слухають, куштують на смак тощо); отримують перші уявлення про різні матеріали (папір, дерево, скло, метал) та їх властивості. Для розвитку сенсорики і предметної діяльності у процесі ігор-занять використовують різної складності пірамідки, мотрійки з двох-трьох частин, вкладні чашки, барильця з двома-трьома вкладками, будівельний матеріал, основу якого складають деталі простих еталонних форм (кубики, цеглинки, бруски, пластини, циліндри, тригранні призми). Отримані на заняттях знання закріплюють у повсякденному житті.

Ознайомлення з природним та предметним довкіллям. Ігри-заняття цього спрямування проводять один раз на тиждень, при цьому відбувається чергування (1-й тиждень – ознайомлення з природним довкіллям, 2-й тиждень – ознайомлення з предметним довкіллям). Проводять підгрупові (до 8 дітей) та групові (до 15 дітей) ігри-заняття тривалістю 10-15 хвилин.

Під час проведення ігор-занять використовують дидактичні ігри на обстеження предметів, порівняння, зіставлення їх між собою, ознайомлення з їхніми властивостями. Ці ігри стимулюють пізнавальну активність малюків, розширюють коло дитячих інтересів. З метою формування уявлень про об'єкти та явища природного довкілля у різні пори року проводять спостереження за станом погоди, за деревами на майданчику, квітами у квітнику, за тваринами, працею людей у природі тощо. Також доцільно проводити ігри-заняття на природі з природним матеріалом.

Мовленнєвий розвиток. Ігри-заняття з розвитку мовлення на третьому році життя проводять двічі на тиждень у першу і другу половину дня. Тривалість занять 7-10 хв. З дітьми цього віку проводять здебільшого індивідуальні (до 3 дітей) та підгрупові (6-8 дітей) заняття. Заняття з усією групою можна проводити тільки тоді, коли діти не будуть заважати один одному. Це показ театралізованих вистав (ляльковий, тіньовий, ігровий театри) та інших розваг. На третьому році життя проводяться такі види занять:

- розглядання тематичних предметних картинок (тварини, птахи, посуд, овочі, фрукти), бесіда про них (назва, колір, форма, звуконаслідування тощо);
- розглядання сюжетних картинок із знайомим і доступним сюжетом («Діти на прогулянці», «Кішка з кошенятами», «Собака з цуценятами»);
- бесіди-розповіді (про те, що діти робили на прогулянці, за чим спостерігали);
- читання невеликих оповідань (наприклад, К. Ушинського «Лялька», «Корова» тощо);
- розповідання казок («Дід та баба», «Ріпка» тощо);
- заняття на розвиток звукової культури мовлення: звуконаслідування, розвиток мовленнєвої апарату, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, сили голосу тощо;
- читання і розігрування коротких віршів, забавлянок, українських народних пісень;
- показ інсценівок нескладних ігрових сюжетів;
- показ різних видів театру (ляльковий, тіньовий, іграшок тощо).

Художньо-естетичний розвиток. Основні форми організації образотворчої діяльності з дітьми третього року життя – це індивідуальні, індивідуально-підгрупові повісті (до 3 дітей) та підгрупові (до 8 дітей) ігри-заняття тривалістю до 10-15 хв. Перші два види ігор-занять проводять у повсякденному житті під час адаптаційного періоду та для вдосконалення певних технічних прийомів створення образу.

Підгрупові ігри-заняття з образотворчої діяльності (ліплення, малювання, аплікація) з дітьми третього року життя проводять двічі на тиждень у першу або другу половину дня. Серед них – одне заняття з малювання (один раз на тиждень) та одне заняття з ліплення або аплікації, що чергуються між собою (тричі на місяць – ліплення, один раз аплікація).

За дидактичною метою ігри-заняття з образотворчої діяльності умовно можна розподілити на:

- 1) ознайомлення з властивостями різних зображувальних матеріалів (олівці, фарби-гуаш, фломастери, папір, глина, тісто, пластилін тощо), здебільшого

проводять у формі гри-експериментування;

2) вправління в оволодінні певними вміннями і навичками у створенні простих образів за допомогою різних матеріалів. Зважаючи на недостатній художній досвід у дітей третього року життя, цьому виду ігор-занять відводиться найбільше часу;

3) розвиток індивідуальних художніх уподобань та образотворчих задатків. На цих іграх-заняттях дітям дається можливість створювати образ за бажанням.

Під час проведення всіх видів ігор-занять з образотворчої діяльності педагог використовує різні форми співпраці з дитиною, створює ситуації зацікавлення, добирає відповідно до віку твори образотворчого, декоративно-ужиткового, музичного, літературного мистецтва, залучає малят до практичного обстеження матеріалів та предметів (розглядання, обмацування, ігрові дії), у процесі навчання конкретного способу зображення застосовує повний і частковий показ.

Музична діяльність. З дітьми третього року життя проводять 2 заняття на тиждень з групою дітей у музичній залі, орієнтовно 12-15 хв. Заняття індивідуальні, з підгрупою – за потребою конкретної дитини, кількох дітей. Форма проведення заняття – сюжетно-ігрова. Простий реальний чи казковий сюжет, ігрова ситуація-інтрига, ігрові образи, чарівна кульмінація становлять життєво цікаве художньо захопливе тло для спілкування з музикою, взаємодії дітей і дорослих, для образних перетворень під музику, вияву індивідуальної дієвості під час заняття. Музичний керівник у контексті життєво-казкових обставин залучає дітей до всіх видів музичної діяльності, створює емоційно-позитивну мистецьку атмосферу радісного сприймання і переживання музики разом із дітьми – в русі, грі, підспівуванні, простих діях з музичними інструментами. Вихователь діє разом і поряд з дітьми, використовує для спілкування доцільні конкретно-образні (іграшки, ляльки, книжки з музикою, дитячі музичні інструменти, картинки тощо) та мовленнєві засоби (примовки, віршовані тексти, вірші). Музичний керівник співає, грає на музичному інструменті – діти разом із вихователем рухаються за змістом пісні, в характері

музики, наслідують виконання окремих рухів (легкий біг, оплески, веселі ручки, кружляння, уклін, прямий галоп), забав, ігри таночків, хороводів. Під час слухання музики, співу дорослого (колискові, примовки, забавлянки, заклички, колядки) емоційні мимовільні й довільні рухові реакції дітей (похитування, рухи руками, притупування, приплескування, імпровізація) розглядають як вікові музичні прояви, ставлять дітям лаконічні запитання. Дорослий співає, діти підспівують окремі склади, рядки, закінчення фрази. Прийоми гри на ударно-шумових дитячих музичних інструментах опанують індивідуально.

Структура інтегрованого заняття

Хоча організація інтегрованого заняття – процес творчий, утім ми переконані, що педагогу під час його проведення все ж варто дотримуватися певної структури. Ми виокремлюємо такі етапи інтегрованого заняття:

організаційний – вихователь ставить перед дітьми мету діяльності та з'ясовує знання дітей з тієї чи тієї теми;

мотиваційний – вихователь за допомогою ігрового прийому стимулює пізнавальний інтерес дітей до теми;

етап новизни – вихователь ознайомлює дітей із новою інформацією і спрямовує їхню діяльність так, щоб вони самостійно змогли накласти її на знання, яких вони набули раніше. На цьому етапі варто утворити кілька підгруп дітей по 6-7 осіб і працювати з кожною підгрупою окремо;

етап узагальнення і закріплення знань – вихователь пропонує дітям розглянути наочний матеріал, пограти в розвивальні ігри, розв'язати практичні завдання, які узагальнять закріплять знання дітей;

результативний – вихователь реалізує ідею теми, формуючи у дітей основи світогляду;

узагальнювальний – вихователь підбиває підсумок заняття, аналізує засвоєння знань дітьми, реалізацію виховних цілей.

Наприкінці вивчення теми варто провести з дітьми підсумкове заняття, під час якого закріпити набуті знання та вміння.

Освітній процес у групах раннього віку ми організовуємо так, що, проявляючи свої здібності в різних видах художньо-естетичної діяльності, діти набувають емоційного досвіду, вчаться розуміти свої почуття та почуття інших людей. А щоб створити єдиний емоційно-позитивний розвивальний простір для дітей, ми проводимо активну просвітницьку роботу з батьками. Одним із результатів використання інтегрованого підходу до організації освітнього процесу, окрім розвитку пізнавальних здібностей дітей, є успішна адаптація дітей до умов дошкільного навчального закладу.

Вимоги до педагога під час застосування інтегрованого підходу

Питання інтеграції освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі досліджують сучасні науковці, як-от: Олександра Білан, Алла Богуш, Наталя Гавриш, Катерина Крутій, Світлана Якименко тощо. Вони вважають, що завдяки інтеграційному підходу в організації занять у свідомості дітей формується цілісне уявлення про предмет (об'єкт, явище), об'єктивніша картина світу; діти починають активніше використовувати знання на практиці, підвищується якісний рівень їхньої самостійної роботи. Під час інтегрованих занять значно посилюється зацікавленість дітей темою та покращується якість засвоєння ними знань і вмінь.

Утім досвід свідчить, що успішне проведення інтегрованих занять неможливе без певних умов, як-от:

- знання педагогом теорії інтеграції змісту дошкільної освіти;
- опанування структури проведення різних видів занять, зокрема й інтегрованих;
- глибокі знання педагога з теми, що постане на інтегрованому занятті як центральна;
- ретельна підготовка педагога до проведення заняття, розроблення плану-конспекту на основі карти розумових дій тощо.

Якщо будь-яка із цих умов відсутня або не забезпечена у повній мірі, то заняття не дає очікуваного результату й у дітей не утворюється цілісне уявлення щодо визначеної теми

Аби з'ясувати, у яких випадках і чому ідея інтеграції в організації занять може «не спрацювати» на практиці, необхідно дати відповіді на такі запитання:

- У чому полягають труднощі та страхи педагогів-дошкільників під час підготовки до проведення інтегрованого заняття?
- Наскільки педагоги володіють методикою проведення інтегрованих занять? Які методичні рекомендації застосовують, що беруть за основу під час підготовки до проведення інтегрованого заняття?

- У чому проявляється неузгодженість теорії, методики та власне практики проведення інтегрованих занять?
- На яку методичну допомогу очікують вихователі під час розв'язання складних для себе питань щодо організації інтегрованих занять?
- Які «гострі кути» теорії, методики проведення інтегрованого заняття потребують найбільшого шліфування та розкриття на практиці з погляду вихователя-методиста?
- Що є незрозумілим у побудові структури інтегрованого заняття?
- Як організувати інтегроване заняття, щоб не перевантажувати дітей?
- Що потрібно здійснити вихователю-методисту, аби організація та проведення інтегрованого заняття стала цікавою та зрозумілою для педагогів?

Особливості організації та проведення інтегрованого заняття

Пам'ятка для педагогів

- Кожний вид роботи на занятті має бути спрямований на розкриття змісту ключового поняття (теми-образу, ключової ідеї).
- Ураховуючи конкретність мислення та нестійкість уваги старших дошкільників, під час підготовки до інтегрованого заняття педагог має створити інтелектуальну карту (карту розумових дій). Вона є найзручнішим способом візуального оформлення матеріалу, оскільки дає змогу розкрити сутність ключового поняття, дивитися на нього крізь призму його міжсистемних зв'язків. Розроблена карта є структурною основою для моделювання і проведення заняття або серії занять, якщо тема – широка.
- Навколо ключового поняття необхідно зібрати підтеми (змістові блоки), а кожен підтему – доповнити конкретними складовими. На цьому ж етапі треба визначити освітні напрями та обрати види роботи, засобами яких педагог розкриватиме дітям ключове поняття.
- Структура інтегрованих занять потребує особливої чіткості, продуманого й логічного взаємозв'язку матеріалів з різних розділів програми на всіх етапах вивчення теми.
- Кількість запропонованих матеріалів, освітніх напрямів та видів роботи з дітьми обирає педагог. Спосіб розкриття кожного змістового блоку залежить від цілей, поставлених педагогом.
- На інтегрованому занятті неможливо відокремити одну галузь знань від іншої. Діяльність дітей має бути цілісною.
- Кожен з методів (дидактична гра, вправа, бесіда, розглядання ілюстрацій, спостереження тощо) чи видів діяльності необхідно організовувати згідно з методикою їх проведення в межах відповідного освітнього напрямку.

- Інтегроване заняття є дещо тривалішим за традиційне. Проте, оскільки на такому занятті чергуються різні види діяльності, активність дітей має хвильовий характер, і час для них минає непомітно. Критерієм визначення тривалості заняття є працездатність вихованців та вихователів, їхня зацікавленість, захоплення процесом.

Взірець конспекту інтегрованого заняття на тему:**«Незвичайна мандрівка»***(для дітей раннього віку)*

Програмовий зміст: ознайомити дітей з елементарними правилами дорожнього руху, із характерними для даної місцевості засобами пересування; Продовжувати формувати розуміння і вживання узагальнюючого поняття транспорт: машину веде шофер, транспорт перевозить людей і вантажі; вчити виділяти один предмет із групи і складати групу з окремих предметів; вчити порівнювати предмети за висотою, вживати при визначенні слова: «високо». «низько»; закріпити знання про кольори; учити дітей відповідати на запитання дорослого; розвивати зв'язне мовлення; виховувати повагу до людей різних професій, бажання застосовувати в повсякденному житті отриманні знання.

Хід заняття*(Вихователь разом з дітьми граються з ведмедиком Умкою)*

Вихователь: – До нас сьогодні завітали гості, давайте привітаємось! Скажемо голосно «Добрий ранок!»

Вихователь: – Малята наш ведмедик в нас загостювався, він мені шепоче на вушко, що хоче до мами. *(Вихователь підводить ведмедика до вуха, вдаючи розмову ведмедика)*

Вихователь: – А де ж твоя мама?*(Вихователь запитує Умку)*

Ведмедик: - Не знаю.

Вихователь: –Можливо хтось знає, де живе Умка?*(відповіді дітей: Північний полюс, далеко)*

Вихователь: – Там дуже холодно, ви пам'ятаєте ми дивились з вами мультик де живе Умка з мамою. Хочете переглянемо ще раз?*(так)*

Відео «Де живе Умка»

Вихователь: – Ви бачили як там віє вітер. Яка заметіль, мабуть там дуже холодно. Мама Умки дуже хвилюється за ведмедика, допоможемо йому знайти

маму? *(так!)*

Вихователь: – Дорога буде далекою, потрібно їхати довго-довго, а як ви гадаєте на чому ми можемо дістатися до їхнього дому.*(на транспорті)*

Дидактична гра: «Вибери транспорт»

(на столі лежать іграшки, діти вибирають з них транспорт)

Вихователь: – Ось подивіться що тут в нас є? *(іграшки)*. Скільки їх? *(багато)*.

А в мене скільки?*(одна)*. А чи є тут транспорт? *(так)*. Виберіть транспорт*(діти вибирають транспорт, потім вихователь запитує кожну дитину, яка в неї іграшка)*. А які машинки? *(маленькі)*

Вихователь: – Погляньте, а яка до нас машинка під'їхала? *(велика)*

– А що це?*(автобус)*

Вихователь: – Пропоную вирушати на пошуки мами на цьому автобусі. Ви згодні? *(так)*

– Але давайте пригадаємо як потрібно себе поводити в автобусі *(не бігати, не шуміти, бути чемними, не заважати водію)*

– Молодці малята! Ви справжні пасажери! Умка ти чув як себе потрібно поводити в автобусі. Тож сідаємо до автобуса.

Потішка «Кермо»

Я в своє авто сідаю,
І в руках кермо тримаю,
Вліво-вправо повертаю,
Хочеш друже покатаю.

Вихователь: – Як швидко промайнув час, ми вже приїхали до нашої зупинки. Виходимо! *(чути гудок потяга)*

Вихователь: – Як ви гадаєте, що це гуде? *(потяг)*.Правильно малята. Ми приїхали на залізничний вокзал, далі ми поїдемо на потязі.

Дидактична гра: «Відремонтуй потяг»

(діти підходять до столу де лежать вагони потяга, потрібно підібрати відповідне віконечко і колеса за розміром).

Вихователь: – Ой, лишенько, потяг поламався, ми мусимо його відремонтувати.

Ви вмієте це робити? *(так!)*

Вихователь: – От молодці! Потяг відремонтовано! Ставайте за мною. Поїхали!

Звуконаслідування потяга

Тепловоз загудів і вагони покотив

Чіх-чух-чіх-чух!

Я далеко вас помчу

Ту-ту-ту-ту-туууу!

Вихователь: -Приїхали. Зупинка. Ого, яке велике озеро.

– Погляньте, що це тут?*(кораблики)*

– А скільки їх? *(багато)*. Та чомусь вони сумні, не пливуть, бо немає вітру, давайте зробимо їм вітер, допоможемо стати веселими. Дмухаємо спочатку легенько, а тепер сильніше. *(діти дмухають на кораблики)*

– Молодці, допомогли корабликам

Вихователь: – Малята, ми забавилися, час нам у подорож, повертати нашого Умку.

– Тож сідаємо на машинки і поїхали в аеропорт, але будьте обережні, не штовхайтесь. *(діти сідають на машинки і їдуть в аеропорт)*

– Ми приїхали в аеропорт, далі ми полетимо літаком, тому машинки потрібно припаркувати на стоянці.

Сюрпризний момент з літаком

(в повітрі летить літак)

– Де він летить? *(в небі, високо)*

– Ми йдемо до свого літака. *(діти сідають у літак)*

– Ми злітаємо! *(заводиться мотор-пропелер)*. Погляньте, як багато хмар, а хто ще літає у повітрі? *(відповіді дітей)*

Мультимедійна презентація «Хто літає»

(на екрані з'являється ведмедик, пташка.....)

Вихователь: – Ось ми прилетіли туди, де живе Умка. Далі океан. Нам потрібно для Умки зробити крижинку, щоб відправити його до матері.

Аплікація «Крижинка» (колективна)

(на столі лежить велика «крижинка», вихователь великою губкою наносить клей, а діти посипають конфетті)

Вихователь: – Крижинка наша готова, сідай Умка та пливи до матусі.
(вихователь бере «крижинку» кладе її на воду і вона відливає) До побачення Умка!

Вихователь: – Ми так довго добирались. Пригадаймо на чому ми їхали?

–Що пливе по воді? *(човни, кораблики)*

–Що їде по дорозі? *(автобус, машинки)*

–Що їде по рельсам? *(потяг)*

–Що літає у повітрі? *(літак, вертоліт)*

Вихователь: – Я вами дуже задоволена, дякую вам малята, молодці!

**Вимоги до створення та оформлення мультимедійних презентацій
для дітей раннього віку: рекомендації педагогам**

1. Дотримання правил безпеки у застосуванні комп'ютерного обладнання:

- заборонено залишати без нагляду дітей біля ввімкненого комп'ютерного обладнання.

2. Дотримання санітарно-гігієнічних вимог:

- монітор має знаходитися не ближче ніж 60-80 см від очей дитини;
- монітор потрібно розташувати так, щоби погляд падав трохи зверху вниз, під кутом 10-20°;
- комп'ютер має бути добре освітленим, але так, щоби на монітор не потрапляли відблиски від ламп та денне світло;
- не допускається тимчасова нестабільність зображення на моніторі.

3. Врахування фізіологічних особливостей вихованців:

Особливості сприйняття інформації дітьми раннього віку:

- зміст навчального матеріалу, що візуалізується, не повинен бути дуже спрощеним чи надто складним, має відповідати віковим особливостям дітей;
- діти раннього віку володіють мимовільною увагою, тобто не можуть свідомо намагатися запам'ятати певний матеріал. Якщо ж матеріал є яскравим та значущим для дитини, із реальними та природовідповідними ілюстраціями, вона мимоволі звертатиме на нього увагу.

Використання ІКТ має бути виваженим та обдуманим, відповідати темі та сюжету заняття:

- не можна використовувати мультимедійні технології на кожному занятті, оскільки вони потребують як від педагога, так і від дітей більше інтелектуальних та емоційних зусиль, ніж звичайні;
- обов'язковий словесний супровід педагога під час перегляду презентації;
- замінити живе спілкування педагога з дитиною інформаційно-

комунікаційні технології не можуть і не повинні, навіть зважаючи на їхній величезний позитивний потенціал;

- правильна і своєчасна зміна виду діяльності;
- помірне перебування за комп'ютером поліпшує концентрацію уваги, занадто тривале – погіршує;
- тривалість перегляду мультимедійної презентації або дидактичної гри не більше 5 хвилин;
- презентація для дітей не повинна бути громіздкою та монотонною, кількість слайдів не має перевищувати 5-6;
- не можна перенасичувати дитину враженнями;
- анімація, що використовується не повинна бути нав'язливою;
- обов'язковий ретельний підбір кольорової гами презентації.

Інтерактивні технології у роботі з батьками

<i>Метод</i>	<i>Як організувати роботу</i>
Робота в парах	<p>Під час роботи в парах можна швидко виконати справи, які за інших умов потребують великої затрати часу; учасники отримують можливість говорити, висловлюватись.</p> <p>Робота в парах дає час подумати, обмінятись ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед колективом.</p>
Ротаційні (змінювані) трійки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробіть різноманітні запитання, які не потребують однозначної відповіді. 2. Об'єднайте учасників у трійки. Розмістіть трійки так, щоб кожна з них бачила трійку справа й трійку зліва. Разом усі трійки мають утворити коло. 3. Дайте кожній трійці відкрите питання (однакове для усіх). Кожен у трійці має відповісти на це питання по черзі. 4. Після короткого обговорення попросіть учасників розрахуватися від 1 до 3. Учасники з номером 2 переходять до наступної трійки за годинниковою стрілкою, а з номером 3 переходять через дві трійки проти годинникової стрілки. З номером 1 – залишаються на місці і є постійними членами трійки. Результатом буде повністю нова трійка. 5. Ви можете рухати трійками стільки разів, скільки у вас є запитань.
Робота в групах	<p>Ця інтерактивна технологія сприяє активному ґрунтовному аналізу та обговоренню нової інформації з метою її глибокого осмислення. Учасників можна об'єднати в групи, використовуючи різні прийоми: улюблені пора року, день тижня, колір, початкові літери імені, метод «пазлів», малюнки, емблеми, за бажанням та ін.</p>

	<p>Під час роботи в групі учасники дотримуються такого плану:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обговоріть подану інформацію. 2. Зробіть висновок і підготуйтеся до презентації спільної думки, якої ви дійшли у процесі роботи в групі. 3. Оберіть у групі доповідача, який зуміє відстояти думку групи. 4. Презентація думок; виступи представників груп (доповідачів). <p>Ефективною групова робота буде в групі з чисельністю не більше 5-6 осіб. Більші групи потребують інших технологій.</p> <p>Усе, що пропонують учасники, має бути прийнято та обговорено. Важливо, щоб ніхто не залишився поза обговоренням.</p>
<p>«Карусель»</p>	<p>Дана технологія найбільш ефективна для одночасного включення усіх учасників в активну роботу з різними партнерами і застосовується:</p> <ul style="list-style-type: none"> – для обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально-протилежних позицій; – для збирання інформації з якої-небудь теми; – для можливості аргументувати власну позицію. <p>Організація роботи за технологією «Карусель»:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. розставте стільці для учасників у два кола; 2. учасники, які сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому – обличчям, тобто кожен сидить навпроти іншого; 3. внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє – рухоме: за сигналом ведучого всі його учасники пересуваються на один стілець вправо та опиняються перед новим партнером. Мета – пройти все коло. Виконуючи поставлене завдання.

<p>«Мікрофон»</p>	<p>Технологія надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі. Відповідати на запитання, висловлювати свою думку чи позицію.</p> <p>Організація роботи за даною технологією:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поставте запитання учасникам; 2. Запропонуйте якийсь предмет, який виконуватиме роль уявного мікрофона: учасники передаватимуть його один одному по черзі, беручи слово; 3. Слово має лише той, хто тримає «мікрофон»; 4. Запропонуйте учасникам говорити лаконічно і швидко; 5. Не коментуйте і не оцінюйте подані відповіді; коли хтось висловлюється, інші не мають права перебивати, щось говорити, викрикувати з місця. <p>З даною технологією можна поєднати прийом «Незакінчене речення»: кожен наступний учасник обговорення повинен почати свій виступ із запропонованої формули. Наприклад, «Сьогодні для мене найбільш важливим відкриттям було...»</p>
<p>Навчаючи – учусь</p>	<p>Підготуйте картки з фактами, що стосуються теми зустрічі, по одній на кожного учасника. Роздайте по одній картці кожному. Протягом кількох хвилин батьки читають інформацію. Перевірте. Чи усі зрозуміли прочитане. Запропонуйте їм ходити і знайомити зі своєю інформацією інших учасників, за умови, що спілкуватись одночасно можна тільки з однією особою. Завдання полягає в тому, щоб поділитись своїм фактом і самому отримати якомога більше інформації від інших. Після того, як всі завершать вправу, запропонуйте їм розповісти. Відтворити отриману інформацію. Проаналізуйте та узагальніть отримані ними знання. Відповіді можна записувати на дошці.</p>

<p>Дерево рішень</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виберіть проблему, дилему, що не має однозначного рішення. Вона може бути викладена у формі історії, ситуації з життя, епізоду літературного твору. 2. Підготуйте на дошці чи роздайте кожному учаснику зразок «дерева рішень». 3. Сформулюйте проблему для вирішення, визначте суть проблеми і запишіть на дошці, заповнюючи схему. 4. Дайте додаткову необхідну інформацію щодо проблеми (або час для її пошуку, перегляду, якщо це було домашнє завдання). 5. Запитайте, чи дійсно хочуть розв'язати проблему люди, яких вона стосується. Якщо проблема важлива й актуальна, процес може продовжуватись. Попросіть пояснити, чому сторони прагнуть до розв'язання проблеми. 6. Шляхи й варіанти вирішення проблеми можна визначити проведенням мозкового штурму. На цьому етапі кожен із варіантів не може бути не правильним. Важливо набрати якомога більше ідей. 7. Обговоріть кожен із варіантів рішення. Що позитивного чи негативного для кожної із сторін він містить? Таким чином можна відхилити частину ідей і залишити 3-4. 8. Поділіть учасників на малі групи і запропонуйте кожній заповнити схему. Група повинна шляхом обговорення прийти до одного варіанта рішення. Якщо єдності немає, застосуйте голосування. 9. Кожна група пропонує своє рішення. Проведіть обговорення. Можна провести голосування всього колективу для вибору одного з варіантів.
---------------------------------	---

Вправи на покращення взаємовідносин та підвищення рівня згуртованості у колективі батьків

Вправа «Сліпа довіра»

Мета: дати можливість пережити власну безпорадність, довіру й недовіру до партнера, відповідальність за безпеку іншого.

Інструкція. Учасники діляться на пари. Один стає «сліпим», інший – «поводирем». «Поводир» кладе «сліпому» руку на спину і водить його по кімнаті, змінюючи напрямок руху поворотом долоні. Пари не повинні розмовляти і наштотувуватись один на одного. Потім партнери міняються ролями.

Вправа «Спілкування без слів»

Мета: дати можливість батькам одержати новий досвід спілкування, звернути увагу на почуття, власні відчуття, які виникають в результаті тактильних контактів із партнером, дати можливість відчутти більше довіри один до одного.

Інструкція. Вправа виконується мовчки. Учасники стають у два концентричних кола обличчям один до одного. Зовнішнє і внутрішнє кола починають рухатися в протилежні сторони і зупиняються за командою. Зупинившись навпроти один одного, учасники утворюють пару.

Завдання:

1. Учасники закривають очі і вітаються за допомогою рук. Відкривають очі та рухаються далі.
2. По команді знову утворюють пари та кладуть руки на плечі один одному. Протягом 0,5 хвилини дивляться в очі партнерові, посміхаються, опускають руки і починають рухатись далі.
3. По команді знову утворюють пари та висловлюють підтримку за допомогою рук.

Вправа «Побажання»

Мета: сприяти подоланню бар'єрів спілкування між членами батьківського колективу та розвитку відкритості, щирості, емпатії.

Інструкція. Висловіть один одному побажання, які стосуються роботи на цей навчальний рік. Виконаємо це так. Перший учасник бере в руки моток ниток, підходить до іншого, висловлює побажання і віддає моток, залишаючи в себе початок нитки. Той, до кого підійшов перший учасник, у свою чергу, підійде до наступного і так далі, доти, доки кожний не одержить побажання.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Акмеологія – наука про період розквіту життєвих сил людини (від. грецк. акте – вершина, вістря, означає вищу ступінь чого-небудь, що квітне, розквітає).

Аксіологічна освіта – процес і результат прилучення особистості до визначеної системи цінностей.

Авторитарний стиль виховання – регламентація батьками поведінки дітей відповідно до стандартів.

Авторитативний стиль – контроль за поведінкою дитини відповідно до потреб її розвитку з одночасним спрямуванням її розвитку, допомогою їй, визнанням її прав і врахуванням можливостей.

Авторитет (лат. *autoritas* м влада) – вплив особи, заснований на знаннях, моральних чеснотах, життєвому досвіді.

Акселерація (лат. *acceleratio* м прискорення) – прискорений розвиток і збільшення антропометричних показників людини.

Акцентуація (лат. *accentus* – наголос) особистості – граничний вияв окремих психологічних якостей, рис характеру особистості.

Аналітичні вміння – вміння аналізувати і діагностувати рівень розвитку ігрової діяльності групи загалом і кожної дитини зокрема.

Андрогінія (грец. *anêr* (*andros*) – чоловік і *gynê* – жінка) – поєднання в індивіді жіночих (фемінних) і чоловічих (маскулінних) соціальних властивостей, статевої належності, опанування й реалізація відповідних соціальних ролей.

Арт-терапія – це вид психотерапії та психологічної корекції, заснований на мистецтві та творчості. Вперше цей термін був використаний Андріаном Хілом у 1938 р. при описі своєї роботи з хворими на туберкульоз та незабаром отримав широке поширення. У вузькому сенсі слова під арт-терапією зазвичай мається на увазі терапія образотворчим мистецтвом з метою впливу на психоемоційний стан людини. Арт-терапія надає можливість особистості виразити себе «іншими голосами»: рухами, кольором, формою, пластиною, глиною, ландшафтом.

Асертивність – особистісна риса, яку можна визначити як автономію, незалежність від зовнішніх впливів та оцінок, здатність самостійно регулювати власну поведінку.

Базисна довіра до світу – уявлення дитини про надійність дорослих, емоційна близькість із ними.

Бесіда – метод отримання інформації за допомогою словесного спілкування дослідника з дитиною з метою виявлення фактів, що характеризують її особистісні прояви (інтереси, знання, ставлення та ін.).

Будівельно-конструкційні ігри – різновид творчих ігор, у яких діти відображають навколишній предметний світ, самостійно зводячи споруди і обігруючи їх.

Відчуття – елементарний психічний процес, що полягає у відображенні окремих властивостей предметів та явищ оточуючого, а також станів внутрішніх органів при безпосередньому впливі подразників на органи чуттів.

Вік психологічний – новий тип будови особистості й діяльності, ті психічні й соціальні зміни, які вперше виникають на даному віковому етапі і які у найголовнішому і основному визначають свідомість дитини, її ставлення до середовища, її зовнішнє і внутрішнє життя, весь хід її розвитку в даний період (Л. С. Виготський).

Вікові новоутворення – новий тип будови особистості та її діяльності, психічні зміни, що виникають у певному віковому періоді й визначають перетворення в свідомості дитини, її внутрішнє й зовнішнє життя.

Виховання – процес здійснення суспільних впливів, зумовлюючих процес формування особистості, тобто індивіда як члена суспільства, з тими якостями, які дозволяють йому відповідати на вимоги суспільства і дають підстави користуватися правами члена суспільства.

Вікова педагогіка – наука, що вивчає закономірності навчання і виховання дітей різних вікових груп.

Впертість – свідоме намагання дитини виконувати свої несправедливі бажання.

Гендерне (англ. gender – рід) виховання – засвоєння дитиною знань про соціальні особливості буття статей.

Гра – один з найцікавіших видів людської діяльності, провідна діяльність дошкільника, засіб його всебічного розвитку, важливий метод виховання.

Гра – вид діяльності, ціллю якої виступає сам процес діяльності, а не предметний результат, джерелом якої служить наслідування та досвід і спонукуваний потребою особистості в активності.

Гра будівельна – різновид гри, у якій розгортання певного сюжету пов'язане із предметними діями по спорудженню та конструюванню з кубиків, конструкторів, допоміжних матеріалів з використанням піску, глини, камінців тощо.

Гра дидактична (навчальна) – різновид гри, яка дозволяє наблизити процес навчання до вікових особливостей дошкільника: в ній тісно переплітаються ігрова та навчальна цілі, поєднується ігрова й пізнавальна мотивація.

Гра-драматизація – зображування, розігрування в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів.

Гуманізація виховання – олюднення виховних стосунків, визнання цінності дитини як особистості, її прав на соціальний захист, щастя, розвиток здібностей, індивідуальності.

Гуманність (лат. humanus – людський, людяний) – увага до людей, прагнення добрих стосунків з ними, готовність надавати допомогу, виявляти співчуття і співпереживання.

Діяльність продуктивна - образотворча й конструктивна діяльність дитини, націлена на отримання результату, що має творчий та оригінальний характер.

Дефектологія (лат. defectus – вада і грец. logos – слово, вчення) – наука, що досліджує різноманітні аспекти навчання і виховання дітей із проблемами фізичного та психічного розвитку.

Дидактика (грец. didakticos – повчальний) – наука про навчання, його закони і закономірності, принципи і зміст, методи і форми організації.

Дидактична гра – система впливів, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Дисциплінованість – здатність свідомо виконувати правила поведінки, обов'язки, доручення в сім'ї та дитячому садку.

Диференціація навчання – підбір змісту, методів і форм навчання залежно від особливостей дітей.

Дошкільна дидактика – теорія навчання дітей дошкільного віку, яка визначає мету, розробляє зміст, методи й форми організації навчання дітей.

Дошкільна педагогіка – наука про закономірності виховання і навчання дітей від народження до вступу до школи.

Дошкільний навчальний заклад – заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей.

Емоції – психічне відображення у формі безпосереднього пристрасного переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій, обумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта.

Емпатія один з механізмів взаєморозуміння, що полягає в емоційному відгукові на переживання іншої людини (співчуття, співпереживання).

Еталони-зразки етичні – емоційно-когнітивні узагальнення щодо способів поведінки; відображають певну сферу життя дитини та містять собі суспільну оцінку і емоційне ставлення.

Енциклопедичне навчання – навчання дітей дошкільного віку.

Естетика (грец. aisthêtscos – чуттєво сприйманий) – наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, суть і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси.

Естетична діяльність (практика) – безперервний процес формування і реалізації певних творчих умінь, навичок, здібностей, гармонізації себе і світу.

Естетична культура особистості – своєрідний сплав особистісних якостей, які обумовлюють критерії оцінювання нею прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власній творчості.

Естетична освіта – процес засвоєння мистецьких знань, умінь і навичок.

Естетична свідомість – сукупність поглядів, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів.

Естетичне виховання – послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості.

Естетичне почуття – спричинені взаємодією з естетичними цінностями (творіннями природи і людського таланту) емоції людини.

Естетичне сприймання – процес відображення сутності предметів і явищ естетичної дійсності, співвідношення сприйнятого зі сповідуваними особистістю критеріями.

Естетичний ідеал – соціально обумовлений взірець досконалості, який є орієнтиром в оцінюванні естетичних явищ і власної художньо-творчої діяльності.

Естетичний розвиток особистості – процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості.

Естетичний смак – здатність особистості до індивідуального відбору із сукупності естетичних явищ і предметів тих, які найбільше відповідають її поглядам та ідеалам, породжують позитивні відчуття в процесі сприймання.

Естетичні погляди – думки, судження, уявлення про прекрасне і потворне, які є основою ставлення до явищ буття загалом і явищ мистецтва зокрема.

Естетичні потреби – внутрішня необхідність в осягненні певних естетичних цінностей і розвитку певних умінь.

Естетичне ставлення – здатність до емоційного переживання, активного засвоєння художнього досвіду, самостійного навчання, пошукових дій, спеціальних художніх й творчих здібностей.

Етичні бесіди – розмови вихователя з дітьми на моральні теми під час занять, у повсякденному житті.

Етнізація (грец. ethnicos – племінний, народний) – природне входження дітей у духовний світ свого народу, нації як елементу загальнолюдської культури, позбавлене національної обмеженості та егоїзму.

Етнопедагогіка (грец. ethnos – народ і paidagogike – наука про виховання і навчання людини) – наука про досвід народу у вихованні підростаючих поколінь, відображений у морально-етичних ідеалах, поглядах на мету і засоби формування людини, у сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання дітей.

Задатки – це вроджені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, мозку. Вони становлять основу розвитку здібностей.

Закономірності педагогічного процесу – об'єктивні, стійкі й істотні зв'язки, які зумовлюють ефективність навчання, виховання, розвитку особистості дитини.

Заняття – форма дошкільного навчання, за якої вихователь, працюючи з усією групою дітей у встановлений режимом час, організовує і спрямовує пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини.

Заклад дошкільної освіти – заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання та навчання дітей.

Звичай – безпосередні приписи певних дій у конкретних ситуаціях, що відтворюють сімейні стосунки у життєдіяльності наступних поколінь.

Здібності – психічні особливості людини, які створюють передумови для успішного оволодіння певним видом діяльності.

Здібності інтелектуальні перші прояви здібностей дитини, основу яких складають дії наочного моделювання: заміщення, використання готових моделей і побудова моделі на основі встановлення відношень між заміником і заміщуваним об'єктом.

Здібності сенсорні - перші прояви здібностей дитини, пов'язані із сприйняттям дитиною предметів та їх якостей, що складають основу розумового розвитку, інтенсивно формуються з 3-4 років.

Зміст розумового виховання – формування у дітей певного обсягу знань про предмети і явища (суспільне життя, природу, людину тощо), способів мислительної діяльності (вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати).

Змістова цілісність – відображення у меті й змісті освіти досвіду людства у взаємозв'язку знань (в тому числі про способи дій), умінь і навичок досвіду творчої діяльності, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Здібності творчі – різновид здібностей дитини, пов'язаний з уявою, які дозволяють дитині знаходити оригінальні способи і засоби вирішення завдань, придумати казку або історію, створити задум гри або малюнка.

Зміст гри – той момент дійсності й відносин між дорослими, що виділяється у відповідній сфері дійсності як найбільш значущий у розумінні дітей та відтворюється ними у грі.

Зона найближчого розвитку - одне з основних понять культурно історичної концепції розвитку Л.С. Виготського, що охоплює ті способи діяльності, якими дитина не володіє самостійно, але може їх виконати при допомозі дорослого. Розвивальне навчання має орієнтуватися на зону найближчого розвитку.

Індивідуально-психологічні відмінності – стійкі особливості психічних процесів, за якими люди відрізняються один від одного.

Інновація (лат. in – в, novus – новий) – 1) нововведення, цілеспрямовані зміни, що вносять у середовище нові стабільні елементи, котрі призводять до переходу системи з одного стану в інший; 2) нововведення в педагогічній системі, що покращують перебіг і результати навчально-виховного процесу.

Інтелект – 1) система психічних процесів, що забезпечує реалізацію здатності людини оцінювати ситуацію, приймати рішення і регулювати поведінку; 2) (від лат. intellectus – розум, глузд) розумові здібності людини.

Інтуїція – 1) це прихований, несвідомий першопринцип творчості (З. Фрейд), стихійне, безпосереднє почуття, яке засноване на попередньому досвіді і підказує правильне розуміння, здатність осягати істину безпосереднім шляхом, без доведення; 2) (від лат. *intuito*, від *intueor* – уважно дивлюся) – процес безпосереднього одержання знання за допомогою цілісного охоплення проблемної ситуації без його деструктивного виведення й доведення.

Ініціативність – самостійність дитини у виборі дії, прийнятті рішення, що дає їй змогу відчувати себе джерелом дії.

Інтерв'ю (англ. *interview* – зустріч, бесіда) – усне опитування. Класична педагогіка – педагогіка, яка орієнтувалася на засади античної культури, дотримувалася формально-граматичних принципів, зосереджувалася на вивченні латинської та грецької мов, згодом – природничих предметів.

Комплекс поживлення – важливе психічне новоутворення періоду новонародженості, що виникає під час контакту дитини з дорослим і включає емоційні та рухові реакції: посмішку, вокалізації, дитина тягнеться ручками і спрямовує погляд у напрямі дорослого.

Концепція самоцінності дошкільного дитинства – вчення, згідно з яким окремі психічні функції розвиваються не самостійно та автономно, а у взаємозв'язку як якість цілісної, наділеної природними задатками особистості дитини.

Креативність (з англ. *creation* – створення) – сутність якостей психіки, що забезпечують продуктивні перетворення в діяльності особи, а також засоби до створення якісно нового.

Криза 3-х років – одна з криз психічного розвитку, що виникає на межі раннього та дошкільного періодів вікових визначається кризовими явищами у поведінці дитини (негативізм, протест, знецінення дорослих, свавілля, непокоря, впертість) і відбувається при невідповідності між операційно-технічною (володіння способами і засобами діяльності) і мотиваційною (прагнення, інтереси, бажання щодо виконання діяльності) сторонами предметно

маніпулятивної гри. Виникає при блокуванні дорослим прагнень дитини до самостійності.

Культура поведінки – сукупність корисних, стійких форм щоденної поведінки у побуті, спілкуванні, різних видах діяльності.

Лепет - див.: мовлення жестикуляторне.

Логічне мислення – операції порівняння, синтезу, аналізу, узагальнення, абстрагування, дедуктивних (від загального до часткового) та індуктивних (від часткового до загального) його форм.

Материнська школа – виховання дітей від народження до 6 років, коли закладаються основи фізичного, розумового і морального розвитку особистості.

Метод навчання – система послідовних способів взаємопов'язаної діяльності педагога і дітей, спрямована на досягнення навчально-виховних завдань.

Метод мозкової атаки (мозкового штурму) – це метод групового рішення творчої проблеми, що забезпечується цілим рядом проблем.

Метод синектики – це спосіб стимулювання в дітей уяви, діти імпровізують, об'єднують, порівнюють, шукають відповідні аналогії (прямі, суб'єктивні, символічні, фантастичні). Синектика – з англ. поєднання різнорідних елементів.

Методи морального виховання – способи педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети і завдань морального виховання і вікових особливостей дітей.

Методи педагогічного дослідження – сукупність прийомів, операцій, спрямованих на вивчення педагогічних явищ і розв'язання різноманітних науково-педагогічних проблем.

Методика педагогічного дослідження – комплекс теоретичних та емпіричних (заснованих на досвіді) методів, поєднання яких забезпечує найдостовірніше дослідження такого складного і багатофункціонального об'єкта, як процес виховання.

Методологічні принципи педагогіки – основні положення, на яких ґрунтується дослідницьке і практичне перетворення педагогічних систем.

Мислення – пов'язаний із мовленням психічний процес пошуків і відкриттів нового, узагальненого відображення дійсності в процесі її аналізу і синтезу.

Мова – система знаків, що служить засобом людського спілкування діяльності вираження самосвідомості, передачі від покоління до покоління і зберігання інформації: мова існує і реалізується.

Мовлення – це форма спілкування за допомогою мови, що склалась історично в процесі матеріальної перетворювальної діяльності людей.

Мовлення жестикуляторне (лепет) – перша форма мовлення дитини немовлячого віку, що складається з перших слів, зрозуміти які дорослий може лише з урахуванням міміки, жестів дитини та ситуації.

Моніторинг (англ. monitoring – спостереження) – збір, оброблення та аналіз інформації про хід дослідження, його проміжні та остаточні результати.

Мораль (лат. moralis – моральний, від mos (moris) – звичай, воля, закон, властивість) – система поглядів, уявлень, норм, оцінок, які регулюють поведінку людей; форма суспільної свідомості.

Моральне виховання – цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки.

Моральний реалізм дитини – концепція, згідно з якою у дітей дошкільного віку значно вище розвинута логіка моральних суджень, ніж моральні почуття.

Моральний розвиток – рівень засвоєння уявлень про моральні норми, сформованості моральних почуттів і моральної поведінки.

Моральні інстанції (лат. instantia – безпосередня близькість) – прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі (батьки, вихователі), а тому, що це приємно для себе й інших.

Моральні почуття – стійкі переживання у свідомості людини, які зумовлюють її вольові реакції, ставлення до себе, інших людей, явищ суспільного буття.

Навчальна діяльність – особлива форма активності дитини, зорієнтована на зміну себе як суб'єкта учіння.

Навчання – спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності.

Народна дидактика – досвід народу в розумовому вихованні, формуванні основ світогляду підростаючого покоління.

Народна дидактика – складова частина етнопедагогіки, яка об'єднує педагогічні знання і досвід народу в навчанні дітей.

Народна педагогічна деонтологія (грец. deon (deontos) – потрібне, необхідне і logos – слово, вчення) – етична сфера думок і вчинків кожної людини.

Народна фамілістика – знання і досвід будівництва міцної та здорової сім'ї.

Народне дитинознавство – ставлення народу до дітей, виховні чинники формування особистості у дошкільному віці.

Народні звичаї – усталені правила поведінки; те, що стало звичним, визнаним, необхідним; форма виявлення народної традиції (як вітатися, як ходити в гості та ін.).

Народні ігри – прадавній засіб виховання і навчання дітей; нескінченне джерело духовних сил, патріотичних почуттів, формування характеру і світогляду дошкільнят.

Народні традиції – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління.

Народознавство – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Національна самосвідомість – відчуття належності до певної нації, яке виявляється в етнічному самовизначенні (віднесенні себе до певної етнічної групи).

Натхнення – особливий стан людини, що характеризується піднесенням її творчих сил, активізацією всіх психічних процесів.

Новаторство (від лат. *novator* – оновлений – вияв ініціативи, творення нового в науці, мистецтві). Новаторство як специфічний вид діяльності, у ході якого досягається вихід за межі існуючого, творення нових зразків матеріальної та духовної культури. Виникнення задуму, суперечливий процес творення нового, апробація його, упровадження і масовість, психічні феномени, які діють при цьому, – усе це є об'єктом вивчення психології творчої діяльності.

Новаторський педагогічний досвід – шляхи, засоби, методи виховної діяльності педагога, що становлять цілісну систему роботи, яка забезпечує психологічні умови для активної життєвої діяльності вихованців, їх творчий розвиток, формування кожного учня як особистості. Створена система відрізняється новизною, оригінальністю та високою результативністю.

Національний дитячий садок – дошкільний заклад, який забезпечує трансляцію культури народу, сприяє етнізації особистості, засвоєнню духовних надбань нації.

Національні почуття – комплекс емоцій, які фіксують суб'єктивне ставлення людей до своєї нації, її потреб і форм життя, а також до інших народів.

Новація (лат. *novatio* – оновлення, зміна, від *novus* – оновлюю) – власне нове (метод, методика, технологія, програма тощо).

Обдарована дитина – дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності.

Обдарованість – високий рівень загальних і спеціальних здібностей, які є передумовою творчих досягнень.

Обдарованість – це високий рівень здібностей людини, що дозволяє їй досягти особливих успіхів у певній галузі діяльності. Розрізняють загальну і спеціальну обдарованість. Загальна розумова обдарованість виявляється в оволодінні всіма видами діяльності, для успішного здійснення яких необхідні певні розумові якості. Спеціальна обдарованість пов'язана з певними видами діяльності, в яких вона найбільше розвивається.

Розрізняють обдарованість:

- соціальну – лідерську;
- художню – музичну, образотворчу, сценічну;
- психомоторну – спортивні здібності;
- інтелектуальну – здатність аналізувати, мислити, зіставляти факти (серед інтелектуальних дітей є такі, які навчаються відмінно з 1-2 предметів і не встигають з інших);

- академічну – надзвичайна здатність до навчання взагалі, стають відмінними спеціалістами;

- творчу – нестандартне бачення світу й нешаблонне мислення

Оригінальність (від лат. *originalis* – первісний, природжений) – морально-психологічна риса особистості, означає її несхожість на інших, неповторність, самотність духовного світу.

Операційно-технологічна цілісність – внутрішня цілісність процесів освоєння, організації змісту освіти і матеріальної бази, ділової взаємодії педагога і вихованців, освіти і самоосвіти.

Опіка – намагання відгородити дитину від життєвих реалій, випробувань, намагання вирішення всіх проблем за неї, задоволення її потреб і примх.

Організаційна цілісність – наслідок єдності процесів освоєння, організації змісту освіти і матеріальної бази; ділової взаємодії педагогів і вихованців щодо змісту освіти і в міжособистісному спілкуванні; самоосвіти та самовихованні.

Пам'ять – процеси фіксування (запам'ятовування), зберігання, відтворення, забування індивідом його попереднього досвіду.

Патріотизм (грец. *patris* – батьківщина) – любов людини до Батьківщини, відданість їй і своєму народу.

Педагогічна емпатія (англ. *empathy* – співчуття) – співпереживання, адекватна реакція на вчинки й почуття дітей.

Педагогічна і психологічна компетентність – здатність зрозуміти потреби дітей, раціонально спрямувати зусилля і засоби на уміння бачити перспективи розвитку дитини.

Педагогічна інноватика – розроблення, освоєння та впровадження нових педагогічних технологій, методик, засобів.

Педагогічна культура батьків – компонент загальної культури, який акумулює в собі накопичений попередніми поколіннями досвід виховання дітей у сім'ї.

Педагогічна парадигма дитинства – сукупність характерних для суспільства на певному історичному етапі установок, цінностей, шляхів і механізмів їх реалізації в галузі педагогічної підтримки, освіти і виховання дітей.

Педагогічна рефлексія – вміння батьків аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини своїх педагогічних помилок.

Педагогічна інтуїція – 1) специфічна здатність учителя передбачати нахили, поведінку, учинки дитини за певних умов у відповідному середовищі..., неможлива без значного досвіду, творчості, глибоких знань учителя про дитину та світ, що її оточує; 2) здатність учителя здобувати істину шляхом її безпосереднього розгляду за допомогою почуття та без обґрунтування її за допомогою доказів; 3) один з рівнів передбачення (уміння генерувати нові оригінальні ідеї). Характерна для більшості. Результат – педагогічний винахід; 4) здатність приймати педагогічне рішення без розгорнутого усвідомлення аналізу; 5) фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу, які враховує вчитель, добираючи способи впливу, стимулюючи розвиток особистості.

Педагогічна креативність – внутрішня передумова творчої педагогічної діяльності, що полягає у творчій активності вчителя і не стимулюється ззовні.

Педагогічна творчість (як новація) – пошук і знаходження принципово нових, раніше відсутніх і не описаних задач, засобів і способів праці (це знахідки і педагогічні винаходи, які можуть бути локальними – стосуватися окремих методів, форм чи системи – призводити до усвідомлення нових високоефективних систем навчання та виховання); у широкому розумінні слова «відкриття» учителем відомих у науці й досвіді співвідношення методів,

прийомів і умов їх застосування, бачення деяких варіантів вирішення однієї задачі, оновлення відомого відповідно з новими вимогами.

Педагогічне дослідження – процес наукового визначення, вивчення та аналізу результатів актуальної педагогічної проблеми.

Педагогічне спостереження – спеціально організоване, цілеспрямоване, систематичне та планомірне сприйняття досліджуваного об'єкта в природних умовах повсякденного життя.

Педагогічний експеримент – комплексний дослідницький метод, суть якого полягає в дослідженні педагогічного явища у спеціально створених умовах, організованих ситуаціях.

Педагогічний процес – спеціально організована, динамічна взаємодія педагога і дітей, спрямована на забезпечення їх навчання, виховання, розвитку.

Педагогічні знання – уявлення батьків про вікову динаміку розвитку дитини, самоцінність періоду дошкільного дитинства, про основні завдання виховання.

Педагогічні інновації – створення, освоєння і використання педагогічних нововведень.

Педологія – наука про дітей; сукупність анатомічних, біологічних, соціологічних концепцій психологічного, фізичного розвитку дітей і молоді.

Пермісивний стиль виховання – відсутність контролю за розвитком, вихованням і життєдіяльністю дитини, що може бути зумовлена надмірною любов'ю до неї, недостатнім досвідом батьків, побоюванням втручатися в її розвиток, переоцінкою її можливостей.

Перспективне планування – черговість вирішення поставлених завдань на тривалий період (навчальний рік, півріччя, квартал, місяць).

Перспективність навчання і виховання – визначення пріоритетних напрямів підготовки дітей до школи з урахуванням її потреб.

Поточне (календарне) планування – планування педагогічної роботи на термін від 1–2 днів до 1–2 тижнів, місяця, кварталу.

Правове виховання дітей – виховання, яке полягає у прищепленні їм елементарних правових знань, формуванні найпростіших навичок правової поведінки.

Предметно-ігрова діяльність – ігри, що допомагають усвідомлювати світ предметів, сприяють оволодінню новими об'єктами дійсності.

Приєм навчання – конкретна дія вихователя чи дитини.

Принцип навчання – основне вихідне положення теорії навчання, що впливає із його закономірностей, окреслює загальне спрямування навчального процесу, вимоги до його змісту, методики й організації.

Принцип наочності навчання – необхідність демонстрації дітям конкретних предметів, явищ, процесів, моделей.

Принцип свідомості й активності – використання методів навчання, які відкривають дитині можливості бути реальним суб'єктом процесу пізнання.

Принцип систематичності й послідовності – раціональне планування пізнавального матеріалу, дотримання логічної послідовності під час подання його дітям, у повтореннях того, що вивчається, з метою глибшого його засвоєння.

Природовідповідна освіта дитини – забезпечення відповідних до її розвитку змісту, форм і методів навчання і виховання.

Предмети-атрибути – різновид ігрових предметів, що безпосередньо вказують на певну професійну діяльність дорослих і є їх обов'язковими ознаками (білий халат і шапочка у лікаря, указка й дошка у вчителя).

Предмети ігрові – предмети використовувані в ігровому призначенні, за допомогою яких дитина унаочнює уявну ситуацію, як основу задуму гри: поділяються на три основних групи: іграшки, атрибути, предмети-замінники.

Пристрасть – форма прагнення, що відображає потреби непереборної сили, сильне, стійке, тривале почуття.

Провідна діяльність – діяльність, в якій формуються основні особистісні новоутворення, відбувається перебудова психічних процесів і виникають нові види діяльності (О.М. Леонтьєв).

Програма виховання і навчання – державний документ, який визначає цілі, завдання і зміст роботи з дітьми з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Проектувальні (конструкційні) вміння – вміння проектувати рівень розвитку ігрової діяльності дітей у передбачуваній часовій перспективі.

Реактивність організму – здатність організму змінювати фізіологічні функції під впливом зовнішнього середовища.

Релаксація (від лат. *relaxatio* – зменшення, ослаблення) – перехід системи у стан рівноваги, розслаблення. Релаксація є компонентом регуляції глибоких психофізіологічних процесів, засобом зняття нервово-психічної напруги (аутогенне тренування), психогігієнічного очищення.

Режим дня – обґрунтований розподіл у часі і правильна послідовність задоволення основних фізіологічних потреб дитини уві сні, годуванні й активності (за Н.М. Щеловановим).

Режисерські ігри – ігри дитини з іграшками та їх заміниками за створеним нею сюжетом.

Рівень розумової активності – здатність дитини самостійно ставити пізнавальні завдання та знаходити способи їх вирішення.

Розвивальне середовище – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі.

Розумове виховання – систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, розвитку пізнавальної діяльності, здатності до самостійного пізнання.

Розумовий розвиток – ступінь розвитку в дитини пізнавальних процесів (відчуттів і сприймання, мислення та мовлення, пам'яті й уваги), сформованість умінь міркувати, обґрунтовувати свої думки, діяти адекватно до вимог старших, виявляти інтерес до пізнання навколишнього середовища, здатність швидко і

правильно розуміти те, що їй говорять, вибудувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями.

Самоспостереження – цілеспрямоване фіксування об'єктом педагогічного дослідження себе самого: думок, почуттів, душевного стану.

Свобода – усвідомлена поведінка і діяльність у конкретному правовому полі.

Свобода волі – здатність особи самостійно приймати рішення і діяти на свій розсуд.

Сензитивний період – специфічний для кожної психічної властивості віковий інтервал, коли вона розвивається найбільш інтенсивно.

Сенсомоторні передеталони – неусвідомлювані способи виділення просторових властивостей предметів за допомогою рухів тіла, руки, спочатку з реальним предметом, потім уявним; виникають у немовлячому віці.

Сенсорні еталони – психічні образи, що містять уявлення про чуттєво сприймані властивості об'єктів; формуються у дитини з трьох років.

Сенсорне (лат. sensorium – орган чуттів, від sensus – відчуття) **виховання** – система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання, вдосконалення відчуттів і сприймань.

Сенсорний розвиток дитини – розвиток її відчуттів і сприймання, формування уявлень про властивості предметів (форму, колір, розмір, положення у просторі тощо).

Сенсорні еталони – зразки якостей предметів, створені людством у процесі суспільно-історичного розвитку.

Синтез – одна з основних операцій мислення що полягає у поєднанні окремих елементів предметів, в об'єднанні окремих його частин у єдине ціле.

Соціальна ситуація розвитку - співвідношення зовнішніх і внутрішніх умов розвитку психіки особистості (Л.С. Виготський).

Соціологізаторський підхід – психологічні теорії, для яких характерне перебільшення ролі суспільних факторів (суспільства) у формуванні особистості.

Спілкування – складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами у спільній діяльності, який передбачає обмін інформацією, взаємодію, сприймання та розуміння між його учасниками.

Система виховання – сукупність взаємопов'язаних цілей і принципів організації виховного процесу, методів і прийомів поетапної реалізації у рамках певної соціальної структури (сім'ї, дитячого садка, школи, вузу, держави).

Систематизація знань – об'єднання, групування предметів і явищ за характерною або суттєвою ознакою.

Систематизовані знання – організовані у певній послідовності й повноті знання, що дає змогу розглядати і використовувати їх як єдине ціле.

Сім'я – мала соціально-психологічна група, члени якої пов'язані шлюбними або родинними стосунками, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю.

Сімейна педагогіка – галузь педагогіки, яка вивчає закономірності виховання дітей у сім'ї.

Соціальна компетентність дитини – відкритість до світу людей як потреба особистості, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки.

Соціальна педагогіка – галузь педагогіки, яка вивчає закономірності становлення і розвитку особистості в процесі навчання і виховання у різних соціальних інститутах.

Соціально-психологічна адаптація до школи – активне пристосування дитини до класу, вчителя, свого місця у школі.

Спільна праця – складний різновид колективної діяльності, що передбачає досягнення спільного результату шляхом виконання послідовних трудових дій над певним об'єктом, який переходить від одного учасника трудового процесу до іншого.

Спостереження – цілеспрямоване збирання фактів про предмети і явища дійсності, поведінку і діяльність особистості з метою їх аналізу і тлумачення.

Спрямованість особистості – система мотивів поведінки людини.

Ступінь компетентності – комплекс особистісних якостей і властивостей, потреб і здібностей, елементарних теоретичних уявлень, що становлять систему знань дитини, життєво важливих практичних умінь, які гарантують здатність реалізувати можливості розвитку особистості.

Суспільний ідеал – уявлення про те, яка особистість відповідає вимогам суспільства.

Сюжетно-рольова гра – образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей.

Талант – 1) природний хист, вища здатність людини до певного виду діяльності (творчої, наукової, політичної), фізіологічні джерела таланту слід шукати у фізичній організації людини (особливості нервової системи, гостроті органів чуття, неповторному баченні світу, гнучкості пальців, тіла, швидкості реакції). Однак не природжена, а набута здатність людини, він формується і розвивається під впливом соціальних умов; 2) (з гр. терези) – якісно вищий рівень здібностей особистості.

Творча діяльність – діяльність, спрямована на вирішення протиріччя (розв'язання творчого завдання), для якої необхідні об'єктивні (соціальні, матеріальні) умови та суб'єктивні особистісні умови (знання, уміння, творчі здібності), результат якої має новизну й оригінальність, особисту та соціальну значимість, а також прогресивність.

Творча особистість – 1) індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який уміє відкинути звичайне, шаблонне, потреба у творчості для неї – життєво необхідна, а творчий стиль діяльності – найбільш характерний; це такий тип особистості, для якої характерна стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творча активність, яка поєднується з високим рівнем творчих здібностей і дозволяє їй досягти суспільно та особистісно значимих результатів в одному чи декількох видах діяльності.

Творчий акт – умовна одиниця творчого процесу.

Творчий процес – послідовність творчих актів у мозку людини, поєднання нормативних та евристичних компонентів.

Творчі здібності – синтез якостей особистості, що формуються на основі вроджених задатків та виявляються у певній діяльності.

Творчі ігри – ігри, які придумують самі діти, відображаючи у них враження від пізнання навколишнього світу.

Творчість – надзвичайно складна форма людської активності, що породжує якісно нові матеріальні і духовні цінності суспільного або індивідуального значення. Ознаками творчості є зв'язок інтуїтивного і логічного; відчуття натхнення, бажання творити; діалектична єдність продуктивної і репродуктивної діяльності, усталеного і нового; позитивна цінність результатів. Творчість – необхідна умова людського існування. З одного боку, вона є оптимальною формою глибокої реалізації індивідуальності, з іншого – є необхідною умовою соціального прогресу.

Теорії розвивального навчання – сукупність принципів, методів, прийомів навчання, спрямованих на ефективний розвиток психічних функцій, особистісних якостей дітей.

Тестування (англ. Test – випробовування) – метод діагностики, який використовує стандартизовані запитання і завдання, що мають визначену шкалу значень.

Трудове виховання – цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності.

Увага – спрямованість і зосередженість особистості, що передбачає підвищення рівня сенсорної, інтелектуальної, рухової активності індивіда.

Уміння – готовність людини успішно виконувати діяльність, що ґрунтується на знаннях і навичках.

Умовивід – зв'язок між думками, форма мислення, в результаті якого із кількох пов'язаних відомих суджень випливає нове судження.

Уява – процес створення людиною образів об'єктів на основі попереднього досвіду.

Уявлення – чуттєво-наочний образ предметів чи явищ дійсності, який зберігається і відтворюється у свідомості та без безпосереднього впливу самих предметів на орган чуття.

Фантазія (лат. Phantasia від грец. Φαντασία – уява).1) Уява – створення нових образів на основі колись сприйнятого. В цьому сенсі фантазія – це компонент творчої діяльності. 2) Мрія, продукт уяви; ситуація, що представляється індивідом або групою, не відповідна реальності, але висловлює їх бажання.

Фізичне виховання дітей дошкільного віку – систематичний вплив на організм дитини з метою його морфологічного і функціонального вдосконалення, зміцнення здоров'я, формування рухових навичок і фізичних якостей.

Фізичний розвиток – процес зміни морфологічних і функціональних ознак організму, основою якого є біологічні процеси, зумовлені спадковими генетичними факторами, умовами зовнішнього середовища і вихованням.

Характер особистості – сукупність індивідуально-своєрідних психічних властивостей, які виявляються у типових для даної особистості способах діяльності за типових обставин і визначаються ставленням особистості до цих обставин.

Художнє сприймання – пізнання дійсності засобами різних видів мистецтва.

Цілісність педагогічного процесу – єдність мети, змісту, методів виховання і навчання, виховання і самовиховання, процесів, етапів і дій.

Навчальне видання

Наталія Каньоса Олена Олійник
Методика виховання та розвитку дітей
раннього віку

Підписано до друку 17.09.2018 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографія
Умовно-друковані арк.9,7. Обліково-видавничі арк.9,2
Наклад 300 прим. Замовлення № 61

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

Видавництво «МІЛЕНІУМ»

м. Київ, вул. Фрунзе, 60

Тел.: +38 (067) 849-34-60

Факс: +38 (044) 222-74-35

E-mail: milenium_ofis @ukr.net